

BASEL II UYGULAMALARI VE KOBİ'LER ÜZERİNE ETKİLERİ: "TÜRKİYE ÖRNEĞİ"

Hazırlayan: Hakan ULUSU

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayhan AYTAÇ

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin İktisat Anabilim dalı için
öngördüğü YÜKSEK LİSANS tezi olarak hazırlanmıştır.

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Aralık, 2008

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

BASEL II UYGULAMALARI VE KOBİ'LER ÜZERİNE ETKİLERİ:
“TÜRKİYE ÖRNEĞİ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan ULUSU tarafından hazırlanan bu çalışma 28.11.2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd.Doç.Dr. Nevin ÜZEREM ALTUĞ

Üye: Yrd.Doç.Dr. Ayhan AYTAÇ
Danışman

Üye: Yrd.Doç.Dr. Nural YILDIZ

T.C YÜKSEKÖĞRETİM KURULU TEZ MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No **327246**
Yazar Adı / Soyadı HAKAN ULUSU
Uyruğu / T.C.Kimlik No T.C. 43795098500
Telefon / Cep Telefonu / e-Posta 02245736113 05326656978 hulusu@hotmail.com
Tezin Dili Türkçe
Tezin Özgün Adı Basel II Uygulamaları ve KOBİ'ler Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği
Tezin Tercümesi Basel II Implementations and effects on SMEs:An Example Türkiye

Konu Başlıkları Ekonomi
Üniversite Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı İktisat Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm -İktisat Bölümü
Tez Türü Yüksek Lisans
Yılı 2008
Sayfa - - - 117
Tez Danışmanları Yrd. Doç. Dr. AYHAN AYTAÇ
Dizin Terimleri KOBİ=SMSE
KOBİ=Small and Medium Sized Firms
Basel kriterleri=Basel criteria
Önerilen Dizin Terimleri
Kısıtlama / Kısıt Süresi Yok

Yukarıda başlığı yazılı olan tezinin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda tamamen veya kısmen çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimize ilgili fikri mülkiyet haklarımız saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

26.12.2008

İmza:.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında akademik bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, katkı ve yorumlarıyla tezimin şekillenmesinde büyük emeği olan tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayhan AYTAÇ'a, araştırmanın sürdürülmesi aşamasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Sayın Yrd. Doç. Nural YILDIZ'a ve KOSGEB Uzmanı Sayın Şakir CAN'a, bana yüksek lisans eğitimi alma fırsatını sunan Sayın Prof.Dr. Sadi UZUNOĞLU'na, hayatımın her aşamasında yanımda olup beni destekleyen aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezin Adı: Basel II Uygulamaları ve KOBİ'ler Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği
Hazırlayan: Hakan ULUSU

ÖZET

Yirminci yüzyılda, finans piyasalarında birbiri ardına ve etkileri uzun süren finansal krizler yaşanmıştır. Yapılan incelemeler, meydana gelen bu krizlerin büyük ölçüde risk yönetimindeki yetersizliklerden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu durum da, risk yönetimi konusunda uluslararası standartların oluşturulmasını ve denetim mekanizmalarının etkinliğinin artırılmasını gerekli kılmıştır. Bu amaçla, finansal sistem içerisinde yer alan bankalarda risk yönetim kalitesinin artırılmasının finansal piyasalarda da istikrarı sağlayacağı düşüncesiyle, bankacılık sektörüne yönelik olarak sermaye yeterliliği düzenlemeleri oluşturulmuştur. Basel II'nin getirdiği risk odaklı yaklaşımla bankacılık sektörünün yanı sıra, KOBİ'leri de dolaylı olarak etkileyeceği beklenmektedir.

Bu çalışmada, Basel II Düzenlemesi kapsamındaki kriterlerin Türkiye'deki KOBİ'lerin kredilendirme süreci üzerindeki etkileri incelenmiştir. KOBİ'ler Türkiye ekonomisi içerisinde önemli bir paya sahip olmalarına rağmen, büyük bir çoğunluğu aile işletmesi olarak - kurumsal yapıdan uzak bir şekilde, kayıt dışı faaliyet göstermekte ve mali tablolarının düzenlenmesinde şeffaflık ilkesi gözardı edilmektedir. KOBİ'lerin Türkiye'deki bu durumu göz önünde bulundurulduğunda, Basel II ile birlikte bu işletmelerin bankalardan kredi sağlamaları aşamasında çeşitli güçlüklerle karşılaşmaları kaçınılmazdır. Basel II'nin Türkiye'de 2009 yılında yürürlüğe gireceği dikkate alınır; kalan süreçte eksikliklerini ve zayıf yönlerini ortaya koyarak kendilerine bir eylem planı hazırlayabilen ve bu plan çerçevesinde Basel II'nin gereklerine uyum sağlayabilen KOBİ'ler diğer işletmelere göre rekabet avantajı sağlayacaklardır.

Anahtar Kelimeler: 1) Basel II, 2) KOBİ, 3) SWOT Analizi, 4) Kredilendirme Süreci,

Name is Thesis: Basel II Implementations and effects on SMEs: An

Example Türkiye

Author : Hakan ULUSU

ABSTRACT

In the twentieth century, there have been simultaneous financial crises in finance markets with long term effects. Studies made have shown that these crises were mostly a result of inefficiencies in risk management. This requires forming international standards in risk management and improvement in the efficiency of audition mechanisms. For this reason, thinking that improving risk management quality in the banks will contribute to stabilization in financial markets, capital adequacy regulations towards banking sector were formed. It is expected that the risk-focused approach of Basel II will indirectly effect SMEs besides banking sector.

In this study, the effects of criteria in scope of Basel II Regulation on credit process of SMEs in Turkey were examined. Although SMEs have an important share in Turkish economy, most of them continue their business unregistered, neglecting transparency principle in forming financial tables and as a family corporation – far away from having an institutional structure. When this situation of SMEs (Small and Medium size Enterprise) in Turkey are taken into consideration, it is unavoidable for these enterprises to encounter some problems in getting credit from banks with the declaration of Basel II. Considering that Basel II will come into force in Turkey in 2009, SMEs that can prepare an action plan exposing their insufficiencies and weak points, and adapt to necessities of Basel II will have competitive advantage against other companies.

Keywords: 1) Basel II, 2) SME, 3) SWOT Analysis, 4) Credit Process,

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
BASEL I VE BASEL II DÜZENLEMELERİ	3
1.1. Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Komitesi	5
1.1.1. Uluslararası Ödemeler Bankası	5
1.1.2. Basel Komitesi.....	6
1.2. Basel I	7
1.2.1. 1988 Basel Düzenlemesi.....	7
1.2.1.1. 1988 Basel Düzenlemesi'nin Bölümleri	9
1.2.1.1.1. Sermayenin Bileşenleri.....	10
1.2.1.1.2. Kulüp Kuralı ve Kredi Risk Ağırlıkları	11
1.2.1.1.3. Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması.....	14
1.2.2. 1996 Düzenlemesi: Piyasa Risklerinin SYO Hesaplamasına Dahil Edilmesi ...	15

1.2.3 Basel I Düzenlemesi'ne yapılan eleştiriler ve yeni bir düzenleme ihtiyacı doğuran gelişmeler.....	18
1.3. Basel II – Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi.....	21
1.3.1. Basel II'nin Amaç, Kapsam ve Hedefleri	22
1.3.2. Basel II Düzenlemesi'nin Yapısal Blokları.....	24
1.3.2.1. Birinci Yapısal Blok : Asgari Sermaye Yeterliliği	24
1.3.2.1.1. Kredi Riski ve Sermaye Yeterliliği Hesaplama Yöntemleri	25
1.3.2.1.1.1. Standart Yaklaşımlar	26
1.3.2.1.1.1.1. Standart Yaklaşımlarda Kredi Risk Azaltım Teknikleri	34
1.3.2.1.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar	35
1.3.2.1.1.2.1. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlarda Kredi Riski Azaltım Teknikleri.....	39
1.3.2.1.2. Operasyonel Risk ve Sermaye Yeterliliği Hesaplama Yöntemleri.....	39
1.3.2.1.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı	40
1.3.2.1.2.2. Standart Yaklaşım	42
1.3.2.1.2.3. İçsel Ölçüm Yaklaşımı	44
1.3.2.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetim ve Gözetimi	44
1.3.2.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini.....	47
1.3.3. Türkiye'de Basel II'ye Yönelik Çalışmalar.....	50
İKİNCİ BÖLÜM.....	52
BASEL II DÜZENLEMESİ'NDE KOBİ'LERİN YERİ VE KREDİLENDİRME	52
2.1. KOBİ Tanımlamaları, Türkiye'deki KOBİ'lerin Genel Yapısı Sorunları.....	52
2.1.1. AB'de ve Türkiye'de KOBİ Tanımlamaları	53

2.1.2. Türkiye’de KOBİ’lerin Genel Yapısı	54
2.1.3. Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunları.....	59
2.1.3.1. Özkaynak Yetersizliği (Kaynak Sağlama).....	60
2.1.3.2. Kaynak Maliyeti (Kredi Temininde Güçlükler)	63
2.2. KOBİ Kredilerine İlişkin Basel II Kriterleri	64
2.2.1. Basel II’de Yer Alan Kredi Risk Ölçüm Yaklaşımları	64
2.2.2. Basel II KOBİ Tanımı ve Portföy Sınıflandırması	66
2.2.3 KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi.....	69
2.2.3.1. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım.....	70
2.2.3.2. Standart Yaklaşım.....	70
2.2.3.3. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar	71
2.2.4. Kredi Risk Azaltım Tekniklerinin Dikkate Alınması	73
2.3. Basel II Düzenlemesi Çerçevesinde KOBİ’lerin Yaşayabileceği Zorluklar ve Getirilen Öneriler	75
2.3.1. KOBİ’lerin Yaşayabileceği Zorluklar.....	75
2.3.1.1. Finansman Sorunları	76
2.3.1.2. Şeffaflık Sorunları.....	76
2.3.1.3. Riske Dayalı Kredi Fiyatlamasına ve Teminatlandırmaya İlişkin Sorunlar....	78
2.3.2. KOBİ’lerce Yapılması Gerekenler ve Getirilen Öneriler	79
2.3.2.1. Muhasebe Kayıt Sisteminin Yenilenmesi ve Şeffaflığın Sağlanması.....	79
2.3.2.2. Derecelendirmeye Yönelik Hazırlıklı Olunması	81
2.3.2.3. Kredilendirmede Geçerli Teminatlar Konusunda Bilgi Sahibi Olunması.....	81
2.3.2.4. Kurumsal Yönetim Kültürünün Benimsenmesi.....	82
2.3.2.5. Alternatif Finansman Tekniklerinin Kullanılması.....	83

2.3.2.6. Diğer Konular.....	87
SONUÇ VE ÖNERİLER	89
KAYNAKLAR	93

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 :1988 Basel Düzenlemesi'ne Göre Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması	15
Tablo 2 :1996 Basel Düzenlemesi'ne Göre Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması	17
Tablo 3 :Basel I Düzenlemesi Ardından Basel II'nin Getirdiği Yenilikler	24
Tablo 4 :Basel II'de Yer Alan Alternatif Risk Ölçüm Yöntemleri.....	25
Tablo 5 :Ülke Hazine ve Merkez Bankalarından Olan Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları	28
Tablo 6 :Ülke Hazine ve Merkez Bankalarına İlişkin Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım Seçeneği	28
Tablo 7 :Bankalardan Olan Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları (1. Opsiyon)	29
Tablo 8 :Bankalardan Olan Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları (2. Opsiyon)	29
Tablo 9 :Çok Taraflı Kalkınma ve Yatırım Bankalarına İlişkin Risk Ağırlıkları... 30	30
Tablo 10 :Kurumsal Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları.....	31
Tablo 11 :Kredi Dönüşüm Faktörleri.....	34
Tablo 12 :Standart Yaklaşımında Faaliyet Birimleri, Faaliyet Kolları, Göstergeler ve β Katsayıları	43
Tablo 13 :İşletmelerin Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı.....	55
Tablo 14 :İmalat Sanayi İşletmelerinin Ölçüsel Dağılımı.....	55
Tablo 15 :Seçilmiş Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Yeri	56
Tablo 16 :Hukuki Yapılarına Göre İşletmelerin Dağılımı	57
Tablo 17 :Basel II Düzenlemesi'nde İşletmelerin Sınıflandırılması.....	67
Tablo 18 :Standart Yaklaşımına Dayalı Kredi Risk Ağırlıkları.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 :İşletmelerin Ortalama Faaliyet Süreleri.....	57
Şekil 2 :KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması	69

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
A-IRB	: Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
BCBS	: Basel Bankacılık Denetim Komitesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BG	: Brüt Gelir
BIA	: Temel Gösterge Yaklaşımı
BIS	: Uluslararası demeler Bankası
CAD	: Sermaye Yeterliliği Direktifi
EAD	: Temerrüt Olasılığına Maruz Değer
EI	: Yüklenim Göstergesi
EL	: Beklenen Zarar
E.T.	: Erişim Tarihi
F-IRB	: Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
GSİS	: Genel Sanayi İşyerleri Sayımı
IMA	: İçsel lm Yaklaşımı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İKK	: İhracat Kredi Kuruluşları
KDF	: Kredi Dönüşüm Faktörü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LGD	: Temerrüt Halinde Kayıp
LGE	: Oluşacak Kayıp
M	: Vade
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OPEC	: Petrol İhraç Eden lkeler rgt
PD	: Temerrüde Düşme Olasılığı
PE	: Kayıp Oluşma Olasılığı
QIS	: Sayısal Etkialışmaları

RMD	: Riske Maruz Değer
SA	: Standart Yaklaşım
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SSA	: Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
SYO	: Sermaye Yeterliliği Oranı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YTL	: Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Dünya finans sisteminde yaşanan önemli ekonomik istikrarsızlıklar ve bankacılık krizleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektörlerin sağlıklı bir şekilde yeniden yapılandırılması gereğini ön plana çıkarmıştır. Küreselleşme olgusu ile birlikte bir finansal piyasada yaşanan kriz, diğer piyasaları da etkiler duruma gelmiştir.

Uluslararası bankacılık alanındaki yaşanan istikrarsızlığı gidermek adına Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) ve bünyesinde Basel 1980'li yıllarda kurulmuş olup halen çalışmalarını sürdürmektedir. Bu süreçte ilk olarak Basel I Düzenlemesi (1988) yayımlanmış, ardından bu düzenlemenin eksikliklerini gidermek amacıyla Basel II Düzenlemesi (2004) yayımlanmıştır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişme, teknoloji alanındaki yenilikler yanında ekonomik hayatı düzenleyen kurallardaki yenilikler, KOBİ'lerin sergileyecekleri performans üzerinde son derece etkili olmaktadır. Bu bağlamda, son dönemde uluslararası finans çevrelerini yoğun şekilde meşgul eden Basel-II düzenlemeleri, finans sektörünün önemli bir kullanıcısı durumundaki KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir. Zira, bu standartlarla birlikte, bankalar ile firmalar arasındaki ilişkilere radikal değişiklikler gelecektir.

Basel-II standartlarının hayata geçirilmesi ile beraber bankaların risk yönetimi anlayışı değişecek, davranışlarındaki etkilenmeler kendilerinin dışında kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Finans sektörü ile reel sektörün ekonominin ayrılmaz parçaları olduğu gerçeğinden hareketle Basel-II'nin doğuracağı sonuçlar, gerek bankalar ve gerekse KOBİ'ler açısından hayati öneme haizdir. Risk odaklı bu anlayış, sadece KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilerin fiyatını değil, miktarını, türünü ve vadesini de olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir.

2009 yılında Türkiye’de uygulamaya geçirilmesi planlanan Basel II’nin, getirdiği risk odaklı yaklaşımla bankacılık sisteminin yanı sıra reel sektör işletmelerini ve özellikle de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOBİ) etkilemesi beklenmektedir.

Basel II’nin henüz ülkemizde uygulamasına başlanmadığından, Türkiye’deki KOBİ’lerin kredilendirme sürecine etkilerinin incelendiği bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak Uluslararası Ödemeler Bankası ve onun bünyesinde oluşturulan Basel Komitesi’nin sermaye yeterliliği düzenlemelerine yönelimlerine ve bu kapsamdaki misyon ve hedeflerine yer verilmiştir. Daha sonra Basel I Düzenlemesi çerçevesinde 1988 Basel Düzenlemesi ve bu düzenlemenin güncelleştirildiği 1996 yılı dökümanı ele alınmış, ardından Basel I’ e yöneltilen eleştiriler incelenerek yeni bir düzenleme ihtiyacı doğuran gelişmelere değinilmiştir. Birinci bölümün son kısmında ise; Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi olarak da adlandırılan Basel II Düzenlemesi’nin amaç, kapsam ve hedefleri ele alınmıştır. Ele alınan bu düzenlemenin üç yapısal bloğu kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve bu çerçevede Türkiye’de yürütülen çalışmalara da yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ilk olarak Türkiye’deki KOBİ’lerin mevcut durumu değerlendirilmiş ve finansman sorunları ele alınmıştır. Daha sonra KOBİ kredilerine ilişkin Basel II kriterlerine yer verilerek bu kriterlerin uygulamaya geçirilmesi halinde KOBİ’lerin yaşayabileceği zorluklar ortaya konulmuş ve bu kapsamda KOBİ’lere çeşitli öneriler getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL I VE BASEL II DÜZENLEMELERİ

Dünya ekonomisi, 1980’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllarda hızlanan bir küreselleşme sürecine girmiştir. Küreselleşmenin, özellikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulan liberal iktisat politikaları ve bilişim/iletişim teknolojisi alanlarında kaydedilen ilerlemelerin etkisiyle hızlandığı kabul edilmektedir. Liberal iktisat politikaları ve teknoloji alanında yaşanan atılımlar, reel sektör işletmelerini daha rekabetçi bir yapıya zorladığı gibi finans sektörü üzerinde de önemli etkide bulunmuştur.

1970’li yılların başında Bretton Woods sisteminin çökmesiyle kur, faiz ve fiyatlarda yaşanan dalgalanmalardan korunmak amacıyla yeni finansal ürünler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreç, 1990’lı yıllarda yaygınlaşan “yeniden yapılandırma” içerikli iktisat politikaları sayesinde daha da güçlenmiştir. Bankalar, hem küresel ekonominin yeni düzenine uyum sağlamaya çalışan reel sektörün finansman taleplerini karşılayabilmek hem de şiddetlenen rekabet ortamında rakiplerine karşı üstünlük sağlayabilmek için sundukları finansal ürünlerde bir dizi yenilik gerçekleştirmiştir. Bu nedenle, bankaların sunduğu finansal ürünler hem sayısal olarak çoğalmış, hem de daha önce arz edilen finansal ürünlere göre çok daha karmaşık bir hale gelmiştir. Aynı zamanda, finansal sektörde artan rekabet baskısı, farklı hizmetleri sunan finansal kuruluşlar ve/veya finansal ürünler arasında var olan ayrıştırıcı çizgilerin belirsizleşmesine ve bunun sonucunda benzer finansal ürünlerin aynı finansal kuruluş çatısı altında birlikte sunulmasına yol açmıştır. Belirtilen bu gelişmeler paralelinde, bankaların geleneksel bilanço yapıları daha karmaşık bir hal almıştır. Finansal yeniliklerin artmasıyla beraber, bankaların sunduğu finansal hizmetlerin bir kısmı bankanın asli bilançosunda yansıtılmayan ürünlerden oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla, günümüz ekonomilerinde bankalar, mevduat sahibi ile borçlu arasında aracılık yapan bir kuruluş olmaktan öte daha karmaşık finans kuruluşları haline gelmiştir.

1990'lı yıllar ve sonrası ise, yoğun bir şekilde iktisadi krizlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Söz konusu dönemde Japonya, Güney Kore, Endonezya, Rusya, Türkiye ve Arjantin'de makroekonomik krizler yaşanmış ve bu krizler ülkelerin özellikle finans sektörlerini derinden etkilemiştir. Reel sektör işletmelerinin ödeme güçlerini yitirmesi ve bankaların alacaklarını tahsil etmede büyük sorunlarla karşılaşması gibi nedenler, Japonya, Güney Kore, Endonezya ve Türkiye gibi ülkelerde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını gerektirmiş ve bunun sonucunda kriz yaşanan ülkelerde Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın %50'sine varan maliyetlere katlanılmak zorunda kalınmıştır. Ancak, finansal krizler sadece makroekonomik sebeplerle ortaya çıkmamaktadır. Mikro düzeyde, bir bankanın kötü yönetiminin de, büyük çaplı finansal krizleri tetikleyebileceği veya mevcut krizleri derinleştirebileceği hususu göz ardı edilmemelidir. Bankalar veya finansal kuruluşlar sadece dışsal gelişmelerden etkilenmemektedir. Son dönemlerde giderek daha dinamik hale gelen ve karmaşıklaşan finans sektöründe, önemli ölçüde mevduat sahibinden elde ettiği yabancı kaynaklarla reel sektöre fon sağlayan bankaların, sahip oldukları bu yabancı kaynakları yönetebilme kalitesi ve etkin risk yönetimi, finans sektörünün istikrarı açısından kritik önem taşımaktadır. Bu nedenle, bankaların etkin risk yönetimlerinin kalitesiyle finansal sistemin istikrarlı olması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kredi, piyasa, likidite ve diğer risklerin iyi yönetilememesi halinde bankalarda yaşanabilecek sorunların diğer sektörler de sıçrama ihtimali, risk yönetimine özen gösterilmesini zorunlu kılmaktadır (Yayla ve Türker Kaya, 2005;1).

Finansal sektörde ve tüm ekonomide istikrarın sürdürülebilir olması için, bankaların kendi risk algılamaları ve yönetme isteklerine ek olarak, asgari düzeyde uymak durumunda oldukları ve risk yönetimlerini daha güçlendirecek nitelikteki sermaye yeterliliği düzenlemelerinin oluşturularak ortak bir standart altında uygulamaya geçirilmesi, finansal piyasalardaki gelişmeler ve ortaya çıkan ekonomik krizler göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası finans çevrelerinde giderek daha da fazla önem arz eden bir konu haline gelmiştir. Bu çerçevede, bankacılık sektörünü dünyada ortak standartlar altında birleştirme konusundaki çalışmaları Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) ve onun bünyesinde

oluşturulan Basel Komitesi yürütmektedir. Bu çalışmalar kapsamında, önce Basel I, ardından da bu düzenlemenin yetersizliklerini ortadan kaldırmak üzere daha üst standartlar getiren Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi ortaya konulmuştur.

1.1. Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Komitesi

Bu başlık altında sırasıyla Uluslararası Ödemeler Bankası ve onun bünyesinde oluşturulan Basel Komitesi'nin sermaye yeterliliği düzenlemelerine yönelimlerine ve bu kapsamdaki misyon ve hedeflerine yer verilecektir.

1.1.1. Uluslararası Ödemeler Bankası

Uluslararası bankacılık sistemindeki gelişmeler ve finansal piyasaların birbiri içine girmesi, bankacılık sektörü için yerel düzenlemelerin yerini uluslararası düzenlemelerin almasına neden olmuştur. Bu anlamda kilit rolü Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements - BIS) üstlenmiştir (Beşinci, 2005; 22).

BIS, 1930 yılında, Versay Antlaşması sonucunda hazırlanan Young Planı çerçevesinde öngörülen I. Dünya Savaşı borçlarının tahsil ve ödenmesi faaliyetlerinin düzenlenmesi amacıyla, tarafsız bir coğrafya olması nedeniyle İsviçre'nin Basel kentinde kurulmuştur (Candan ve Özün, 2006; 8). Savaş tazminatı ödemelerinin arka plana düşmesiyle Banka, parasal ve finansal istikrar sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve diğer kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamaya odaklanmıştır (TSPAKB, 2005-a; 6). Bugün, 55 merkez bankasının ortağı bulunduğu Banka, bu özelliği ile bütün merkez bankalarının bankası niteliğindedir (Candan ve Özün, 2006; 8).

Bankanın misyonu, iyi bankacılığın kurallarını belirlemek ve uygulanmasını sağlamaktır. BIS, bu misyonu doğrultusunda ve de uluslararası sermaye hareketlerinin global krizler yaratabileceği endişesiyle, bankaların buldukları ülkelerin ekonomilerinin taşıdığı riskleri karşılayabilmeleri için, sermayelerinin, iş hacimleri ve

aldıkları riskler karşılığında yeterlilik düzeyini ölçmekte ve buna ilişkin denetim yöntemleri geliştirmektedir (Beşinci ve Kaya, 2005; 51). Banka, finans piyasalarına yönelik olarak yaptığı düzenlemeler ve hazırladığı yönetmelikler açısından da en önemli kuruluşur (Beşinci, 2005; 22).

BIS bünyesinde çeşitli amaçlarla komiteler oluşturulmuştur. Bu komitelerden bazıları; Avrupa Para Birimi Komitesi, Altın ve Döviz Uzmanları Komitesi, Ödemeler Sistemi Komitesi ve bu çalışmanın konusunu en çok ilgilendiren Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Basel Komitesi)'dir.

1.1.2. Basel Komitesi

1973 yılının Mart ayında Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesine bağlı olarak sabit kur politikasının terk edilmesi ve uluslararası ticaretin gelişmeye başlaması, ardından 1974 yılında OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) petrol fiyatlarını dört kat artırması sonucunda ortaya çıkan petrol krizi uluslararası para piyasalarında büyük dalgalanmalara ve bankalar arasında sorunlar yaşanmasına yol açmıştır (Candan ve Özün, 2006; 8). Basel Komitesi de söz konusu krizleri takiben, 1974 yılı sonunda, Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde, bankacılık denetim, gözetim ve düzenleme kalitesini iyileştirici çalışmalarda bulunmak üzere G-10 ülkelerinin merkez bankası başkanlarınca oluşturulmuş bir komitedir (Altıntaş, 2006; 59).

Komite, üye ülkelerin merkez bankası ve banka denetim otoriteleri temsilcilerinin katılımıyla toplanmaktadır. Basel Komitesi'nde halihazırda temsil edilen ülkeler, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'dir (Altıntaş, 2006; 59).

Basel Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar değil, tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açmak yoluyla özellikle sermaye yeterliliği ve finansal piyasaların

istikrarı konularında iyileşmeler hedeflemektedir (Bolgün ve Akçay, 2005; 84). Komite, üye ülkelerin denetleme tekniklerini ve çalışmalarını ayrıntılı bir şekilde belirlemekten çok, ortak ve standart yaklaşımlar saptayarak, belirli bir vizyonu dünyaya yayabilmek amacını taşımaktadır (Aras, 2005; 3). Bu çerçevede, komitenin önemli hedeflerinden birisi de uluslararası denetim sistemindeki boşlukları doldurmaktır. Bu hedef kapsamında iki önemli prensip belirlenmiştir. Birinci prensip, hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği; ikinci prensip ise, yapılan denetlemelerin yeterli bir seviyede gerçekleştirilmesi gerektiğidir (BCBS, 2006; 2).

Banka denetimi için ortaya konulan temel prensipler son derece önemli olmakla birlikte, Basel Komitesi'nin ülke bankacılık sistemleri ve banka denetim otoritelerini en derinden etkileyen ve etkilemeye aday çalışmaları kuşkusuz sermaye yeterliliği düzenlemeleridir (Altıntaş, 2006; 60). Bu çerçevede, Basel Komitesi'nin bankacılık sektörünü ortak standartlar altında birleştirmeyi amaçladığı Basel I ve Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerine ilerleyen bölümde kapsamlı bir şekilde yer verilecektir.

1.2. Basel I

Basel Komitesi'nin hazırlamış olduğu ilk sermaye yeterliliği düzenlemesi 1988 yılında yayımlanan düzenlemedir. Bu düzenleme, statik bir yapıda kalmak için değil, zaman içerisinde geliştirilmek üzere tasarlanmıştır. Bu nedenle, uluslararası finansal sistemde yaşanan değişimlere paralel olarak, düzenleme 1996 yılında güncelleştirilerek gerekli görülen değişiklikler yapılmıştır. Bu bölümde, Basel I çerçevesinde ele alınan 1988 ve 1996 yılı Basel Komitesi düzenlemeleri kapsamlı olarak ele alınacak; sonrasında ise, Basel I'e yöneltilen eleştiriler incelenerek yeni bir düzenleme ihtiyacı doğuran gelişmelere yer verilecektir.

1.2.1. 1988 Basel Düzenlemesi

1980'li yılların başında uluslararası aktif bankaların ağır borç yükü altındaki ülkelerden kaynaklanan risklerindeki artışın bu bankaların sermaye yeterliliklerini

düşürdüğü yönündeki endişeler sonucu, G-10 ülkeleri merkez bankası başkanlarının talebi üzerine Basel Komitesi bankacılık sistemlerinde geçerli sermaye standartlarındaki erozyonun durdurulması ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin uyumlaştırılmasını sağlamak üzere çalışmaya başlamıştır. Komite, uluslararası bir sermaye yeterliliği düzenlemesinin uluslararası bankacılık sistemindeki istikrarı artıracığı ve ayrıca ulusal düzeydeki farklı sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliğini de ortadan kaldıracığı düşüncesindedir (BCBS, 2006; 2).

Komite, bankaların bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerinin çeşitli risk ağırlıklarıyla çarpılması ile bulunan risk ağırlıklı varlık ve yükümlülüklerin toplamının sermaye ile karşılaştırılması esasını getiren ilk sermaye yeterliliği düzenlemesini, G-10 ülkeleri merkez bankası başkanlarınca onaylanmasının ardından, Temmuz 1988'de yayımlamıştır (Altıntaş, 2006; 62). Sadece uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankalara yönelik olarak yayınlanan bu düzenleme ile sermaye tabanının risk ağırlıklı varlıklara olan oranına %8'lik bir alt sınır getirilmiştir (Selimler, 2002; 6). Bu kapsamda bankalar, faaliyetleri dolayısıyla karşı karşıya kaldıkları kredi riskinin %8'i seviyesinde asgari sermaye bulundurmakla yükümlü tutulmuşlardır (Yüksel, 2005; 1). 1977-88 yılları arasında Basel Komitesi'nin başkanlığını yürüten W. P. Cooke'a atfen "Cooke Rasyosu" olarak da anılan sermaye yeterliliği standart oranı, 1988-1992 dönemi için öngörülen aşamalı bir geçişle 1992 yılında asgari %8 olarak uygulanmaya başlanmıştır (Altıntaş, 2006; 62). Söz konusu düzenleme ile uygulamaya konulan oran, aşağıda formüle edilmiştir:

$$\text{Cooke Rasyosu} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Risk Ağırlıklı + Gayrinakdi Krediler Varlıklar ve Yükümlükler}} \geq \% 8$$

(Sermaye Yeterliliği Standart Oranı)

Basel Komitesi'nin 1988 Basel Düzenlemesi'ni hazırladığı dönemde, Avrupa Birliği (AB)'nin bankacılık ile ilgili otoriteleri de, birlik içerisindeki kredi kuruluşlarına

uygulanmak üzere, benzer bir düzenleme oluşturma hazırlığı içerisine girmişlerdir. Komite ile Avrupa Birliği arasında yapılan ortak değerlendirme toplantılarında, bu iki düzenlemenin mümkün olduğunca paralel bir şekilde oluşturulması için çalışmalar yürütülmüştür (Değirmenci, 2003; 15). Bu çalışmalar sonucunda, Avrupa Birliği 1988 Basel Düzenlemesi'ni, "Kredi Kurumlarının Ödeme Gücü Hakkında 18 Aralık 1989 Tarihli Konsey Direktifi" (89/647/EEC) ile mevzuatına dahil etmiştir (Altıntaş, 2006; 62).

Türkiye'de de söz konusu sermaye yeterliliği düzenlemesi, 26 Ekim 1989 tarihinde yayımlanan "3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin 6 No'lu Tebliğ" ile mevzuata dahil edilmiştir. Bu tebliğde, düzenleme kapsamındaki sermaye yeterliliği standart oranının 1989 yılı için %5 olarak uygulanması ve her yıl bir puan artırılarak 1992 yılında %8'e ulaşılması öngörülmüştür (Altıntaş, 2006; 57).

Bu çerçevede, ilk amaçladığı banka çevresinin ötesinde de kabul gören 1988 Basel Düzenlemesi risk yönetimi düşüncesi ve uygulamasını dünyaya tanıtmış, genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırmaları yönünde olumlu katkı yapmıştır (Ergezer, 2006; 2, Aydın, 2000; 3). İçerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, düzenlemenin özellikle gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini kolaylaştırmış, bu ülkelerin düzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur (Yayla ve Türker Kaya, 2005; 2). Düzenlemenin, gerek gelişmiş ülkelere ve gerekse gelişmekte olan ülkelere yaygın bir şekilde kabul görerek uygulamaya geçirilmesi, Basel Komitesi'nin gütmüş olduğu rekabete dayalı eşitlik amacının gerçekleştirilmesine de olanak sağlamıştır.

1.2.1.1. 1988 Basel Düzenlemesi'nin Bölümleri

Düzenleme, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, sermayenin bileşenlerini tanımlamakta, ikinci bölüm aktiflere uygulanacak risk ağırlıklarını vermekte ve son bölüm de uygulanacak sermaye yeterliliği oranının nasıl hesaplanacağını anlatmaktadır. Aşağıda bu bölümler sırasıyla incelenecektir.

1.2.1.1.1. Sermayenin Bileşenleri

Sermaye yeterliliği oranı hesaplanırken kullanılan özkaynak (sermaye tabanı) unsurları bankaların bilançolarında görülen muhasebesel özkaynak bileşenlerinden oldukça farklıdır (Altıntaş, 2006; 63). Bu hesaplamada banka sermayesi, ana sermaye ile tutarı belli sınırlamalar dahilinde hesaplanacak katkı sermaye toplamından, sermayeden indirim kalemi yapılacak tutarların düşülmesi sonrasında elde edilmektedir (Yüksel, 2005; 1).

Ana sermaye (1.kuşak sermaye), sermayenin temel bileşenidir ve esas olarak banka hissedarlarının tamamı ödenmiş ortaklık sermayeleri ile tüm vergi yükümlülüklerinden arındırılmış ve kamuya açıklanmış dağıtılmamış karlardan oluşmaktadır. Ana sermaye bileşenlerinin, bankanın karşı karşıya kalacağı acil durumlarda kayıpları hemen karşılamaya hazır kaynaklar olması gerekmektedir. Komite, bu iki bileşeni tüm ülke bankacılık sistemlerinde ortak olan sermaye kalemleri olmaları nedeniyle temel bileşenler olarak belirlemiştir. Düzenlemeye göre, bir bankanın sermayesinin %50'si ana sermaye formunda olmalıdır (Değirmenci, 2003; 16).

Katkı sermaye, diğer bir ifade şekliyle 2. kuşak sermaye, ana sermaye kalemleri dışında kalmakla birlikte taşıdığı nitelikler nedeniyle sermaye kapsamına alınabilecek kalemlerden oluşmaktadır. Katkı sermayenin banka sermayesi içerisindeki payı en fazla ana sermaye kadar olabilecektir. 1988 Basel Düzenlemesi'ne göre katkı sermaye grubuna, ihtiyari rezervler, varlıkların yeniden değerlemesi ile elde edilen fonlar, genel karşılıklar¹, hem sermaye hem borç niteliği taşıyan ortak araçlar (sermaye benzeri krediler) ile sınırlı da olsa ikincil borçlar dahil edilmiştir (Koç, 2005; 9).

Düzenleme, sermayenin bileşenlerini yukarıda değinilen şekilde ana ve katkı sermaye olarak inceledikten sonra sermayeden düşülmesi gereken kalemleri de ele almıştır. Bankanın itibarı ve banka çalışanlarının sağlamış olduğu tüm iş ilişkileri,

¹ Genel karşılıkların ana sermayenin %25'ini aşan kısmı, katkı sermaye hesaplamasına dahil edilmeyecektir.

müşteri potansiyeli, banka için görünmeyen bir varlık olarak kabul edilmektedir. Düzenlemede “şerefiye” olarak adlandırılan bu kalemin ana sermayeden düşülmesi gerekmektedir. Sermaye tabanından düşülmesi gereken bir diğer kalem de, konsolide bazda ele alınamayan tüm şubelerden, finansal aracılık faaliyetleri ile ilgilenenlerine yapılan yatırımlardır. Komitenin sermayeden düşülmesi gereken kalem olarak ele aldığı son kalem, bankaların sermayesi içinde yer alan diğer bankalar ya da diğer mevduat toplayan kuruluşlara ait hisse senetleri ve başka finansal araçlardır (Değirmenci, 2003; 18).

1.2.1.1.2. Kulüp Kuralı ve Kredi Risk Ağırlıkları

Basel I Düzenlemesi ile hem bilançonun aktifinde izlenen aktif hesapların, hem de bilanço dışı tabir edilen nazım hesaplarda izlenen hesapların %0, %20, %50 veya %100 kredi riski ağırlığından birisi ile ağırlıklandırılması öngörülmüştür (Altıntaş, 2006; 69).

Düzenlemede, varlıkların risk ağırlıklarının belirlenmesinde, borçlunun özelliklerini ve banka alacaklarının teminatını dikkate alan iki ayırım mevcuttur. Borçlunun özelliklerini dikkate alarak yapılan ayırım, “klüp kuralı” olarak da bilinmektedir. Buna göre (Altıntaş, 2006; 70);

- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’na (OECD) üye ülkelerin² merkez bankaları ve hazinelerinden olan alacaklar kredi riski taşımamaktadırlar (Risk Ağırlığı %0).
- OECD’ye üye ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklar ile çok taraflı banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklar, OECD üyesi olmayan ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklara göre daha düşük kredi riski taşımamaktadırlar (Risk Ağırlığı %20).

² OECD üyesi ülkeler: Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Avusturya, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, İrlanda, İzlanda, Kore, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Türkiye, Yeni Zelanda ve Yunanistan’dır.

- Düzenlemede kredi risk ağırlıklarının belirlenmesinde dikkate alınan bir diğer ayırım unsuru ise, banka alacaklarının teminatıdır. Buna göre (Altıntaş, 2006; 71);
- Teminatında OECD'ye üye ülkelerin merkez bankaları ve hazinelerinin kefaleti veya bunlarca ihraç edilen menkul kıymetlerin bulunduğu alacaklar kredi riski taşımamaktadır (Risk Ağırlığı %0).
- Teminatında OECD'ye üye ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarının veya çok taraflı banka ve finans kuruluşlarının kefaleti veya bunlarca ihraç edilmiş menkul kıymetler bulunan alacaklar düşük kredi riski taşımaktadırlar (Risk Ağırlığı %20).
- Teminatında gayrimenkul ipoteği bulunan alacaklar orta derecede kredi riski taşımaktadır (Risk Ağırlığı %50).

Basel Komitesi, bu iki ayırımı göz önünde bulundurarak bilanço içi kalemlerin risk ağırlı klandırılmasını şu şekilde sınıflandırmıştır (BCBS, 1988; 21-22):

Yüzde 0 risk ağırlığı uygulanacak bilanço kalemleri:

- Banka bilançosunda bulunan nakit değerler,
- Merkez bankalarına ve merkezi hükümetlere ulusal para cinsinden verilen ve ulusal para cinsinden tahsil edilecek borçlar,
- OECD üyesi ülkelerin merkez bankalarına ve merkezi hükümetlerine verilen tüm diğer borçlar ile OECD ülkelerinin merkezi hükümetlerince teminat altına alınan aktif kalemleri.

Yüzde 20 risk ağırlığı uygulanacak bilanço kalemleri:

- Uluslararası kalkınma bankalarından olan veya bu bankalarca teminat altına alınan varlıklar,
- OECD içinde yerleşik bankalardan olan veya bu bankalarca teminat altına

alınan aktifler,

- OECD dışındaki ülkelerde yerleşik bankalara kullandırılan veya bu bankalarca garanti altına alınan vadesi bir yıla kadar olan krediler,
- OECD içinde yer alan yerel yönetimlere verilen borçlar ve tahsil edilmekte olan nakit aktifler.

Yüzde 50 risk ağırlığı uygulanacak bilanço kalemleri:

- Sahibi tarafından kullanılan veya kiraya verilen bir gayrimenkul ile teminat altına alınan banka kredileri.

Yüzde 100 risk ağırlığı uygulanacak bilanço kalemleri:

- Özel sektöre kullandırılan krediler,
- OECD dışındaki bankalara kullandırılan vadesi bir yıldan uzun krediler,
- OECD dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine yabancı para cinsinden kullandırılan krediler,
- Mülkiyeti kamu kuruluşlarına ait ticari işletmelere kullandırılan krediler,
- Bankanın kullandığı binalar, araziler, tüm araç ve gereçler ve diğer sabit varlıklar,
- Gayrimenkul yatırımları,
- Diğer bankalardan sağlanan sermaye araçları ve tüm diğer varlıklar.

Komite, bilanço dışı faaliyetlerin de sermaye yeterliliği hesaplamasında önemli olduğu düşüncesindedir. Bilanço dışı aktifler bir kredi dönüşüm katsayısıyla çarpılarak kredi riski eşdeğerlerine dönüştürülmekte, daha sonra bu tutarlar da uygun risk katsayıları ile ağırlıklandırılmaktadır (TSPAKB, 2005-a; 8). Düzenleme kapsamında yer alan bilanço dışı aktifler ve kredi dönüşüm katsayıları şu şekildedir (Koç, 2005; 11):

- Belli bir teminat karşılığı verilen garanti ve teminat mektupları için %100,
- Satın alınan menkul kıymetlerin ödenmeyen kısmı için %100,
- Geri dönülebilir aktif satışları için %100,
- Senet ihracı için %50,
- Teminatı olmayan garanti ve teminat mektupları için bir yıldan uzun vadeli ise; %50, aksi halde %0,
- Kısa vadeli, kendi kendine likit hale gelebilen ticari bağlantılı nazım hesaplar için %20,
- Gerçek vadesi bir yıldan az olan veya şarta bağlı olmaksızın iptal edilebilen taahhütler için %0.

1.2.1.1.3. Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması

1988 Basel Düzenlemesi kapsamında sermaye yeterliliği oranının (SYO) hesaplanmasında ilk olarak sermaye tabanı hesaplanmakta; ana sermaye tutarı ile katkı sermayenin ana sermayeyi aşmayan kısmının toplamından sermayeden indirim kalemi yapılacak tutarlar düşülmektedir. Sonrasında bu sermaye tabanı tutarı, çeşitli risk katsayılarıyla (%0, %20, %50, %100) ağırlıklandırılmış varlıklar toplamıyla oranlanarak sermaye yeterliliği oranına ulaşılmaktadır. SYO'nun hesaplanması, Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: 1988 Basel Düzenlemesi'ne Göre Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması

A. Ana Sermaye (1.Kuşak)

- Ödenmiş Sermaye
- Yedek Akçeler
- Kamuya Açıklanmış Rezervler (Dağıtılmamış Karlar)

B. Katkı Sermaye (2. Kuşak)

- İhtiyari Rezervler
- Yeniden Değerleme Fonları
- Genel Karşılıklar
- Sermaye Benzeri Krediler

C. Sermaye = (A + B)

D. Sermayeden İndirilen Kalemler

- Şerefiye
- Mali İştirakler

E. Sermaye Tabanı = (C - D)

F. Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar

- Risk Ağırlığı %0 Olanlar
- Risk Ağırlığı %20 Olanlar
- Risk Ağırlığı %50 Olanlar
- Risk Ağırlığı %100 Olanlar

SYO = E / F = Sermaye Tabanı / Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar \geq % 8
(Kaynak: Değirmenci, 2003; 23)

1.2.2. 1996 Düzenlemesi: Piyasa Risklerinin SYO Hesaplamasına Dahil Edilmesi³

Piyasa riski, bankaların bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarında takip ettikleri varlık ve pozisyonların cari piyasa (pazar) değerinin düşmesi nedeniyle zarara uğraması ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Altıntaş, 2006; 241). Faiz oranına bağlı finansal araçlar ve hisse senetleri ile döviz kurundaki değişikliklerden etkilenebilecek her türlü

³ Piyasa riskinin sermaye yeterliliği ile ilişkilendirilmesinde Avrupa Birliği, Basel Komitesi'nden daha hızlı hareket ederek, 15 Mart 1993'te "93/6/EEC Sayılı Sermaye Yeterliliği Direktifi" ile piyasa riskinin standart bir yöntemle ölçülmesini öngörmüştür. Basel Komitesi'nin 1996 yılında piyasa riskini SYO hesaplamasına dahil etmesinin ardından da AB, 1998 yılında 98/31/EEC sayılı direktifi ile piyasa riskinin ölçümünde içsel riske maruz değer (RMD) yaklaşımlarının kullanımını mevzuatına dahil etmiştir.

bilanço içi ya da dışı kalem, bankalar açısından piyasa riski taşımaktadır (Değirmenci, 2003; 24).

1988 Basel Düzenlemesi'nin yayınlanmasının ardından, bankaların finansal sağlamlığında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, piyasa risklerinin SYO hesaplamasına dahil edilmesini içeren bir doküman, 1996 yılında Basel Komitesi tarafından yayımlanmıştır (Yüksel, 2005;2).

1996 yılında yayımlanan bu dökümanla birlikte, sermaye yeterliliği oranına (gerek pay, gerekse paydasına) piyasa riskine karşılık gelecek eklemelerde bulunulmuştur. Sermaye yeterliliği oranının payında yer alan “sermaye tabanı”na, piyasa riskini karşılayacak “üçüncü kuşak sermaye”; paydasında yer alan “risk ağırlıklı varlıklar” ve “gayrinakdi krediler ve yükümlülükler” toplamına “piyasa riskine esas tutar” eklenmiştir.

Üçüncü kuşak sermaye⁴; ana sermayenin kredi riski için kullanılmayan ve piyasa riski için kullanılabilir kısmının %250'sini⁵ geçmemek kaydıyla,

- yalnızca piyasa risklerinden doğan sermaye ihtiyacını karşılamak üzere sermaye tabanına eklenen,
- herhangi bir teminatı olmayan, tamamı bankaya ödenmiş, başlangıç vadesi en az iki yıl olan,
- gözetim otoritesinin izni olmaksızın vadesinden önce geri ödenmesi ve kapatılması veya mahsubu talep edilemeyen,
- yapılacak geri ödemenin, bankanın sermaye yeterliliği oranının, Sermaye Yeterliliği Yönetmeliği'nde belirtilen standart oranın altında olması durumunda, vadesi gelmiş

⁴ Üçüncü kuşak sermaye, piyasa risklerinin sadece belirli bir kısmını karşılamak için kullanılabilir. Piyasa riskinin en az %28,57'si ana sermaye ile, geri kalanı ise üçüncü kuşak sermaye ile karşılanabilmektedir.

⁵ Piyasa riskini karşılamak için, üçüncü kuşak sermaye yerine katkı sermaye de kullanılabilir. Bu durumda da, yine %250'lik sınır geçerli olacaktır.

- olsa bile faizinin veya anaparasının geri ödenmesini engelleyici hükümler içeren,
- bankacılık ilke ve teamüllerine aykırı hüküm, şart ve kısıtlamaları taşımayan sözleşmelere dayalı sermaye benzeri krediler ile katkı sermayenin ana sermayenin üzerinde kalan kısmıdır (Altıntaş, 2006; 68, BCBS, 1996; 7-8).

Piyasa riskine esas tutar ise, standart yaklaşım veya içsel riske maruz değer yaklaşımları kullanılarak hesaplanacak piyasa riski sermaye yükümlülüğünün 12,5 (100/8 = 12,5) katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardır.

1996 yılı düzenlemesi ile sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında meydana gelen değişiklikler Tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2: 1996 Basel Düzenlemesi'ne Göre Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması

A. Ana Sermaye (1.Kuşak)

- Ödenmiş Sermaye
- Yedek Akçeler
- Kamuya Açıklanmış İş Rezervler (Dağıtılmamış Karlar)

B. Katkı Sermaye (2. Kuşak)

- İhtiyari Rezervler
- Yeniden Değerleme Fonları
- Genel Karşılıklar
- Sermaye Benzeri Krediler

C. Üçüncü Kuşak Sermaye

- Kısa Vadeli Sermaye Benzeri Krediler
- Katkı Sermayenin Ana Sermayeyi Aşan Bölümü

D. Sermaye = (A + B + C)

E. Sermayeden İndirilen Kalemler

- Şerefiye
- Mali İştirakler

F. Sermaye Tabanı = (D – E)

G. Toplam Kredi Riskine Göre Ağırlıklandırılmış Varlıklar

H. Toplam Piyasa Riskine Maruz Varlıklar

$$\underline{\underline{SYO = F / [G + (H * 12,5)] = Sermaye Tabanı / Kredi Riski + Piyasa Riski \geq \% 8}}$$

(Kaynak: Değirmenci, 2003; 35)

Komite tarafından söz konusu piyasa risklerinin hesaplanması için iki yöntem sunulmuştur. Bunlar, standart yaklaşım ve içsel riske maruz değer (RMD) yaklaşımlarıdır. Standart yaklaşımda, komitenin tarif ettiği şekilde hesaplanan faiz, hisse senedi, yabancı para ve emtia pozisyonları ve opsiyonların riski ayrı ayrı hesaplanıp toplanmaktadır. Belli şartlar oluştuğu takdirde ise, bankaların kendilerince içsel RMD yaklaşımları geliştirerek uygulamaya geçirmelerine izin verilmektedir (TSPAKB, 2005-a; 9-10).

Piyasa riskine ilişkin olarak yayımlanan dökümanda yer alan hususlar, 1988 Basel Düzenlemesi'nde olduğu gibi pek çok ülke denetim otoritesince kısa sürede benimsenmiştir (Yüksel, 2005; 2). Bu çerçevede Türkiye'de de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 10 Şubat 2001 tarihinde yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" ile piyasa riskleri sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir (Altıntaş, 2006; 57).

1.2.3. Basel I Düzenlemesi'ne Yapılan Eleştiriler ve Yeni Bir Düzenleme İhtiyacı Doğuran Gelişmeler

Basel I, sermaye yeterliliği konusuna belirli bir standart getirmiş olmakla birlikte belli başlı noktalarda eleştiriye de uğramıştır. Bu eleştirileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (TBB, 2006; 5, Değirmenci, 2003; 36, Özerkek, 2006; 30, Yılmaz, 2006; 33, Yüksel, 2004; 8):

- Uygulanan risk ölçüm yönteminin, tüm bankalar tarafından uygulanabilecek kadar basit olması nedeniyle, yeterince hassas bir risk ölçümü sağlanamamıştır.
- Kredi riski statik ölçülmektedir. Sermaye yeterliliği oranı için kritik değer olarak belirlenen %8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermemektedir.
- Kredi riskini hesaplamada kullanılacak tek bir yöntemin bulunması nedeniyle

farklı faaliyetlerde bulunan tüm bankalar aynı yöntem tabii tutulmaktadır (herkese tek beden elbise).

- Kredi riskinin sadece dört farklı (%0, %20, %50, %100) risk ağırlığı ile ölçülmesi ve söz konusu ağırlıkların uygulanacağı kalemlerin belirlenmesinde OECD ülkesi olup olmama kriterinin (kulüp kuralının) dikkate alınması, düzenlemenin riske olan duyarlılığını azaltmaktadır.
- İşletmelere verilen kredilerin risk ağırlığı, işletmenin kredibilitesine bakılmaksızın %100 olarak alınmaktadır. Çok riskli bir işletmeye sağlanan kredi ile riski çok düşük bir işletmeye verilen kredi için aynı sermaye ayrılmakta, hatta riski yüksek işletmenin kar marjı daha yüksek olduğundan riskli işletmelere kredi verilmesi, adeta teşvik edilmiş olmaktadır.
- Bankaların gerçekte operasyonel riskleri de üstlenmelerine rağmen mevcut düzenleme banka sermayesini sadece piyasa ve kredi riskleri ile ilişkilendirmiştir.
- Mevcut düzenlemenin yol açtığı bir diğer olumsuzluk da, bankaların sermaye gerekliliklerine arbitraj uygulamalarıdır. Gerçek riskleri ile düzenleme kapsamında ölçülen riskler arasındaki farklılıklardan yararlanarak, sermaye gerekliliklerini olduğundan düşük göstermektedirler. Örneğin, bazı menkulleştirme işlemleri sermaye arbitrajı için kullanılmaktadır. Bu uygulamalar, bankanın aktif kalitesinin azalmasına neden olmaktadır.

Basel I'e yöneltilen tüm bu eleştirilerin yanında, finansal piyasaların liberalizasyon sürecinin ardından yaşanan finansal krizler, piyasalarda yaşanan yapısal değişimler ve risk yönetimi uygulamalarında kaydedilen gelişmeler, mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesinin yeniden yapılandırılması yönünde tetikleyici nedenleri oluşturmuştur.

Yirminci yüzyılda, farklı makroekonomik rejimler uygulayan yüzden fazla ülke, çeşitli boyutlarda bankacılık krizleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Ancak, söz konusu krizler içerisinde yeni bir düzenleme ihtiyacı doğuran en önemli kriz, 1997-1998 yılları arasında yaşanan Güneydoğu Asya Krizi'dir. Bu krizin ardından; bölgeye fon aktarımı sebebiyle problem yaşayan G-10 ülkeleri bankalarının, uygulamaları ve ilgili ülkelerin

finansal sektör denetim standartları incelendiğinde, hem risk yönetimi uygulamalarında hem de sermaye yeterliliği hesaplama yönteminde bazı değişiklikler yapılması ihtiyacı olduğu sonucuna varılmıştır (Tuncer, 2006; 1-2). Yapılması gerekli görülen değişikliklerden bazıları;

- Yaşanan bu krizle piyasa ve kredi riskleri arasında önemli bir korelasyon olduğu netlik kazandığından, bankaların risk yönetimi uygulamalarında stres testi ve senaryo analizlerine ağırlık verilmesi,
 - Güneydoğu Asya Krizi ve daha öncesinde yaşanan krizler, sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan OECD tabanlı risk ağırlıklandırma yönteminin ülkelerin görece risklerini ayırtmakta yetersiz kaldığını gösterdiğinden, sermaye yeterliliği hesaplamasında farklı bir metodolojinin belirlenmesi,
 - G-10 ülkeleri bankalarının bölgeye olan kredi kullandırmalarının portföylerinin ciddi bir bölümünü oluşturmuş olması sonucunda sorun yaşamaları sebebiyle, konsantrasyona yönelik güçlü kontrol mekanizmaları geliştirilmesinin gerekliliğinin vurgulanması ve
 - Bankalarda uygun kurumsal yönetim standartlarının eksikliğinin Asya Krizi'nde önemli rol oynadığı tespit edildiğinden, yönetim kurulu ve üst yönetimin etkinliğinin artırılması
- şeklinde özetlenebilir (Tuncer, 2006; 2, Parasız, 2000; 247).

1980'li ve 1990'lı yıllarda gözlenen liberalizasyon, finansal krizlerin yaşanmasında etkili olurken aynı zamanda, finansal sektörlerin ciddi yapısal değişimler geçirmesinde de önemli rol oynamıştır. Bu dönemde;

- Finansal sektörler hızla büyümüş,
- İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan entegrasyon, finansal oyuncular arasındaki etkileşimi arttırmış,
- Finansal ürünler giderek daha karmaşık hale gelmiş ve
- Bankalar yoğun olarak birden fazla ülkede faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda bankaların karşı karşıya olduğu risklerin boyutları ve türleri ile bankaların bu risklerden etkilenme dereceleri değişmiştir (Tuncer, 2006; 2).

Bu dönemde, finansal sistemlerde yaşanan bir diğer önemli değişim ise risk yönetimi alanında ortaya çıkmıştır. 1980'lerin sonlarına doğru finansal kurumlar faaliyetlerini, giderek daha risk odaklı bir ekseninde yürütmeye başlamıştır. Aktif-pasif yönetiminin yerleşmesi, piyasa riskinin kontrol ve ölçümü ile sermayenin daha esnek yönetilmesi konularında kaydedilen ilerlemeler, risk yönetimi alanında yaşanan gelişmelerin ilk sinyallerini oluşturmuştur. Bu gelişmelerin ardından, kredi riskinin transferini sağlayan kredi türevleri kullanımı yaygınlaşmış ve bankalar çeşitli ürün ve pozisyonlarındaki riskliliklerini, riskin çeşitli boyutlarını dikkate alarak ölçmeye odaklanmışlardır. Risk yönetimi alanında yaşanan bu gelişmeler neticesinde, finansal sektörlerin sağlıklı olarak nitelendirilebilmesine yönelik kriterlerde de değişiklik yaşanmıştır. Günümüzde herhangi bir finansal sistemin sağlıklı olduğundan bahsedebilmek için o sistemin; güçlü sermaye yapısına sahip olması ile aktif kalitesinin ve karlılık seviyesinin yüksek olmasının yanında, ileri düzeyde risk yönetim sistemlerini uyguluyor olması da önemlidir (Tuncer, 2006; 2).

Finansal piyasaların liberalizasyonunun ardından gelen krizler, piyasalarda yaşanan yapısal değişimler ve risk yönetimi uygulamalarında kaydedilen gelişmeler, mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesinin, bankaların risk yönetimi sistemlerini gelişmeler paralelinde iyileştirmelerini özendirecek ve taşıdıkları riskle tutarlı sermaye bulundurmalarını teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmesi ile sonuçlanmıştır (Tuncer, 2006; 2).

1.3. Basel II – Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi

Basel Komitesi, yukarıda sözü edilen finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi'ne (Basel II)

ilişkin ilk tartışma metnini yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı Ocak ayında ikinci tartışma metni, Nisan 2003'te ise üçüncü tartışma metni yayımlanmıştır. Söz konusu tartışma metinleri, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse banka ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilmiş ve Basel II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır (Ata ve Uğurlu, 2006; 385).

Basel I'e göre oldukça kapsamlı bir doküman olan Basel II'ye son halinin verilmesi çalışmaları oldukça uzun bir takvime bağlanmış olup bu takvim içerisinde her bir tartışma metnine ilişkin ilgili taraflardan görüş alınması ve Basel II'nin banka sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerinin tespit edilebilmesi amacıyla sayısal etki çalışmalarının (Quantitative Impact Studies - QIS) gerçekleştirilmesi hususları yer almıştır (Yüksel, 2005; 2-3).

Basel II'nin G-10 ülkelerinin uluslararası aktif bankaları için standart yöntemlerle (veya kredi riski ölçümünde temel içsel değerlendirme yaklaşımı ile) 2007 yılı başından itibaren uygulanması planlanmaktadır. Daha ileri yaklaşımların uygulanması için planlanan tarih ise 2008 yılı başıdır. Diğer yandan Avrupa Birliği de Basel Komitesi tavsiyelerine uygun olarak sermaye yeterliliği konusundaki çalışmalarına devam etmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu, yeni sermaye yeterliliği direktifine (Capital Adequacy Directive-3, CAD-3) ilişkin taslağını, Basel II Düzenlemesi nihai metninin yayımlanmasından hemen sonra, 14 Temmuz 2004'te duyurmuştur. Basel II'nin, Avrupa Birliği ülkelerinde de 2007 yılı başından itibaren yürürlüğe gireceği belirtilmiştir (Altıntaş, 2006; 77).

1.3.1. Basel II'nin Amaç, Kapsam ve Hedefleri

Basel II, bankalarda etkin risk yönetimi, denetim ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam bir bankacılık sistemi oluşturmak ve dolayısı ile finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulmuş bir düzenlemedir. Amaçlanan, bankanın bilanço içindeki ve dışındaki risk doğuran her kalemi için belli bir sermaye ayırmasıdır. Bu zorunluluğun altında

yatan temel neden, ilgili bilanço kaleminden kaynaklanan riskin gerçekleşmesi durumunda bankanın yapısının bozulmaması ve bu durumdan sektörün olumsuz etkilenmemesidir (Babuşçu, 2005; 48-49). Dolayısıyla Basel II’de Basel I’e ek olarak bankanın iç kontrol ve yönetimine, denetleme fonksiyonlarına ve piyasa disiplinine çok daha fazla önem verilmekte ve beklenen risklerin yanında beklenmeyen riskler için de asgari bir sermaye bulundurulması sağlanmaktadır.

Basel II ile, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncuları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesi hedeflenmektedir (Yayla ve Türker Kaya, 2005; 4).

Düzenlemenin yoğunlaştığı kesim özellikle uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankalar olmakla beraber, içerdiği öneri ve ilkelerin her ölçekteki bankalara uygulanabilir özellikte olması (hem kredi riski hem de operasyonel risk için basit düzeyden çok daha kapsamlı düzeye kadar geniş bir risk ölçme esnekliği sunması) nedeniyle, düzenlemenin uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalarla finans ilişkisi içerisinde bulunan diğer bankaları da etkileyeceği ve uygulamanın yaygınlaşacağı beklenmektedir (Beşinci, 2005;25, Yayla ve Türker Kaya, 2005; 4).

Yukarıda değinilen Basel II Düzenlemesi’nin getirmiş olduğu yenilikler, Basel I Düzenlemesi kapsamı ile karşılaştırılarak Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3: Basel I Düzenlemesi Ardından Basel II'nin Getirdiği Yenilikler

Basel I	Basel II
Tek bir risk ölçüsüne odaklanmaktadır.	Bankaların kendilerine uygun içsel risk yöntemlerini geliştirmeleri, gözeticilerin bu yöntemlerin etkinliğini değerlendirmeleri ve bu sayede piyasa disiplininin sağlanması üzerinde durulmaktadır.
Tek bir metodun tüm bankalara uygun olduğu kabul edilmektedir.	Metodolojide esneklik getirerek ve çeşitli yaklaşımlar sunarak daha iyi risk yönetimi için bankaların inisiyatif kullanabilmelerine olanak tanımaktadır.
Geniş çerçeveye belirlenmiş bir yapıya sahiptir.	Riske daha duyarlı olarak belirlenmiş bir yapıya sahiptir.

(Kaynak: BIS, 2001; 1)

1.3.2. Basel II Düzenlemesi'nin Yapısal Blokları

Basel I'e kıyasla sermaye yeterliliği hesaplamalarına oldukça köklü değişiklikler getiren yeni düzenleme, üç yapısal blok üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilkinde asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması, ikincisinde sermaye yeterliliğinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi, üçüncü yapısal blokta ise bankaların kamuya açıklayacakları bilgiler ve piyasa disiplini üzerinde durulmaktadır.

1.3.2.1. Birinci Yapısal Blok : Asgari Sermaye Yeterliliği

Birinci Yapısal Blok, bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin olan bölümdür. Basel I'deki asgari % 8'lik oranın korunduğu bu bölümde, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmiş ve Basel I'de açıkça kapsamayan "operasyonel risk" bölümü yer almıştır. Piyasa riskinin hesaplanmasında Basel I'e göre önemli bir değişiklik olmazken, yani standart yaklaşım ve riske maruz değer yaklaşımı (RMD) korunurken, kredi riskinin hesaplanmasında çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riskinin hesaplanması için basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar sunulmaktadır. Bunlar, Standart Yaklaşım (Standardised Approach-SA), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified

Standardised Approach-SSA), Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Foundation Internal Ratings Based-IRB) ve Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Advanced IRB)'dır. Benzer şekilde, yeni eklenen operasyonel risk hesaplaması; Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach-BIA), Standart Yaklaşım (SA) ve İçsel Ölçüm Yaklaşımları (Internal Measurement Approach-IMA) ile yapılabilecektir (Tablo 4) (Yayla ve Türker Kaya, 2005; 6). Kredi ve operasyonel riskler için sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kullanılan söz konusu yaklaşımlar ilerleyen bölümde kapsamlı olarak ele alınacaktır.

Tablo 4: Basel II'de Yer Alan Alternatif Risk Ölçüm Yöntemleri

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PİYASA RİSKİ (1996 Değişikliği)	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım
GELİŞMİŞ	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	İçsel Ölçüm Yaklaşımı
		Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	

(Kaynak: Yüksel, 2005; 5)

1.3.2.1.1. Kredi Riski ve Sermaye Yeterliliği Hesaplama Yöntemleri

Basel II süreci ile birlikte bankaların kredi risk ölçüm ve modelleme anlayışlarında oldukça radikal değişimler gerçekleşmektedir. Özellikle kredi derecelendirme metodolojileri üzerinde farklı portföylere farklı model uygulama yaklaşımları gündeme gelmektedir. Kredi portföyü içerisinde risk derecelendirme modeline bağlı olarak doğru risk ölçümünün yapılması ile risk bazlı kredi fiyatlandırma uygulaması neticesinde, banka kredi fiyatlamasının risk bazlı fiyat

modeli ile oluşması değişimin ana omurgasını oluşturmaktadır. Tüm yapılan bu çalışmalar ile beraber kredi limitlerinin, yeni ürün fiyatlamalarının, müşteri seçimlerinin risk bazlı oluşturulması ile birlikte kredi risk yönetimi, daha şeffaf ve daha iyi bilgi yönetiminin sağlanabildiği, raporlamadan ölçüme doğru gelişen bir alan haline gelmektedir (Bolgün ve Akçay, 2005; 531).

Finansal kuruluşlar uzun yıllardır çeşitli nedenlerden dolayı birtakım güçlüklerle karşı karşıya kalmışlardır. Bankacılık sektöründeki ciddi problemlerin başlıca nedenleri arasında, yetersiz kredi standartları, zayıf portföy risk yönetimi ya da banka müşterilerinin kredibilitelerinde bozulmaya yol açabilecek türden ekonomik gelişmelerin ve diğer koşullardaki değişmelerin iyi izlenmemesi gibi hususlar gösterilebilir (Korkmaz, 2004; 1).

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın, anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. Kredi risk yönetiminin amacı, uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek, bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar hem tüm kredi portföyünün taşıdığı riskleri hem de tek tek her kredinin taşıdığı riskleri yönetmek durumundadır. Buna ilave olarak kredi risklerinin diğer risklerle olan ilişkisini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir (BCBS, 2000; 1).

Basel II'nin kredi risk ölçümünde benimsediği iki temel yaklaşım vardır. Bunlar, standart yaklaşımlar ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar aşağıda sırasıyla incelenecektir.

1.3.2.1.1.1. Standart Yaklaşımlar

Standart yaklaşımlar, kredi risk ağırlıklarının, dışsal derecelendirme (rating) notuna sahip ülkelerin hazine ve merkez bankaları ile finans kuruluşları ve diğer

kurumsal kredi müşterileri için derecelendirme notlarına göre⁶, derecelendirme notu bulunmayan müşterilerden olan alacaklar ile bazı aktif kalemler için ise risk ağırlıklarının Basel I'e benzer şekilde standart olarak belirlendiği yöntemlerdir. Standart yaklaşımları; standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım olarak ikiye ayırmak mümkündür. Ancak basitleştirilmiş standart yaklaşım isminde tamamen ayrı bir yöntem bulunmamakta, bazı alanlarda tutarlı olmak kaydıyla daha basit seçenekler sunulmaktadır. Esas olan hem hükümetler hem de kurumsal müşteriler için kredi risk ağırlıklarına esas derecelendirme notlarının bu konuda yetki ve yetkinliğe sahip bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca verilmesini öngören "standart yaklaşım"dır. Basitleştirilmiş standart yaklaşımlarda, ülke hazine ve merkez bankalarının kredi risk ağırlıklarının belirlenmesinde, bağımsız kuruluşlarca verilen ülke notları yerine, ihracat kredi kurumlarınca verilmiş ülke notlarının kullanılmasına izin verilebilmektedir (Altıntaş, 2006; 397).

Standart yaklaşımlar kapsamında sınıflandırılan alacaklara ve uygulanabilecek kredi risk azaltım tekniklerine aşağıda sırasıyla yer verilecektir:

Ülke Hazine ve Merkez Bankalarından Olan Alacaklar: Ülkelerin Hazine ve Merkez Bankalarından olan alacaklar için standart yaklaşımda kullanılacak ülke kredi notları ve bu notlar için belirlenen standart kredi risk ağırlıkları Tablo 5'teki gibidir.

⁶ Basel II ile birlikte, Basel I'de kredi risk ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan OECD kulüp kuralı kriteri terk edilmiş, bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme (rating) notları dikkate alınmaya başlanmıştır. Söz konusu bağımsız derecelendirme kuruluşlarından Standard & Poor's, Moody's ve Fitch uluslararası piyasalarda kabul görmüş üç kuruluş olup, Basel II düzenlemesinde özellikle Standard & Poor's derecelendirme notları referans alınmıştır.

Tablo 5: Ülke Hazine ve Merkez Bankalarından Olan Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları

Kredi Notu	AAA; AA-	A+; A-	BBB+; BBB-	BB+; B-	B- Altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%0	%20	%50	%100	%150	%100

(Kaynak: BIS, 2004; 15)

Denetim otoriteleri kendi ülke hazine ve merkez bankalarından olan ulusal para cinsinden alacaklar için daha düşük risk ağırlıkları belirleyebilirler. Bu çerçevede BDDK, T.C. Hazinesi ve T.C. Merkez Bankası'ndan olan YTL cinsinden alacaklar için kredi risk ağırlığını %0'a kadar düşürmeye yetkilidir (Altıntaş; 2006, 404).

Bu alacak sınıfı için basitleştirilmiş standart yaklaşım seçeneği mevcuttur. Dilenirse kredi derecelendirme kuruluşlarınca verilen ülke notları yerine, ihracat kredi kuruluşlarınca (İKK) verilen ülke notları kullanılabilir (Tablo 6) (Altıntaş, 2006; 405).

Tablo 6: Ülke Hazine ve Merkez Bankalarına İlişkin Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım Seçeneği

İKK Risk Notu	0-1	2	3	4-6	7
Risk Ağırlığı	%0	%20	%50	%100	%150

(Kaynak: BIS, 2004; 16)

Bankalardan Alacaklar: Bankalardan alacaklar için iki seçenek sunulmaktadır. Denetim otoriteleri iki opsiyondan birisini tercih edip tüm bankalar için aynı rejimi uygulamalıdır. Bankalardan olan derecelendirilmemiş alacaklara, bankaların kurulu buldukları ülkenin kredi notuna karşılık gelen risk ağırlığından daha avantajlı bir oran uygulanamaz.

Basitleştirilmiş standart yaklaşım olarak nitelendirilebilecek ilk opsiyonda, bankanın kurulu bulunduğu ülkenin kredi notları esas alınmaktadır. Bu opsiyonda

bankalar, kurulu buldukları ülkelerin kredi notlarından bir derece düşüğü ile risk ağırlığına tabi tutulmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7: Bankalardan Olan Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları (1. Opsiyon)

Ülke Kredi Notu	AAA; AA-	A+; A-	BBB+; BBB-	BB+; B-	B- Altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

(Kaynak: BIS, 2004; 18)

Dikkat edilirse, Basel I’de OECD kulüp kuralı yaklaşımı altında %0 ve %20 risk ağırlığına tabi tutulan ülke ve bu ülkelerdeki bankalardan alacakların, aynı statüden yararlanmaya devam edebilmesi için bu defa AAA ile AA- arasında bir ülke notuna sahip olunması gerekmektedir (Altıntaş, 2006; 405).

Standart yaklaşım olarak kabul edebilecek ikinci opsiyonda, risk ağırlıkları bankaların kendi kredi derecelerine göre belirlenmektedir. Vadesi üç ay veya daha kısa olan alacaklar, kısa vadeli olarak kabul edilip, daha düşük risk ağırlığından yararlanabilecektir. %150 kredi riski ağırlığı takdir edilen not grubuna giren bankalar bu avantajdan yararlanamamaktadır (Tablo 8)(Altıntaş, 2006; 406).

Tablo 8: Bankalardan Olan Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları (2. Opsiyon)

Bankanın Kredi Notu	AAA; AA-	A+; A-	BBB+; BBB-	BB+; B-	B- Altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50
Risk Ağırlığı (Kısa Vadeli)	%20	%20	%20	%50	%150	%20

(Kaynak: BIS, 2004; 18)

Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Olan Alacaklar: Merkezi idareye dahil olmayan kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacaklar, bankalardan olan alacaklar için belirlenen iki seçenektен birisine göre risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Bankalar için ikinci seçenek tercih edilip, kamu kuruluşlarının kredilerine verilen kredi

dereceleri değerlendirmede esas alındığında “kısa vadeli alacak” seçeneği uygulanmayacaktır.

Ülke denetim otoriteleri, bazı kamu kurum ve kuruluşlarının kredi değerliliğini ülke hazinesi veya merkez bankasına eşdeğer görerek, bu kurumlardan olan alacakların kredi risk ağırlıklarını ülke hazinesi veya merkez bankasından alacaklarla bir tutabilir. Örneğin Türkiye’de, Özelleştirme ve Toplu Konut İdareleri’nin ve hatta Türk Eximbank’ın bu hükümden yararlandırılması mümkün gözükmemektedir (Altıntaş, 2006; 406) .

Çok Taraflı Kalkınma ve Yatırım Bankaları: Çok taraflı kalkınma bankalarına kullanılan krediler için uygulanan risk ağırlıkları, genel olarak bankalardan olan alacaklara ilişkin 2. opsiyonda olduğu gibi bağımsız kredi derecelendirmelerine dayandırılacaktır. Ancak kısa vadeli alacaklar için avantajlı uygulama geçerli olmayacaktır. (Tablo 9)(BIS, 2004;16).

Tablo 9: Çok Taraflı Kalkınma ve Yatırım Bankalarına İlişkin Risk Ağırlıkları

Kredi Notu	AAA; AA-	A+; A-	BBB+; BBB-	BB+; B-	B- Altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50

(Kaynak: Altıntaş, 2006; 405)

Bununla birlikte; Basel Komitesi’nce belirlenen aşağıdaki kriterleri taşıyan çok taraflı kalkınma bankalarından olan alacaklar %0 risk ağırlığına tabi tutulacaktır (Altıntaş, 2006; 406-407):

- İstisnalar hariç, genel olarak AAA’dan düşük olmayan kredi notu,
- Sermayedarların çoğunluğunun AA- veya daha yüksek kredi derecelerine sahip olması veya borçtan ziyade özkaynakla çalışılması,
- Güçlü sermayedar desteği,
- Yüksek sermaye ve likidite yeterliliği,
- Yüksek kurumsallaşma, sağlıklı risk yönetimi.

Menkul Kıymet Şirketlerinden Olan Alacaklar: Bu kuruluşlardan olan alacaklar, bankalarda olduğu gibi, üstlendikleri risklerle özkaynakları arasında ilişki kuran düzenlemelere tabi olmaları kaydıyla, bankalardan olan alacaklar gibi değerlendirilmekte; bu tür bir düzenlemeye tabi olmamaları halinde ise, kurumsal kredilere uygulanan esaslara göre risk ağırlıkları belirlenmektedir (Candan ve Özün, 2006; 141).

Kurumsal Alacaklar: Sigorta şirketlerinden olanlar da dahil olmak üzere kurumsal alacaklar için Tablo 10'daki risk ağırlıkları uygulanacaktır:

Tablo 10: Kurumsal Alacaklara İlişkin Risk Ağırlıkları

Kredi Notu	AAA; AA-	A+; A-	BBB+; BB-	BB- Altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%150	%100

(Kaynak: BIS, 2004; 19)

Derecelendirilmemiş kurumsal krediler için standart risk ağırlığı %100 olacaktır. Bir alacağın kurumsal nitelikte olabilmesi için, işletmenin yıllık cirosunun 50 milyon Euro'dan fazla olması gerekmektedir. Bununla birlikte, Basel II düzenlemesinde, yıllık toplam satış tutarı 50 milyon Euro'nun altında, toplam kredi tutarı ise 1 milyon Euro'nun üstünde olan işletmeler, kurumsal KOBİ portföyünde değerlendirilmektedir. Tablo 10'da kredi derecelerine göre belirlenmiş olan risk ağırlıkları, kurumsal KOBİ niteliğini haiz işletmeler için de geçerli olacaktır (TBB, 2006; 9).

Kurumsal alacaklar için de basitleştirilmiş standart yaklaşım seçeneği mevcuttur. Ülke denetim otoriteleri dilerse, bankaların kredi derecesi bulunup bulunmadığına bakmaksızın; tüm kurumsal alacakları için %100 standart risk ağırlığı uygulamalarına izin verebilir (Altıntaş, 2006; 407).

Perakende Krediler: İkamet amaçlı gayrimenkullerin ipoteği ile teminatlandırılmış olanların dışında kalan, birey veya bireylere kullanılan krediler ile toplam tutarı 1 milyon Euro'yu aşmayan KOBİ'lere kullanılan ve kredi portföyünde borçlu yoğunlaşması yaratmayan – tahsilinde gecikme olmamış krediler, bu kapsamda değerlendirilmektedir. Basel II metni, denetim otoritelerinin perakende kredilere % 75 risk ağırlığı uygulayabileceklerini belirtmektedir. Düzenleme ayrıca, menkul kıymet şeklinde kullanılan kredilerin, bireylere veya KOBİ'lere tahsis edilmiş olsalar dahi, perakende kredi olarak kabul edilmeyeceklerini de eklemektedir (Candan ve Özün, 2006; 143).

Konut İpotekli Krediler: Bu kapsamdaki krediler, söz konusu gayrimenkulün borçluya ait olması, gayrimenkulde borçlunun ikamet etmesi, edecek olması ya da borçlu tarafından bir başkasına kiraya verilmiş olması ve ipoteğin, güvencesini oluşturduğu kredilerin tamamını karşılama koşullarına bağlı olarak %35 risk ağırlığına tabi tutulacaktır (Candan ve Özün, 2006; 144). Denetim otoriteleri, bu ayrıcalıklı oranın sadece konut edindirme kapsamında uygulanmasını ve ipotek miktarının kredi üzerine ihtiyatlı bir marj ilave edilerek belirlenmesini sağlamalıdır. Denetim otoriteleri, bu kriterlerin karşılanmadığı kanısına vardıkları takdirde söz konusu standart risk ağırlığını artırmalıdır (BIS, 2004; 20).

Yukarıda belirtilen kriterleri taşımayan gayrimenkul ipoteği güvencesindeki krediler, perakende portföye özgü gerekli şartları sağlıyorsa perakende kredi kapsamında değerlendirilebilmektedir. Örneğin, bir konut kredisine, borçluya ait olan ve ikamet amaçlı gayrimenkul üzerine tesis edilmiş ipotek güvencesinde olmasına karşın, tamamı karşılanmayan perakende kredi için %35 risk ağırlığı yerine %75 risk ağırlığı uygulanacaktır (Candan ve Özün, 2006; 144).

Ticari Gayrimenkul İpotekli Krediler: Basel Komitesi ticari gayrimenkullerin teminata alınması suretiyle kullanılan kredilerin, son birkaç on yıldır ülke bankacılık sektörlerindeki sorunlu aktiflerin en büyük kaynağı olduğu tespitinden hareketle, bu tür krediler için risk ağırlığını prensipte %100 olarak belirlemiştir. Bununla birlikte,

Komite, uzun süredir faaliyette bulunan, iyi düzenlenmiş ve gelişmiş piyasalar açısından istisnai hallerde, iş merkezleri ve/veya çok amaçlı ticari gayrimenkuller ve/veya çok sayıda bağımsız birimden oluşan ticari gayrimenkuller üzerine tesis edilen ipoteklere, krediyi teminat altına alan gayrimenkulün piyasa değerinin %50'sini ya da ipotekli kredi değerinin %60'ını (hangisi daha düşükse) geçmeyen kredi diliminin %50 oranında risk ağırlığına tabi tutulmasının mümkün olabileceği düşüncesindedir. Ancak Komite bu tür bir uygulama için, ticari gayrimenkul ipotekli kredilerden kaynaklanan kayıpların bir yıllık süre içinde geri ödenmemiş kredi tutarının %0,5'ini aşmaması türünden koşullar öne sürmüştür (Altıntaş, 2006; 413).

Tahsili Gecikmiş Krediler: Konut ipotekli krediler hariç, ödemesi 90 günden fazla gecikmiş tüm alacakların teminatı bulunmayan kısımları, ayrılan özel karşılık ve zarar yazılmış tutarlar çıkarıldıktan sonra aşağıdaki gibi risk ağırlığına tabi tutulacaktır (Candan ve Özün, 2006; 145, Altıntaş, 2006; 414):

- Özel karşılıklar kredinin ödenmemiş bölümünün %20'sinden düşükse risk ağırlığı %150'dir.
- Özel karşılıklar kredinin ödenmemiş bölümünün %20'sini aşıyorsa risk ağırlığı %100'dür.
- Özel karşılıklar kredinin ödenmemiş bölümünün %50'sini aşıyorsa ulusal denetim otoriteleri risk ağırlığını %50'ye düşürebilirler, ancak Komite'nin bu halde dahi prensipte kabul ettiği risk ağırlığı %100'dür.

Diğer Aktifler: Diğer aktiflerin tamamı için uygulanacak risk ağırlığı %100'dür (Özerkek, 2006; 40).

Bilanço Dışı İşlemler: Bilanço dışı işlemlerin, Tablo 11'de de yer alan Kredi Dönüşüm Faktörleri (KDF) kullanılarak, kredi eşdeğeri tutarları bulunacak ve karşı taraflarına göre risk ağırlığına göre tabi tutulacaktır (Özerkek, 2006; 40).

Tablo 11: Kredi Dönüşüm Faktörleri

İşlem	KDF
Kendi kendine itfa olan ve yükümlülüğü ile teminatlandırılan kısa vadeli akreditiflerde	20
Banka menkul kıymetlerinin teminat olarak verilmesi	100
1 yıldan kısa vadeli cayılamaz taahhütler	20
1 yıldan uzun vadeli cayılamaz taahhütler	50
Koşulsuz cayılabilir taahhütler	0

(Kaynak: Özerkek, 2006; 41)

1.3.2.1.1.1. Standart Yaklaşımlarda Kredi Risk Azaltım Teknikleri

Standart yaklaşımda, teminatların kredi riskini azaltıcı etken olarak dikkate alınmasında basit ve kapsamlı olmak üzere iki yöntemden birini kullanmak mümkündür.

Basit yöntemde, maruz kalınan riskler teminatlı veya teminatsız olarak iki kısma ayrılmakta, riskin teminatsız kısmı için borçlunun risk ağırlığı dikkate alınmakta iken, teminatlı kısmı için teminatın risk ağırlığı göz önünde bulundurulmaktadır. Buradaki en önemli ilke; teminatın risk ağırlığının hesaplamada kullanılabilmesi için borçlunun risk ağırlığından daha düşük olması gerektiğidir (TBB, 2006; 10). Basit yöntem kullanan bankaların teminat olarak dikkate alabilecekleri finansal araçlar şöyle sıralanmaktadır (Bolgün ve Akçay, 2005; 547, TBB, 2003; 12):

- Nakit ve nakit niteliğindeki mevduatlar ile kredi veren bankanın çıkarmış olduğu benzeri finansal araçlar,
- Altın,
- Belli seviyelerin üzerinde derecelendirme notu almış borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler,
- Derecelendirilmemiş menkul kıymetlerden belli şartları taşıyanlar,
- Belirli bir ana endekse kote hisse senetleri ile
- Söz konusu hisse senetlerini içeren ve günlük olarak fiyatları açıklanan yatırım

fonlarına ilişkin katılma belgeleri.

Kapsamlı yöntemde, borçlu riskleri ve karşılığında alınan teminatların değerinde zaman içinde değişmeler olacağı varsayımıyla, karşı tarafın riski belli kesintiler aracılığıyla artırılmakta, teminat tutarları ise azaltılmaktadır. Artırılan risk ile azaltılmış teminat tutarı arasındaki fark, karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Bu yöntemde, risk ile teminatın farklı para cinslerinden olması halinde, döviz cinslerindeki volatilitiyi de yansıtabilmek amacıyla farklı bir kesinti oranı uygulanmaktadır (TBB, 2006; 11). Kapsamlı yöntemde, basit yöntemde kabul edilen teminat türlerine ek olarak aşağıdaki teminat türleri de geçerli olmaktadır (Yüksel, 2005; 25):

- Belirli bir ana endekse kote olmayan, ancak tanınmış bir piyasada işlem gören hisse senetleri,
- Bir önceki maddede bahsedilen hisse senetlerine yatırım yapan kolektif yatırımlar ile yatırım fonları.

Basitleştirilmiş standart yaklaşım ile kredi risklerini ölçen bankaların, teminatlar için sadece basit yöntem kullanmalarına izin verilmektedir.

Kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılan teminatların yanı sıra, garantiler, kredi türevleri⁷ ve bilanço içi netleşme anlaşmaları da kredi risk azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilmektedir. Farklı olarak basitleştirilmiş standart yaklaşımda, kredi türevleri ve netleşme anlaşmaları kredi risk azaltım teknikleri içerisinde yer almamaktadır (TBB, 2006; 11).

1.3.2.1.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar bankalara, kredi derecelendirme modellerini kullanabilme olanağını tanımakta ve bu sayede temerrüt olasılıklarını (Probability of Default-PD) belirlemeleri mümkün olduğundan, önemli bir manevra

⁷ Kredi türevlerinden sadece “toplam getiri swapları” ile “kredi temerrüt swapları” risk azaltıcı teminat olarak kabul edilmektedir.

alanı sağlamakta ve yaklaşımın uygulanmasında özerklik vermektedir. Buna karşın resmi otorite, bankanın içsel derecelendirme yöntemini gözden geçirmek ve uygulanabilirliğine onay vermek durumunda olduğundan çok önemli bir sorumluluk üstlenmektedir (Yayla ve Türker Kaya, 2005; 8). Bu kapsamda, sorumluluk yüklenen bir diğer taraf da bankaların üst düzey yönetimleridir. Banka yönetimi, bankalarının uygulamakta oldukları içsel kredi derecelendirme sistemlerinden sorumlu tutulmuşlardır. Uygulama kapsamında bankalarının derecelendirme ve risk tahmin modellerinin anlamlı sonuçlar verdiğini düzenleyici otoriteye kanıtlamakla yükümlü tutulan banka yönetimi, sistemlerinin dışardan incelenmesine hazırlıklı olmalıdır (Çağıl ve Çıtmacı, 2003; 273, TSPAKB, 2005-a; 15).

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar, daha önce de bahsedildiği gibi “Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım” ve “Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu yaklaşımların mekanizmasına göre kredi risklerinin belirlenebilmesi için öncelikle alacakların sınıflandırılması gerekmektedir (Yüksel ve Türker Kaya, 2005; 8). Bu çerçevede, içsel derecelendirme yaklaşımlarında (Temel veya Gelişmiş), kredi veren banka öncelikle varlıklarını aşağıdaki şekilde beş farklı sınıfa ayırmaktadır (Atiker, 2005; 8-9, TBB, 2003; 10):

Kurumsal Pozisyon

- Proje Finansmanı
- Yatırım Finansmanı
- Emtia Finansmanı
- Gelir Getiren Gayrimenkul Finansmanı
- Yüksek Volatiliteye Sahip Ticari Gayrimenkul Finansmanı

Hükümetler Pozisyonu

- Merkezi Hükümetler
- Merkez Bankaları
- Bazı Kamu Kurumları

- Çok Taraflı Kalkınma Bankaları
- IMF
- BIS (Uluslararası Ödemeler Bankası)
- Avrupa Merkez Bankası
- Avrupa Topluluğu

Banka Pozisyonu

- Bankalarla beraber aracı kurumlar da aynı şekilde değerlendirilmektedir.

Perakende Pozisyon

- Bireysel Müşteriler
- İpotekli Konut Finansman Kredileri
- Bazı şartlar altında Küçük İşletmelere Verilen Krediler

> Hisse Senedi Pozisyonu

- Konsolidasyona tabi olması ya da sermayeden indirilmesi gerekmeyen, doğrudan ya da dolaylı mülkiyet hakları.

Bu sınıflandırma kapsamında, her varlık sınıfı için üç unsur belirlenmektedir (TSPAKB, 2005-a; 16). Söz konusu unsurlardan ilki, banka veya otorite tarafından tahmin edilen risk parametreleri olan risk bileşenleridir. İkincisi, risk bileşenlerini risk ağırlıklarına ve dolayısıyla yasal sermaye tutarına dönüştüren risk ağırlığı fonksiyonlarıdır. Üçüncüsü ise; banka tarafından ilgili varlık sınıfına yönelik olarak içsel derecelendirme yaklaşımının kullanılabilmesi için asgari standartlardır (Yayla ve Türker Kaya, 2005; 9).

Risk bileşenlerini oluşturan kavramlar, aşağıda sırasıyla tanımlanmaktadır (TSPAKB, 2005-a;15):

Temerrüde Düşme Olasılığı (PD): Borçlunun sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesi durumudur.

Temerrüt Halinde Kayıp (LGD): Borçlunun temerrüde düşmesi halinde, maruz kalınabilecek en yüksek zarar oranıdır.

Temerrüt Olasılığına Maruz Değer (EAD): Borçlunun temerrüde düşmesi halinde risk altında olan tutardır.

Fiili Vade (M): Kupon ödemeleri gibi ödemeleri de dikkate alarak hesaplanan borçlunun borcunu ödemesi beklenen ortalama vadedir.

İçsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşımda, banka her bir borçlunun ödememe olasılığını (PD) tespit etmekte, ödememe durumunda maruz kalınacak riske (EAD) ve doğacak zarar tahminlerine (LGD) ilişkin veriler denetim otoritesince sağlanmaktadır. Vadeye ilişkin veriler için ise; ya denetim otoritesi tarafından ulusal düzeyde takdir yetkisini kullanılarak tüm bankalara uygulanmak üzere sabit vade varsayımlarını oluşturmakta ya da bankalar kalan vade için kendi tahmin değerlerini oluşturabilmektedirler. Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda ise; PD, EAD, LGD verilerinin ve vadeye ilişkin verilerin bankaların kendi bünyelerinde hesaplamalarına izin verilmiştir (Çağıl ve Çıtmacı, 2003; 272). Söz konusu parametrelerin Basel II Düzenlemesi tarafından verilen “risk ağırlığı fonksiyonları”na uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda ulusal denetim otoriteleri, sermaye yeterliliğinin hesaplanabilmesi için gereken bazı parametreleri sağlamaktan sorumludurlar. Ancak, gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bankalar ise parametreleri kendi veri setlerinden hareketle tahmin etmek zorundadırlar. Bankaların temerrüde düşme olasılığını (PD) hesaplamak için kullanacakları tarihsel veri serisi en az 5 yıllık olmalıdır. Temerrüt halinde kayıp (LGD) ve temerrüt anında risk tutarı (EAD) parametresinin hesaplanması için gerekli veri seti, kurumsal ve kurumsal KOBİ nitelikli alacaklar için en az 7 yıllık, perakende alacaklar için ise en az 5 yıllık olmalıdır (TBB, 2006; 12).

1.3.2.1.1.2.1. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlarda Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Basel II içsel derecelendirme yaklaşımları ile birlikte, standart yaklaşımda var olan teminat sınırlaması ortadan kalkmaktadır. Bankalar temerrüde düşen kredileri için kayıp oranlarını (LGD), geçmiş veri setlerini de dikkate alarak tahmin edecek ve söz konusu kayıp oranlarını sermaye yükümlülüklerini hesaplarken kullanacakları formülasyonlara dahil ederek kredi risklerini azaltabileceklerdir. Teminatın risk azaltıcı etkisinin ulusal denetim otoritesine ispat edilmesi halinde, her türlü teminat kredi riskinin hesabında dikkate alınabilecektir. Örneğin standart yaklaşımda gerçek müşteri çek ve senetleri risk azaltıcı unsur olarak kabul edilmezken, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda bu teminat türü sermaye ihtiyacının karşılanmasında ve kredi fiyatlamasında olumlu bir etkiye sahip olabilecektir. Sonuç olarak, Basel II’de öngörülen risk ölçümleme yöntemlerinin gelişmişlik düzeyi arttıkça risk azaltım tekniklerinin uygulama alanı genişlemektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar, bankaların kendi içsel veri setlerinden hareketle tahmin yapmalarına olanak tanısa da, kontrol ve onay mekanizmasının daha sıkı bir biçimde işleyeceği düşünülmektedir (TBB, 2006; 13).

1.3.2.1.2. Operasyonel Risk ve Sermaye Yeterliliği Hesaplama Yöntemleri

Basel Komitesi düzenlemeleri incelendiğinde, 1988 yılından 1999’a kadar sürekli olarak piyasa ve kredi riskleri ile ilgili düzenleme ve çalışmalar yapıldığı görülür. Risk yönetimindeki her kavramın doğuş nedeni bir ihtiyaçtır. Piyasalarda yaşanan finansal skandallar⁸ ve gelişmeler bir finansal kurumun tüm risklerinin aynı bazda ifade edilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Basel II’nin getirdiği en büyük yenilik, operasyonel riskleri tanımlamış ve ilk defa sermaye yeterliliğine dahil edilmesi gerektiğini ortaya atmış olmasıdır. Düzenleme, bu konuda operasyonel risk ölçüm

⁸ Operasyonel kayıplar nedeniyle geçmiş yıllarda uluslararası piyasalarda yaşanan finansal skandallar EK-1’de yer almaktadır.

yaklaşımlarının temel özelliklerini ve bazı temel standartları belirlemiştir (Bolgün ve Akçay, 2005; 607).

Basel II Düzenlemesi'nde operasyonel risk, uygun olmayan ya da işlemeyen iç süreçler, insanlar ve sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski olarak tanımlanmıştır (Leblebici Teker ve Ülengin, 2005; 14).

Operasyonel risk ölçüm yöntemleri;

1. Temel Gösterge Yaklaşımı,
2. Standart Yaklaşım,
3. İçsel Ölçüm Yaklaşımları

olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. İlk yaklaşımdan son yaklaşıma geçildikçe riske duyarlılık artmakta, ayrılması gereken sermaye tutarı ise azalmaktadır. Bankaların bu yaklaşımları kullanabilmelerinin şartı, asgari koşulları sağlamalarıdır. Bankaların, operasyonel riskin ölçümünde uzmanlaşmalarıyla birlikte, daha gelişmiş modelleri kullanmaları beklenmektedir. Bankalar, operasyonel riskin bileşenleri için farklı yaklaşımlar benimseyebilirler, ancak daha gelişmiş ve daha karmaşık olan yaklaşımları benimsediklerinde, daha basit olan yaklaşımlara dönmelerine izin verilmemektedir (Değirmenci, 2003; 43-44).

1.3.2.1.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel gösterge yaklaşımı, bankanın bütün faaliyetleri için tek bir gösterge kullanarak, operasyonel riski karşılamak üzere gerekli sermaye tahsisini tespit etmektedir (Özerkek, 2006; 49). Söz konusu sabit gösterge, Basel Komitesi tarafından brüt gelir (BG) olarak belirlenmiştir (Leblebici Teker; 65). Brüt gelir ile kastedilen, net faiz geliri ile net faiz dışı gelir toplamıdır. Ancak brüt gelire ulaşırken bazı düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Brüt gelir hesaplanırken;

- Faiz gider reeskontları,
- Dışarıdan hizmet alımlarına ödenenler de dahil olmak üzere her türlü operasyonel giderler,
- Vergi ve provizyon giderleri,
- Olağanüstü gelir ve giderler,
- Sigorta poliçelerinden elde edilen zarar tazminleri
- Yatırım portföyünden sağlanan kar ve zararlar,

dikkate alınmayacaktır (Altıntaş, 2006; 470).

Operasyonel risk için sermaye yükümlülüğü, temel göstergenin (son üç yıla ait ortalama brüt gelir tutarının) Basel Komitesi'nce belirlenen bir katsayı (%15'lik α faktörü) ile çarpımı yoluyla hesaplanır (Özerkek, 2006; 50). Brüt gelir tutarının herhangi bir yıl için negatif veya sıfır çıkması halinde, o yıla ait değer sermaye yükümlülüğü hesaplamalarında dikkate alınmamaktadır (Candan ve Özün, 2006; 234). Bu kapsamda sermaye yükümlülüğü hesaplaması aşağıdaki formül yardımıyla yapılmaktadır (Altıntaş, 2006; 470):

$$\text{Operasyonel Risk Sermaye Yükümlülüğü} = [\sum (BG_{1..n} \times \alpha)] / n$$

BG : Son üç yıllık brüt gelir ortalaması (pozitif olanlar için) n :

Son üç yıl içinde brüt gelirin pozitif olduğu yıl sayısı α : %15

Hesaplanan sermaye yükümlülüğü tutarı 12,5 ile çarpılarak sermaye yeterliliği oranının paydasına eklenmektedir. Operasyonel riskler için sermaye yükümlülüğü getirilmiş olması, sermaye yeterliliği oranının paydasına brüt gelirin iki katına yaklaşan ($12,5 \times \%15 = 1,875$) bir ilave yapılmasını gerektirmektedir (Candan ve Özün, 2006; 234).

En basit yöntem olan temel gösterge yaklaşımının arkasındaki mantık, gelir elde etmek için faaliyette bulunmak gerektiği; dolayısıyla gelir ve operasyonel riskler içeren faaliyetler arasında pozitif bir korelasyon olacağı düşüncesine dayanmaktadır. Bankaların operasyonel riskliliğinin doğrudan brüt gelire bağlanması, risk duyarlılığının son derece düşük olması bakımından eleştiri görmektedir. Basel Komitesi, gelişmiş yaklaşımları kullanmaları ve risk yönetimi sistemlerini geliştirmeleri için bankaları teşvik etme amacını gütmektedir. Bu bakımdan, en basit yöntem olan temel gösterge yaklaşımının riske duyarlılığının yüksek olması beklenmemelidir (Candan ve Özün, 2006; 235). Bu yaklaşım daha çok küçük ve ulusal bankaların kullanımına uygundur. Basel Komitesi, uluslararası alanda faaliyet gösteren ve önemli boyutta operasyonel riske maruz kalan büyük bankalar için daha gelişmiş yaklaşımlar kullanmalarını önermektedir (Boyacıoğlu, 2002; 57).

1.3.2.1.2.2. Standart Yaklaşım

Temel gösterge yaklaşımının daha gelişmiş bir şekli olan standart yaklaşım, banka faaliyetlerini bir dizi standartlaştırılmış faaliyet birimlerine ve faaliyet kollarına ayırmakta, daha sonra bu alanlarda bankanın faaliyetinin büyüklüğü ve hacmini yansıtan genel bir gösterge kullanmaktadır. Bu gösterge ile, her bir faaliyet koluna ilişkin operasyonel risk miktarının yaklaşık olarak temsil edilmesi amaçlanmaktadır (Boyacıoğlu, 2002, 57-58). Her bir faaliyet koluna ilişkin genel göstergeler ile belirli bir katsayının (β) çarpılması yoluyla faaliyet kolları bazında sermaye yükümlülükleri hesaplanmaktadır. Hesaplama kullanılan katsayı (β) ise, Basel Komitesi tarafından, faaliyet kollarının faaliyet içindeki ağırlıklarına göre %12, %15 ve %18 olarak ayrı ayrı belirlenmiştir.

Sermaye yükümlülüğünün faaliyet kolları bazında hesaplanmasından sonra, faaliyet kollarına ilişkin tutarlar bir araya getirilerek yıllar itibariyle toplam tutarlar hesaplanmakta ve bunların ortalaması alınarak bankanın operasyonel riskler karşısında bulundurması gerekli olan yasal sermaye belirlenmektedir. Bu hesaplama yapılırken, belirli bir yılda bir faaliyet kolu için negatif sermaye yükümlülüğü oluşması halinde, bu

tutar diğer faaliyet kollarındaki pozitif tutarlardan düşülebilecektir. Ancak, o yıl için tüm faaliyet kolları itibariyle toplam sermaye yükümlülüğünün negatif olarak belirlenmiş olması halinde, negatif tutar hesaplamalarda dikkate alınmayacaktır; başka bir ifadeyle, o yılın sermaye yükümlülüğüne etkisi sıfır olacaktır (Candan ve Özün, 2006; 236).

Standart yaklaşım kapsamında yasal sermaye yükümlülüğü aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanmakta olup, hesaplanan sermaye yükümlülüğünün sermaye yeterliliği oranının paydasına taşınması sırasında 12,5 ile çarpılması gerekmektedir (Candan ve Özün, 2006; 236).

$$\text{Operasyonel Risk Sermaye Yükümlülüğü} = \{ \sum_{y=1}^{1-3} \max [\sum (BG_{1-8} \times \beta_{1-8}), 0] \} / 3$$

BG₁₋₈: Sekiz faaliyet kolunun her biri için belirli bir yıldaki temel gösterge tutarı β_{1-8}

: Komitece belirlenmiş beta katsayıları

Aşağıdaki tabloda bu yaklaşımda kullanılan faaliyet birimleri, faaliyet kolları, göstergeler ve β Katsayıları yer almaktadır.

Tablo 12: Standart Yaklaşımda Faaliyet Birimleri, Faaliyet Kolları, Göstergeler ve β Katsayıları

Faaliyet Birimleri	Faaliyet Kolları	Göstergeler	β Katsayısı
Yatırım	Kurumsal Finansman	Brüt Gelir	% 18
	Alım-Satım Faaliyetleri ve	Brüt Gelir	% 18
Bankacılık	Perakende Bankacılık	Yıllık Ortalama Aktifler	% 12
	Ticari Bankacılık	Yıllık Ortalama Aktifler	% 15
	Kurumsal Temsilcilik	Brüt Gelir	% 12
	Ödeme ve Takas	Yıllık Takas Sonuçları	% 18
Diğerleri	Perakende Aracılık	Brüt Gelir	% 15
	Varlık / Portföy Yönetimi	Yönetim Altındaki Toplam	% 12

(Kaynak: Akbaş; 7)

1.3.2.1.2.3. İçsel Ölçüm Yaklaşımı

İçsel Ölçüm Yaklaşımı'nda, banka faaliyetleri standart yaklaşımdaki gibi gruplandıktan sonra, gruplar içinde ve arasında operasyonel risk çeşitleri tanımlanmaktadır. Daha sonra banka, her bir risk grubu ve operasyonel risk çeşidi için bir yüklenim göstergesi (Exposure Indicator-EI) belirlemeli ve bu gösterge için kayıp oluşma olasılığını (Probability of Event-PE) ve bu olasılık gerçekleştiğinde oluşacak kaybı (Loss Given Event-LGE) hesaplamalıdır. Her bir alt grup ve operasyonel risk çeşidi için beklenen zarar (Expected Loss-EL), EI, PE ve LGE'nin çarpımı kadardır. Tüm gruplar için hesaplanan beklenen zararlar toplamının bir katsayı (γ -Gama faktörü) ile çarpılması yoluyla, bankanın operasyonel riski için ayırması gereken sermaye tutarı hesaplanmaktadır (Değirmenci, 2003; 44-45). Bu hesaplama aşağıdaki formül aracılığıyla yapılmaktadır:

$$\text{Operasyonel Risk Sermaye Yükümlülüğü} = \Sigma [(EI \times PE \times LGE)] \times \gamma$$

Buraya kadar olan açıklamalar ışığında, Basel II Düzenlemesi'nin birinci yapısal bloğunun öngördüğü asgari sermaye yeterliliği oranının hesaplaması aşağıdaki formül kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

$$\text{Asgari Sermaye Yeterliliği Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \% 8$$

1.3.2.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetim ve Gözetimi

İkinci yapısal blok, bankanın risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesinin incelemesi sürecini tanımlamaktadır. Bu blokta, bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir. Bankanın yönetim kuruluna ve yöneticilerine yüklenen

görevler sayesinde, iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

İkinci yapısal blokta, bir yanda banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yanda ise düzenleyici otorite, bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Bankanın, birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımların doğasına ve karmaşıklığına uygun bir risk değerlendirmesi gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir. Basel Komitesi, söz konusu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört ana prensip belirlemiştir (Yayla ve Türker Kaya, 2005;11).

Prensip 1: Bankaların Kendi Risklerini ve Sermaye Yeterliliklerini Değerlendirmeleri

Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütüncül bir sermaye yeterliliği değerlendirme sürecine ve sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejilere sahip olması gerekmektedir (Mazıbaş, 2004; 12). Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetiminin bir gözden geçirme süreci olmalı, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesinde izlenen politika ve prosedürlerin bankanın tüm önemli risklerini tanımlaması, ölçmesi, izlemesi ve kontrol altında bulundurması sağlanmalıdır (Mazıbaş, 2004; 14).

Prensip 2: Denetim Otoritesinin Bankayı Değerlendirmesi Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de gözden geçirmeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır (Mazıbaş, 2004; 17)

Resmi denetim otoritesinin yapacağı değerlendirmenin, yerinde inceleme ve soruşturmalar yapmak, uzaktan gözetim yapmak, banka yönetimi ile görüşmeler

yapmak, bağımsız denetçilerin çalışma raporlarını değerlendirmek ve periyodik raporlamalar istemek gibi bileşenlerden oluşması öngörülmüştür (Mazıbaş, 2004;21).

Prensip 3: Bankaların Asgari Yasal Sermayenin Üzerinde Sermaye İle Çalışmalarının Sağlanması

Denetim otoriteleri, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdırlar (Mazıbaş, 2004; 22)

Bu prensip kapsamında ilave sermaye bulundurulmasının denetim otoritesince istenmesinin altında yatan nedenler ise şöyle sıralanabilir (Mazıbaş, 2004; 23) :

- Rekabetçiliğin devamı,
- Normal çalışma koşullarında yeterlilik oranındaki dalgalanmalar,
- Acilen ihtiyaç duyulduğunda veya fon temini için piyasa koşullarının elverişli olmadığı durumlarda yeni sermaye sağlamanın maliyeti,
- Asgari sermaye seviyesinin altına düşülmesi nedeniyle yaşanabilecek olumsuzluklar ve yaptırımlar,
- Birinci yapısal blok kapsamında dikkate alınmayan banka spesifik riskleri veya makroekonomik faktörler.

Prensip 4: Sermayenin Asgari Düzeyin Altına Düşmesini Engellemek İçin Erken Müdahalede Bulunulması

Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Otorite, sermayenin korunamadığı veya tekrar yerine konulamadığı dönemlerde bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir (Mazıbaş, 2004; 25). Bu hallerde resmi otorite,

- Bankayı yakın izlemeye alabilir,
- Bankadan risklerini ve sermayesini değerlendirme sürecini iyileştirmesini

isteyebilir,

- Bankadan yeniden sermayelendirme planı sunmasını isteyebilir,
 - Bankanın bazı faaliyetlerine sınırlama getirebilir (İştirak edinme vb.),
 - Temettü ödemelerini kısıtlayabilir,
 - Üst yönetimin ve/veya yönetim kurulunun değiştirilmesini isteyebilir
- (Mazıbaş, 2004; 28).

Yukarıdaki prensiplerin bir sonucu olarak ikinci yapısal blok ile aslında uluslararası faaliyet gösteren finansal kuruluşların birkaç yıldır kullandığı “ekonomik sermaye” kavramı resmen yeni düzenlemeye yerleştirilmiş bulunmaktadır. Ekonomik sermaye, bankanın faaliyetlerinden kaynaklanabilecek potansiyel (beklenmeyen) kayıplara karşı tampon görevi görmesi için ayrılan sermayeyi ifade etmektedir. Yasal sermayenin seviyesi düzenleyici otorite tarafından tanımlanmakta ve finansal sistemin sağlığı ve mevduat sahiplerinin korunması amaçlanmaktadır. Halbuki ekonomik sermaye, risklerin toplulaştırılması eğiliminin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve farklı tipteki riskleri tek bir ölçütle ifade etmeye çalışan bir yaklaşımdır. Ekonomik sermaye yönetiminin bankaya katma değer yaratan iş alanlarının belirlenmesine yardımcı olmak suretiyle, hissedarın/yatırımcının bilgi ihtiyacını karşılamaya, Basel II’ye ve ihtiyati düzenlemelere uyumun gerçekleşmesine yardımcı olması beklenmektedir (Yayla ve Türker Kaya, 2005; 12).

1.3.2.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Üçüncü yapısal blok, birinci yapısal blokta yer alan asgari sermaye yükümlülüklerini ve ikinci yapısal blokta yer alan denetimsel gözden geçirme sürecini tamamlamaktadır. Üçüncü yapısal bloğun başlıca amacı, piyasanın banka ile ilgili temel ve önemli bilgilere erişebilmesini sağlamaktır. Bu yolla, bir kamuyu bilgilendirme süreci oluşturularak piyasa disiplininin sağlanması teşvik edilmiş olacaktır (TSPAKB, 2005-b; 7).

Üçüncü yapısal blokla, bankalar ve finansal kurumların sürekli değişen ve güncellenen detaylı finansal ve diğer bilgilerinin çeşitli formlar vasıtasıyla kamuya

açıklanması öngörülmektedir. Böylece mevduat sahiplerinin, yatırımcıların ve ilgili diğer kişilerin finansal kararlarını belirlemeleri ve söz konusu kurum ve kuruluşların risklerini sağlıklı bir şekilde değerlendirmeleri amaçlanmıştır (TSPAKB, 2005-b; 7).

Bu çerçevede, bankalar, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek tüm önemli bilgilerini, piyasa katılımcılarına zamanında, eş anlı, eksiksiz ve öngörülen standartlarda açıklamalıdır. Bunun istisnası, kurum içi özel ve gizli bilgilerdir (Küçüközmen, 2004; 16).

Üçüncü yapısal blok ile ortaya konan söz konusu bilgi açıklamaları altışar aylık dönemler itibariyle yapılacaktır. Bu durumun istisnaları ise (Küçüközmen, 2004; 17) ;

- Bankanın risk yönetiminin amaç ve politikaları, muhasebe sistemi ve tanımlamalar hakkında genel bir özet sunan nitel bilgiler yıllık bazda yayımlanabilecektir.
- Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren büyük bankaların ve diğer önemli bankalar ile bunların önemli bankacılık iştiraklerinin ana sermayeleri ile toplam sermaye yeterlilik oranları ve bileşenleri üçer aylık dönemler bazında açıklanacaktır.
- Maruz kalınan riskler veya diğer hususlarla ilgili bilgiler hızlı değişim gösterme eğiliminde ise banka bu bilgileri de üçer aylık dönemler bazında açıklayacaktır.

Üçüncü yapısal blok kapsamında, açıklama yapılacak konular şöyle sıralanmıştır (TBB, 2000; 6):

Sermaye Yapısı: Bir banka, sermaye yapısı ve bu bağlamda, sermayenin kapsamı ile sermaye araçlarının özellikleri hakkında özet bilgilendirme yapmalıdır. Banka, aynı zamanda, kredi kayıpları ve diğer potansiyel kayıpları konusunda ayırdığı karşılıkları (tahsili gecikmiş alacaklar) da açıklamalıdır. Bu bilgilendirme, kuruluşun kayıpları karşılama potansiyeli ve sermaye sağlamlığı konusunda şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, banka, muhasebe standartları, aktif ve pasif değerlemeleri, karşılıklar ve gelir kaynağı tanımları konusunda da bilgi açıklamalıdır. Bu bilgi, bankanın finansal tablolarının değerlendirilmesi açısından çok önemlidir.

Risk Üstlenimi: Dinamik finansal piyasalar, küresel rekabet ve teknolojik yenilikler nedeniyle bankaların risk profilleri hızla değişim göstermektedir. Bu nedenle, finansal bilgi kullanıcıları, piyasa koşullarını yansıtan riskler konusunda bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çerçevede, bankalar, risk üstlenimlerine ilişkin nitel ve nicel bilgilendirme yapmak durumundadırlar. Bankaların risk profillerinin saydamlığı, bu kuruluşların finansal durumlarının istikrarını ve gelirlerinin değişen piyasa koşullarına karşı duyarlılığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Finansal kuruluşlar, her risk alanı için, o riskin boyutunu ve kapsamını yansıtacak, nitel (yönetim stratejileri) ve nicel (durum verisi) bilgi sunmak durumundadırlar. Buna ek olarak, geçmiş yılların bilgileri de verilerek karşılaştırmalı bir analiz yapılması sağlanmalıdır.

Sermaye Yeterliliği: Bir banka, Basel II Düzenlemesi'nde önerilen yöntemlere göre, hazırlanmış risk temelli sermaye oranlarını ve yerine getirmek zorunda olduğu herhangi bir denetimsel (veya yasal) sermaye standardını açıklamak zorundadır. Bu açıklama, bankanın mevcut sermaye durumunun kredi, piyasa ve diğer risklerini karşılayıp karşılayamadığını gösterecek düzeyde bir bilgilendirme içermelidir.

Diğer yandan, banka, kendi sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi konusunda uyguladığı iç süreci de niteliksel bir biçimde açıklamalıdır. Bu bilgilendirme, bankanın sermaye yeterliliği konusundaki yönetiminin diğer risk yönetimi süreçleriyle bağlantılarının görülebilmesine yarayacak ve gelecekte oluşabilecek dalgalanmalara dayanma konusunda zemin oluşturacaktır.

Yukarıda, üç yapısal blok üzerine inşa edilmiş olan Basel II Düzenlemesi kapsamlı olarak incelenmeye çalışılmıştır. İlerleyen bölümde ise, Basel II Düzenlemesi'ne uyum sürecinde Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalara yer verilecektir.

1.3.3. Türkiye’de Basel II’ye Yönelik Çalışmalar

Uluslararası gelişmelere paralel olarak, Basel II’ye yönelik araştırma ve hazırlık faaliyetleri Türkiye’de 2002 yılından bu yana BDDK öncülüğünde sürdürülmektedir. Geçen sürede hem sektörde hem BDDK’da Basel II ile ilgili sağlanan birikimin azımsanamayacak düzeyde olduğu düşünülmektedir (Altıntaş, 2006; 101). Bu süreçte, Türkiye’de Basel II’nin uygulamaya geçirilmesine yönelik olarak yapılan çalışmalar şöyle sıralanmaktadır (BDDK, 2005-a; 4, BDDK, 2005-b; 59, BDDK, 2005-c; 4, BDDK, 2005-d; 25):

- Basel Komitesi tarafından düzenlenen ve G-10 ülkeleri dışındaki ülkelerin davet edildiği ilk sayısal etki çalışması olan Basel II 3. Sayısal Etki Çalışması’na (QIS-3) Türkiye tarafından sektörde önemli bir paya sahip (%60) 6 banka ile katılım sağlanmıştır.
- Basel II QIS-3 çalışmasına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve birçok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul’da BDDK’nın ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir.
- Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) bünyesinde “Basel II Yönlendirme Komitesi” kurulmuştur. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel II’ye yönelik çalışmalar yapmaktadır.
- QIS-3’te edinilen deneyimlerden de faydalanarak Temmuz 2003’te aktif büyüklükleri Türk Bankacılık Sistemi’nin %95’inin oluşturan 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki çalışması (QIS-TR) gerçekleştirilmiştir.
- Basel II’ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve taslak niteliğinde kararlar almak üzere Ekim 2004’te Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK’nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren “Basel II Koordinasyon Komitesi” oluşturulmuştur.
- BDDK bünyesinde çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere biri “Basel II Proje Komitesi”, diğeri “Risk Odaklı Denetim Komitesi” olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuştur.

- “Basel II’ye GeçiŖe İliŖkin Yol Haritası” 30 Mayıs 2005 tarihinde aıklanmıŖ, bu kapsamda Basel II Düzenlemesi’nin Türk Bankacılık Sektörü’nde Ocak 2008’de standart yaklaŖımlarla, Ocak 2009’da ise daha ileri yaklaŖımlarla yrrlge geçirilmesi planlanmıŖtır.
- Yol haritasına uygun olarak BDDK’nın ilgili dairelerinin ve yapacağı faaliyetlerle ilgili TBB’nin münferit yol haritaları oluŖturulmuŖ ve bankalardan Basel II’ye iliŖkin yönetim kurullarınca onaylanmıŖ banka içi yol haritaları talep edilmiŖtir.
- Basel II uygulamaları ile ilgili olarak BDDK tarafından gerekleŖtirilecek faaliyetler, yapılacak düzenlemeler ve bunların usul, kapsam ve zamanlamasına iliŖkin olarak taslak niteliğinde bir “Politika Metni” hazırlanmıŖtır.
- Basel II uygulamasına geiŖe iliŖkin olarak bankalar ile özel finans kurumlarının katılım sağladığı, bilgi amaçlı iki Anket alıŖması gerekleŖtirilmiŖtir. Bu anket alıŖmaları sonucunda Türk Bankacılık Sektörü’nn genel olarak kredi, piyasa ve operasyonel risklerini hali hazırda standart yöntemlerle hesaplayabildiği belirlenmiŖ, Mayıs 2005 tarihinde kamuoyuna açıklanan yol haritası, zamanlama ve düzenlemeler açısından uygulanabilir bulunmuŖtur.
- Ülkemizin eŖitli illerinde Basel II’nin KOBİ’lere etkilerine yönelik olarak eŖitli bankaların risk yönetiminden sorumlu yetkilileri ile BDDK yetkililerinin de konuŖmacı olarak yer aldığı geniŖ katılımlı bir dizi bilgilendirme toplantısı yapılmıŖtır.
- Basel II içerisinde ulusal denetim otoritelerine inisiyatifleri doğrultusunda hareket edebilme olanağı tanınan alanlara iliŖkin olarak bir ulusal tercihler açıklama rehberi hazırlanmıŖtır.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL II DÜZENLEMESİ'NDE KOBİ'LERİN YERİ VE KREDİLENDİRME KRİTERLERİ

KOBİ'ler gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerde ve Türkiye'de önemli bir yere sahiptir. Uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişme, teknoloji alanındaki yenilikler yanında ekonomik faaliyeti düzenleyen kurallardaki değişmeler KOBİ'lerin performansını etkilemektedir. Son dönemde uluslararası finans sisteminde yoğun olarak tartışılmakta olan Basel II Düzenlemesi dolaylı olarak KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir.

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel II Düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterileri konumundaki KOBİ'lere de yansıtacaktır.

Uluslararası uygulamada 2007 yılında, Türkiye'de ise 2008 yılında yürürlüğe girmesi planlanan Basel II Düzenlemesi'nin hem bankalar hem de KOBİ'ler tarafından doğru anlaşılması ve yorumlanmasında büyük yarar bulunmaktadır (TBB, 2004; v). Bu amaçla, çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Türkiye'deki KOBİ'lerin mevcut durumları değerlendirmeye alınmış, sonrasında KOBİ kredilerine ilişkin Basel II kriterlerine yer verilerek işletmelerin bu kriterlerden etkilenme dereceleri ortaya konulmuş ve işletmelere bu konuda öneriler getirilmiştir.

2.1. KOBİ Tanımlamaları, Türkiye'deki KOBİ'lerin Genel Yapısı Sorunları

Bu bölüm kapsamında ilk olarak Avrupa Birliği (AB)'nde ve Türkiye'deki KOBİ tanımlamaları incelenecektir. Ardından, Türkiye'deki KOBİ'lerin ülke

ekonomisi içerisindeki konumları ele alınarak faaliyetleri sırasında karşılaştıkları finansman sorunları ve bu sorunların kaynakları irdelenecektir.

2.1.1. AB’de ve Türkiye’de KOBİ Tanımlamaları

Ülkelerin KOBİ tanımlamaları farklılık göstermekle birlikte tanımlamalarda kullanılan kriterler; çalışan kişi sayısı, satış hasılatı, öz sermaye, çalışma sermayesi, sabit sermaye, aktifler toplamı, ödenen vergi toplamı ve piyasa payıdır (Korkmaz ve Cura, 2006; 147).

2003 yılında revize edilen ve 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği KOBİ tanımı, işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan kriterleri kapsamaktadır. Buna göre KOBİ’ler,

- 250’den az işçi çalıştıran,
- Yıllık satış cirosu 50 milyon Euro’yu geçmeyen veya arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye tutarı, bilanço net aktif değeri itibarıyla 43 milyon Euro’yu geçmeyen,
- Bağımsızlık kriterlerine uygun olan⁹ işletmeler olarak tanımlanmıştır (TBB, 2006; 19).

Türkiye’de ise, kısa bir süre öncesine kadar KOBİ tanımı konusunda bir belirsizlik yaşanırken Bakanlar Kurulu’nun 19.10.2005 tarihli, 5674 sayılı yazısında “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”¹⁰ ile ortak bir KOBİ tanımı yapılmıştır (Sayılır, Dirlik ve Mercan, 2006; 186). Bu yönetmeliğe göre KOBİ, “250 kişiden az yıllık çalışan

⁹ Bağımsız işletmeler, sermayesinin ya da hisse senetlerinin %25 veya daha fazlası bir işletme tarafından üstlenilmemiş olan veya sermayesi, “küçük ve orta büyüklükteki işletme” tanımı dışındaki işletmelerden meydana gelmemiş olan işletmelerdir.

¹⁰ Bu yönetmelik ile Avrupa Birliği ile uyumlu tek bir KOBİ tanımı yapılması amaçlanmıştır.

istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon Yeni Türk Lirası'nı aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca KOBİ olarak adlandırılan ekonomik birimleri ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yönetmelik ile KOBİ'lerin sınıflandırılması ise;

- **Mikro İşletme:** 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon Yeni Türk Lirası'nı aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,
- **Küçük İşletme:** 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 5 milyon Yeni Türk Lirası'nı aşmayan işletmeler,
- **Orta Büyüklükteki İşletmeler:** 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon Yeni Türk Lirası'nı aşmayan işletmeler

şeklinde yapılmıştır (18.11.2005 Tarih ve 25997 Sayılı Resmi Gazete).

2.1.2. Türkiye’de KOBİ’lerin Genel Yapısı

KOBİ’ler pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye ekonomisi için de önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunda KOBİ’lerin hem toplam işletme sayısı, hem istihdam hem de katma değer içerisindeki önemli payları etkili olmaktadır (Yüksel, 2005;7). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2002 Genel Sanayi İşyerleri Sayımı (GSİS) 1. aşama sonuçlarına göre, 2002 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam işletme sayısı içinde 10’dan az işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerin payı %96,32, 10-49 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmelerin payı %3,09, 50-250 işçi çalıştıran orta ölçekli işletmelerin payı %0,48’dir. Bu itibarla, Türkiye’deki işletmelerin %99,89’u AB uyumlu KOBİ tanımına girmektedir (Yılmaz, 2003).

Tablo 13’te TÜİK 2002 Genel Sanayi İşyerleri Sayımı’na göre Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin büyüklük gruplarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 13: İşletmelerin Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı

	Çalışan Sayısına Göre İşyeri Büyüklük Grupları	İşyeri Sayısı	Dağılım (%)
KOBİ	1-250	1.718.788	99,89
Mikro	Sadece İşletme Sahibi	23.762	1,38
Mikro	1-9	1.633.509	94,94
Küçük	10-49	53.246	3,09
Orta	50-99	5.080	0,30
Orta	100-150	1.804	0,10
Orta	151-250	1.387	0,08
Büyük	251+	1.810	0,11
TOPLAM		1.720.598	100,00

(Kaynak: TÜİK 2002 GSİS, Yılmaz, 2003 ; Ercan, 2005; 5)

Tablo 14: İmalat Sanayi İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı

	Çalışan Sayısına Göre İşyeri Büyüklük Grupları	İmalat Sanayi İşyeri Sayısı	Dağılım (%)
KOBİ	1-250	245.982	99,62
Mikro	Sadece İşletme Sahibi	1.509	0,61
Mikro	1-9	220.030	89,12
Küçük	10-49	20.325	8,24
Orta	50-99	2.453	0,99
Orta	100-150	946	0,38
Orta	151-250	719	0,29
Büyük	251+	917	0,37
TOPLAM		246.899	100,00

(Kaynak: TÜİK 2002 GSİS, Aktaş ve Başçı, 2006; 436, Ercan, 2005; 5)

Tablo 14'teki verilere dayanarak ise; Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin imalat sanayii özelinde neredeyse tamamının (%99,62 ile) KOBİ niteliğinde olduğu, çalışan sayısı itibariyle büyük işletmelerin sadece %0,37'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir (Aktaş ve Başçı, 2006; 436).

Tablo 15: Seçilmiş Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Yeri

Ülkeler	Tüm İşletmeler İçindeki Payı (%)	İstihdam İçindeki Payı (%)	Yatırım İçindeki Payı (%)	Katma Değer İçindeki Payı (%)	İhracat İçindeki Payı (%)	Kredilerden Aldığı Pay (%)
ABD	97,2	58	38	43	32	42,7
Almanya	99	64	44	49	31	35
Japonya	99,4	81,4	40	52	38	50
İngiltere	96	36	29,5	25	22	27
Fransa	99	67	45	54	26	29
İtalya	98	83	52	47	Bilgi Yok	Bilgi Yok
Hindistan	98,6	63	27,8	50	40	15,3
G.Kore	98,8	59	35	35	20	47
Tayland	98	64	Bilgi Yok	47	50	Bilgi Yok
Singapur	97	44	27	43	10	27
Türkiye	99,8	76,7	38	26,5	10	5

(Kaynak: Ercan, 2005; 7)

Tablo 15'te yer alan ülkelerin hepsinde toplam işletmelerin neredeyse tamamını KOBİ'ler oluştururken, Türkiye'de toplam işletmelerin %99,8'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Türkiye'de KOBİ'lerin istihdamdaki payı %76,7, yatırımlardaki payı %38, yaratılan katma değerdeki payı %26,5'dir. Ancak Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam ihracat içindeki payı ile toplam kredilerden almış oldukları pay diğer ülkelere göre çok düşüktür. Bu da Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun dışa açılma derecesinin düşük olduğunu ve küreselleşme sürecine giremediklerini ortaya koymaktadır (Sakarya ve Kara, 2006, 172).

Türkiye'deki işletmelerin hukuki yapılarına göre dağılımı ise; Tablo 16'da verilmiştir. Buna göre; işletmelerin %80,58'i ferdi mülkiyet statüsünde iken, sadece %15 gibi bir oranı limited ve anonim şirket statüsündedir. İşletmelerin kurumsal yapıyı kazanma olanakları dikkate alındığında bu veri düşük kalmaktadır (Aktaş ve Başçı, 2006; 435).

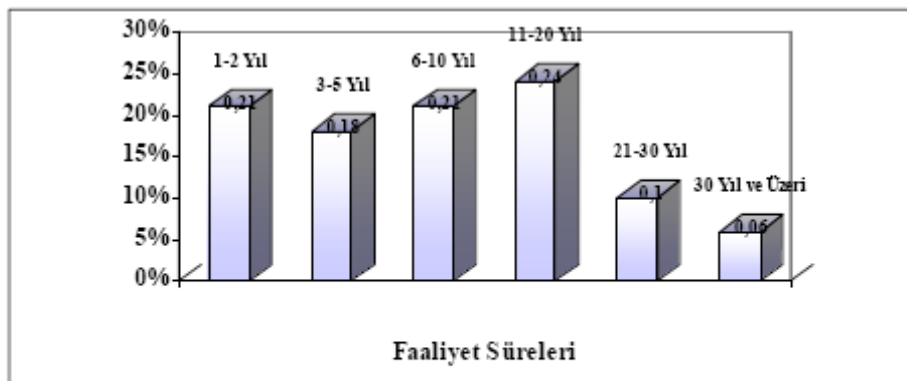
Tablo 16: Hukuki Yapılarına Göre İşletmelerin Dağılımı

Hukuki Durum	İşyeri Sayısı	Dağılım (%)
Ferdi Mülkiyet	1.386.491	80,58
Adi Ortaklık	28.607	1,66
Kollektif Şirket	3.970	0,23
Komandit Şirket	197	0,01
Limited Şirket	233.193	13,55
Anonim Şirket	34.843	2,03
Kooperatif	14.213	0,83
Diğer	19.084	1,11
TOPLAM	1.720.598	100,00

(Kaynak: TÜİK 2002 GSİS)

KOBİ'lerin ve büyük bir çoğunluğunun aile işletmeleri şeklinde faaliyet göstermesi ve kurumsal yönetim mekanizmalarının yaratılamaması nedeniyle de ortalama ticari faaliyet süreleri çok kısa seyretmektedir (Şekil 1) (TBB, 2006; 23).

Şekil 1: İşletmelerin Ortalama Faaliyet Süreleri

(Kaynak: TBB, 2006; 23)

Yukarıda değinilen ülke ekonomisi içerisindeki önemli paylarının yanında KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmelere göre avantaj ve faydaları söz konusudur. Bunlar (Yüksel, 2005; 8, Çalpınar, 2001; 243, Yelkikalan ve Kalmış, 2001; 387-388, Yılmaz, 2003):

- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilmeleri,
- Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam olanağı yaratabilmeleri,
- Toplu olarak değerlendirildiklerinde yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmeleri,
- Müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisine girebilmeleri,
- Sınırlı talebin olduğu alanlarda arz oluşturabilmeleri,
- Esneklikleri sayesinde talep değişikliklerine ve çeşitlilikleri ile diğer koşullardaki değişikliklere daha kolay uyum gösterebilmeleri,
- Bölgelerarası dengeli kalkınmaya katkı sağlamaları,
- Dolaylı olarak gelir dağılımındaki çarpıklıkları azaltmaları,
- Bireysel tasarrufları teşvik etmeleri,
- Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı olmaları,
- Ekonominin ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsuru olmalarıdır.

Diğer taraftan, KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlar ve dezavantajlar ise (Yüksel, 2005; 8-9, Akgemci, 2001, Aytulun;14, Yılmaz, 2003);

- Teknoloji düzeylerinin genellikle düşük olması,
- Çok küçük ölçekli ve dağınık yapıda olmalarından dolayı verimliliklerinin düşük olması,
- Yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememeleri,
- Nitelikli eleman sıkıntısı çekmeleri,
- Yönetimde yetersizliklerin olması,
- Vergi ve diğer kamusal yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla kayıt dışı faaliyette bulunmaları,
- Kurumsal yönetim eksikliklerinin olması,
- Hesap ve kayıt düzeninde aksaklıkların olması,

- Özsermaye yapılarının genelde zayıf olması,
- Uzman bir finansman ekibi veya departmanından yoksun olmaları nedeniyle finansman fonksiyonlarında eksikliklerin bulunması (finansal planlama, risk yönetimi, vb.),
- Uluslararası rekabet edebilirliklerinin zayıf olması,
- Finansman kaynaklarına erişim sorunlarının olması (teşviklerden yararlanamamaları, banka kredilerini temin etmede güçlüklerle karşılaşmaları sermaye piyasalarından fon sağlayamamaları ve alternatif finansman araçlarına erişimlerinin oldukça sınırlı olması) şeklinde sıralanmaktadır.

2.1.3. Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunları

Günümüzde başta finansal sorunlar olmak üzere yaşadıkları diğer sorunlar, KOBİ’lerin daha az verimli olmalarına yol açmaktadır. Bu sorunlar incelendiğinde, bu kesimin öncelikle sosyal, ekonomik ve siyasi koşullar ile rekabet, teknolojik değişim, bölgesel farklılıklar gibi faktörlere bağlı olarak kendi kontrolleri dışında oluşan şartlardan fazlasıyla etkilendiklerini görmek mümkündür. Sorunların bir kısmı ise işletmelerin kendi özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar, yönetim sorunları, üretim ve hammadde sorunları, personel ve eğitim sorunları, teknoloji sorunları, pazarlama sorunları ve finansman sorunlarıdır (Yörük, 2001; 47-48). Sayılan tüm bu sorunların temeline inildiğinde ise; sorunların asıl kaynağının finansman yetersizlikleri olduğu görülmektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmaların büyük çoğunda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları arasında finansal sorunlar birinci sırayı almaktadır (TBB, 2006; 25). Finansman konusundaki sorunların neler olduğu incelendiğinde ise; ilk sırayı işletme sermayesi ihtiyacının hızla artması, ikinci sırayı kredi maliyetlerinin artması, üçüncü sırayı alacakların zamanında tahsil edilememesi, dördüncü sırayı kredi temininde yaşanan güçlükler almaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001; 286). Diğer finansman sorunları ise; özkaynak yetersizliği, teşviklerden yararlanamama,

ekonomi politikalarının ve enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisi, sermaye piyasalarından yararlanma olanaklarının kısıtlı olması şeklinde sıralanmaktadır.

Söz konusu finansman sorunlarının temelini, çeşitli nedenlerle yeterli fon sağlayamama ve fonların maliyetinin KOBİ'ler üzerine getireceği yük yani kaynak maliyeti oluşturmaktadır (Aras, 2001; 60). Dolayısıyla, işletmelerin kuruluş (yatırım) aşamasından itibaren tüm faaliyetlerini etkileyen finansman sorunlarını bu iki başlık altında incelemek mümkündür.

2.1.3.1. Özkaynak Yetersizliği (Kaynak Sağlama)

KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarını, kuruluş aşamasında gereksinim duyulan girişim sermayesi ile işletme faaliyetlerinin sürdürülmesi esnasında gerekli olan çalışma sermayesi oluşturmaktadır.

İşletmelerin kuruluş aşamasından itibaren başlayan ve tüm faaliyetleri süresince ortaya çıkan finansman sorunlarının çözümünde iki alternatif mevcuttur. Bunlardan birincisi, işletmenin kendi kaynakları ile yani özkaynaklarıyla finansman, ikincisi ise; bankacılık sektörüne borçlanma yani kredi yoluyla finansmandır.

Özkaynaklarla finansman, doğrudan ortaklardan sağlanabileceği gibi, sermaye piyasası yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir. Ancak sermaye piyasası yoluyla özkaynakların finansmanı alternatifi, günümüzde gelişmiş sermaye piyasalarına sahip ülkelerde dahi KOBİ'ler için kolaylıkla uygulanabilir bir alternatif değildir. Bunun nedeni, genellikle sermaye piyasalarının daha büyük ölçekte faaliyet gösteren işletmelerin fon ihtiyaçlarını karşılamakta etkin olmasıdır. Bu durumda KOBİ'ler için finansman alternatifi olarak, banka kredileri ve özkaynaklarını kendilerinin yaratması yolu kalmaktadır.

Günümüzde KOBİ'lerin ülke ekonomisinde önemli bir ağırlığı olmasına rağmen toplam kredilerin sadece %5'i bu işletmelere tahsis edilmektedir. Bu durum,

işletmelerin yatırımlarının finansmanında özkaynak kullanmasını gerektirmektedir (Aras, 2001; 60). Yeterli özkaynağa sahip olmayan işletmeler yeni yatırımlarını gerçekleştirmede ve büyümelerinin finansmanında kaynak sağlama sorunuyla karşılaşmaktadır. KOBİ'lerin kendi yapılarından kaynaklanan temel finansman sorunu özkaynak yaratamamaktır. Özellikle kuruluş aşamasında yeterli özkaynağın bulunmaması girişimcilerin önünde büyük bir engeldir (Aras ve Müslümov; 5). Bu durum yeni yatırımları olumsuz yönde etkilerken, büyüme ve gelişen teknolojiye ayak uydurma çabesindeki mevcut işletmeleri de finansman sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001; 286-287).

Özellikle konjonktürel dalgalanmaların olduğu dönemlerde KOBİ'lerin kaynakları giderek azalmaktadır. Tahsilatta karşılaşılan güçlükler sonucu nakit sıkıntısı çekilmekte, özkaynakları erimekte ve pahalı banka kredilerine yönelinmektedir. Sonuçta yüksek maliyetli banka fonu kullanmak zorunda kalan KOBİ'ler mevcut yatırımlarındaki dönüş hızını ayarlamadıklarından iflas etmektedirler. Bu durumda KOBİ'lerin sınırlı özkaynağa sahip olmaları, birçok sorunu da beraberinde getirmektedir (Oktay ve Güney, 2002; 5).

Bir ülkedeki yüksek enflasyonun varlığı da işletmeleri özkaynak yetersizliğine itmektedir. Enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkileri en çok şu noktalarda yoğunlaşmaktadır. Enflasyon,

- Finansal tabloların homojenliğini bozmakta,
- Sermayeyi aşındırmakta,
- Yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemekte ve
- Bazen işletme ve dönemler arasındaki karşılaştırmayı anlamsızlaştırmaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001; 287).

Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde işletme sermayesi üzerinde oluşturduğu en önemli olumsuz etki, işletme sermayesinin korunmasına olanak bırakmamasıdır. Enflasyonun baskısı altındaki bir ekonomide, üretime konu

girdilerin tümü artmakta, üretim maliyetlerini yükseltmektedir. Enflasyonun işletme sermayesi üzerine olumsuz etkisi özellikle sabit yatırımlarda daha da belirgindir. Sabit varlık yatırımı yapıp, belli bir üretim ve satış kapasitesine ulaşan işletme, enflasyonist dönemlerde aynı işi döndürebilmek için daha büyük bir sermaye sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001; 287).

Küçük sanayi işletmeleri, özkaynaklarının yetersiz ve kredi maliyetlerinin yüksek olması durumunda öncelikle otofinsanman yoluyla finansman açığını kapatmaya çalışmaktadır. İşletmenin kendi faaliyetleri sonucu elde ettiği karların tamamı veya bir kısmının dağıtılmayarak işletmede bırakılması yoluyla finansman açığının kapatılması, işletmelerin karlı ve verimli çalıştığını gösteren etkili bir yöntem olarak da kabul edilmektedir. Ancak özkaynak yetersizliği söz konusu iken her işletmenin otofinsanman yoluyla sermaye açığını karşılamasını beklemek pek mümkün görülmemektedir. Ayrıca finansman sorunlarının özkaynakla aşılmasının da bazı sakıncaları bulunmaktadır. Bu sakıncalar en çok şu noktalarda yoğunlaşmaktadır:

- > Yeni pay senedi ihracı yoluyla özkaynakların artırılması, işletmeye yeni ortaklar girmesine ve yönetimin paylaşılmasına,
- > Yeni ortakların alınması elde edilen karın daha fazla ortak sayısına bölünmesine ve dolayısıyla azalmasına,
- > Özkaynaklarla finansman açıklarının kapatılması halinde, ortaklara dağıtılan kar payının vergi açısından gider yazılmaması, borçlanma halinde ise borçlanma giderlerinin vergi matrahından düşülmesi nedeni ile özkaynakların sağlamış olduğu yatırım indirimi üstünlüğünün ortadan kaldırılmasına

neden olmaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001; 287).

2.1.3.2. Kaynak Maliyeti (Kredi Temininde Güçlükler)

İşletmelerin kuruluşu aşamasında ya da faaliyetlerine devam ettiği dönemde kaynak sağlama aşamasında ortaya çıkan finansman sorununun çözümü için özkaynağın yetersiz olması halinde en sık başvurulmuş yol banka kredisidir (Aras, 2001; 60). Ancak yüksek faiz, ağır teminat koşulları, vade süresi ve verilen kredinin miktarının yetersiz olması gibi nedenlerle KOBİ'ler bankalardan yeterli kredi sağlayamamaktadırlar (Yörük, 2001; 48).

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, kredi yoluyla finansmanda en çok teminat gösterememe sorunuyla karşılaşmakta ve kısa vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak için başvurdukları kredi kuruluşunun, kredinin verilebilmesi için istediği ipoteği veya kefaleti karşılayamamaktadırlar (Yörük, 2001; 48). Öte yandan, yüksek kredi maliyetlerini karşılamakta zorluk çekmekte ve bunları ürün maliyetlerine yansıtamamaktadırlar. Burada KOBİ'ler için getirilen yeterli yatırım teşviklerinin olmaması finansman alternatiflerini kısıtlamaktadır. Finansal maliyetler açısından bir diğer sorun ise; yüksek enflasyonun bulunduğu bir ortamda faaliyet gösterme zorunluluğudur. Bu, maliyetleri yükselttiği gibi, teşviklerin de etkinliğini azaltmaktadır (Aras, 2001; 61).

Bu durumda, dış kaynaklardan fon bulmak zorunda kalan işletmelerin kaynak sağlamada karşılaştıkları sorunların başında kredi bulma olanaklarının sınırlı olması gelmektedir. İşletmelerin bilanço yapılarının bankaların beklentilerini karşılamaması ve küçük ölçekte olan işletmelerin bankalar tarafından talep edilen teminatları karşılamakta güçlük çekmeleri kredi olanaklarını kısıtlamaktadır. KOBİ'lerin teminat gösterecekleri yeterli gayrimenkullerin bulunmaması ve çoğu zaman hesap ve kayıtların düzenli olmaması bankalarla ilişkilerini güçleştirmektedir (Aras, 2001; 61). KOBİ'lerin kredi temininde karşılaştıkları bir diğer güçlük ise; KOBİ sahiplerinin finansman konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, kredi almak için gerekli fizibilite etüdü, finansal planlama gibi işlemleri yapamamaları ve

bunları yapabilecek uzmanları kısıtlı bütçeleri nedeniyle istihdam edememelerinden kaynaklanmaktadır (Yörük, 2001;49).

Bankalar genellikle küçük ölçekte faaliyet gösteren çok sayıda işletme yerine büyük işletmelerle çalışmayı tercih etmektedir. Öte yandan, KOBİ'lerin kredi temin edebilmeleri durumunda da, kendilerine uygulanan yüksek faiz oranları nedeniyle önemli ölçüde maliyete katlanmaları gerekmektedir. Kısaca, kredi faizleri karşılanabilir oranlarda olmamakla birlikte, bankalar kredibilitesi ya da teminatları yetersiz işletmelere fon sunmakta isteksiz davranmaktadırlar (Aras, 2001; 61).

Buraya kadar yapılan açıklamalarda Türkiye'deki KOBİ'lerin mevcut durumu incelenerek, bu işletmelerin başlıca sorunları içerisinde önemli bir yer tutan finansman sorunları kapsamlı olarak ele alınmıştır. İlerleyen bölümlerde, KOBİ kredilerine ilişkin Basel II kriterlerine yer verilerek, bu kriterlerin Türkiye'deki KOBİ'lere etkileri çeşitli açılardan ele alınacaktır.

2.2. KOBİ Kredilerine İlişkin Basel II Kriterleri

Bu bölümde, KOBİ kredilerine ilişkin Basel II kriterleri incelenecektir.

2.2.1. Basel II'de Yer Alan Kredi Risk Ölçüm Yaklaşımları

Bankalarda, kredilendirmede Basel II öncesi genel kabul görmüş “geleneksel” yaklaşımda amaç “iyi kredi” vermektir (TBB, 2004; 10). Bu çerçevede bankalar KOBİ'lere kredi kullanırken, kredi talebinde bulunan işletme piyasa konusunda tecrübeli uzmanlar tarafından incelenmekte, işletmenin istihbarat araştırması yapılmakta, yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda durumları iyi çıkan işletmelere kredi tahsis edilmekte, kredileri güvence altına almak üzere işletmeden teminatlar alınmakta ve geri ödemeler takip edilmektedir. Bu yöntemde krediyi kullanmanın riski bilinmediğinden kredi fiyatlaması, bankanın maliyetleri üzerine bir kar payı koyması yoluyla ve riske göre farklılaşma sağlanmadan

yapılmaktadır (Babuşçu, 2005; 57-58). Kredilendirmede söz konusu yaklaşımın önemli sakıncaları olup, bu sakıncaları aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür (Ata ve Uğurlu, 2006; 388):

- Kredilendirme uzman görüşleri ile yapıldığından sonuçlar objektif olmamakta ve bir uzman tarafından iyi bulunan bir işletme; diğer bir uzman tarafından kötü bulunabilmekte,
- Bankanın kredilendirme işlemi, taşınan risklerin sayısallaştırılmasına dayanmadığı için riskler fiyatlanamamakta ve risk yönetimi konusunda deneyimli olan işletmeler bunun avantajlarından yararlanamamakta,
- Farklı bankalar tarafından yapılan farklı değerlendirmeler, bankacılık sektöründe ortak bir fiyatlamının oluşmasını engellemektedir.

Basel II ile birlikte, “iyi kredi”nin subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile ne kadar riskli olduğunun belirlenmesi sürecine ve buna göre fiyatlama yapılmasına doğru bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Yeni yaklaşımda “iyi” veya “kötü” kredi değil, “riskli” veya “az riskli” kredi vardır ve bir kredinin riskli olması onun “kötü” olduğu anlamına gelmemektedir. Önemli olan kredinin riskinin iyi analiz edilmesi ve doğru fiyatlanmasıdır (TBB, 2004; 12).

Basel II Düzenlemesi’yle birlikte gerek kredi kullananın gerekse kredi işleminin riskliliği kredi kullandırmada büyük önem kazanmış ve söz konusu parametreler doğrudan KOBİ’lerin kredi maliyetini etkileyen unsurlar olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Basel II, bankalar için sadece sermaye yeterliliğinin hesaplandığı bir hesaplama süreci değil; aynı zamanda riske odaklı fiyatlama yaklaşımlarının söz konusu olduğu bir standartlar bütünü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla Basel II’de risk ölçümü büyük önem arz etmektedir (Ata ve Uğurlu, 2006; 388). Bu bağlamda Basel II Düzenlemesi’nde, kredi risk ölçümüne ilişkin, daha önce birinci bölümde de kapsamlı bir şekilde ele alınarak incelenen, Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlardan söz edilmektedir.

Basel II Düzenlemesi'nde, sermaye yükümlülüğü hesaplamaları iki temel bileşenden oluşmaktadır. Birinci bileşen, krediler için alınan teminat, garanti gibi kredi risk azaltım araçları dikkate alınmadan, sadece kredinin türü ve/veya borçlunun kredi değerliliği ve diğer özellikleri dikkate alınarak yapılan hesaplamalardır. İkinci bileşen ise, kredi risk azaltım tekniklerinin etkisinin dikkate alındığı kısımdır (Yüksel, 2005; 14).

Ölçüm yaklaşımları ilk bileşen açısından incelendiğinde, basitleştirilmiş standart yaklaşımda sermaye yükümlülüklerinin genel olarak ihracat kredi kuruluşlarınca ülkelere verilen derecelendirme notlarına göre, standart yaklaşımda ise, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarınca ülkelere ve işletmelere verilen derecelendirme notlarına göre belirlendiği görülmektedir. Ayrıca her iki yaklaşımda da bazı portföyler için derecelendirme notları dikkate alınmamakta ve bu portföylerde yer alan krediler standart katsayılar kullanılarak hesaplamaya dahil edilmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda ise sermaye yükümlülükleri, bankalar tarafından bireysel ve kurumsal müşterilerine verilen derecelendirme notları dikkate alınarak hesaplanmaktadır (Yüksel, 2005; 14).

Bu ölçüm yaklaşımları kredi risk azaltım tekniklerinin dikkate alınması açısından değerlendirildiğinde ise, ölçüm yaklaşımlarında gelişmişlik seviyesi arttıkça, dikkate alınan kredi riski azaltım tekniklerinin kapsamı genişlemekte ve hesaplamalarda bankanın kendi tahminlerine daha fazla yer verilmekte, ancak bununla birlikte, gelişmiş yöntemleri kullanan bankalar risk yönetimine ilişkin daha sıkı kriterlere tabi olmaktadır (Yüksel, 2005; 14).

2.2.2. Basel II KOBİ Tanımı ve Portföy Sınıflandırması

Basel II Düzenlemesi'nin KOBİ'lere olan ilk etkisi KOBİ tanımı ile ilgilidir (Usta ve Güler, 2006; 228). Bu tanım, bazı durumlarda kredilerin hangi portföye dahil edileceği konusunda önem kazanırken, bazı durumlarda da aynı portföy içerisinde büyük ölçekli işletmeler ile KOBİ kredilerinin farklı sermaye yükümlülüklerine tabi olması sonucunu doğurmaktadır (Yüksel, 2005; 16). Basel II

kapsamında sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yaklaşımda KOBİ, toplam cirosu 50 milyon Euro’yu geçmeyen işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Toplam cirosu 50 milyon Euro’yu geçen işletmeler ise “kurumsal” olarak tanımlanmaktadır. Böylelikle KOBİ sınıfının sınırlarını belirlemede yıllık satış cirosu esas alınmaktadır (Usta ve Güler, 2006; 228). KOBİ tanımına bağlı olarak “perakende-kurumsal” ayrımı çok önem kazanmakta olup, bir bankadaki toplam kredisi (Nakdi + Gayrinakdi) 1 milyon Euro’nun altında kalan KOBİ’ler “perakendeportföy” içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro’nun üstünde olan KOBİ’ler ise “kurumsal portföy” içinde tanımlanmaktadır (TBB, 2004; 5). Basel II kapsamında söz konusu portföylerin sınıflandırılışına Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17: Basel II Düzenlemesi’nde İşletmelerin Sınıflandırılması

Kredi Tutarı	Yıllık Satış Cirosu	Sınıflandırma
Kredi Miktarı > 1.000.000 Euro	Ciro > 50.000.000 Euro	Kurumsal İşletme
Kredi Miktarı > 1.000.000 Euro	Ciro < 50.000.000 Euro	Kurumsal KOBİ
Kredi Miktarı < 1.000.000 Euro	Ciro > 50.000.000 Euro	Kurumsal İşletme
Kredi Miktarı < 1.000.000 Euro	Ciro < 50.000.000 Euro	Perakende KOBİ

(Kaynak: Usta ve Güler, 2006; 229)

Yukarıdaki tanımlamalarla perakende-kurumsal portföy ayrımı yapılmakla birlikte, Basel Komitesi’nce bir kredi alacağının perakende portföyde nitelendirilip standart bir risk ağırlığına (%75) tabi tutulabilmesi için belirli kriterleri de üzerinde taşıması gerektiği belirtilmiştir. Bu kriterler şöyle sıralanmaktadır (Altıntaş, 2006; 408):

Borçlu Kriteri: Kredinin borçlusu gerçek kişiler veya küçük iş sahibi veya küçük işletmeler olmalıdır. Aralarında sermaye ilişkisi bulunan kişi veya işletme toplulukları tek bir borçlu sayılacaktır.

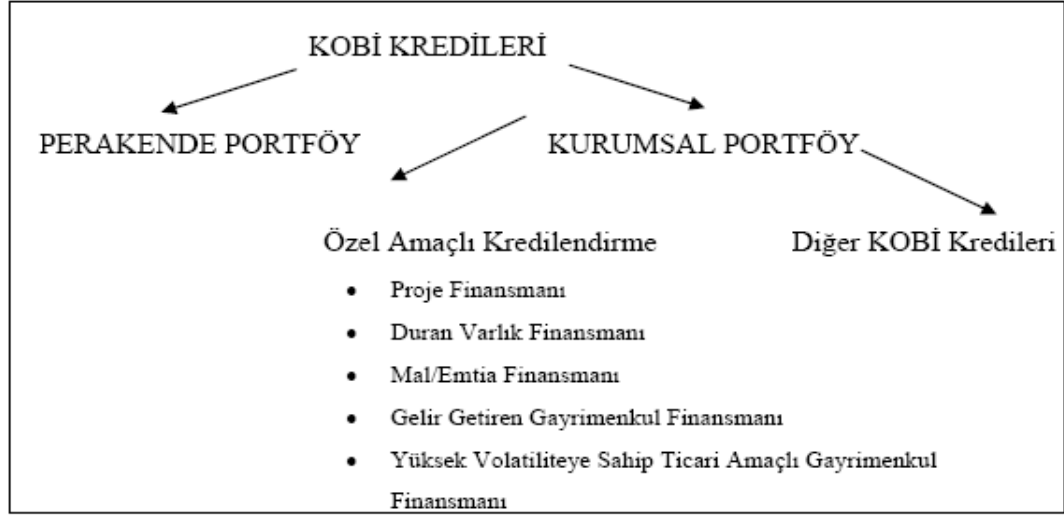
Ürün Kriteri: Küçük işletmelere kullandırılan işletme kredileri ve bunlar lehine düzenlenen teminat mektupları kapsama girmektedir. Her türlü menkul kıymet ihracı ile sağlanan finansman kapsam dışıdır. Rotatif krediler, kredi kartları, kredi mevduat hesapları, taksitli veya bireysel krediler, otomobil, eğitim ve ihtiyaç kredileri, bireysel nitelikli finansal kiralama işlemleri perakende portföye dahil edilebilir.

Çeşitlendirme Kriteri: Basel Komitesi perakende portföyün standart olarak belirlenen (%75) risk ağırlığına tabi tutulmayı hak edecek kadar çeşitliliğe (risk dağıtımına) sahip olmasını sağlama görevini ülke denetim otoritelerine vermiştir. Bu konuda denetim otoritelerine yol gösteren Komite, tek bir borçluya kullandırılan kredinin toplam portföyün %0,2'sini aşmaması şeklinde sayısal bir limitin uygun olabileceğini de belirtmiştir.

Düşük Tutar Kriteri: Tek bir borçluya kullandırılan perakende kredilerin toplam tutarı 1 milyon Euro'yu aşmayacaktır.

Düzenlemedeki portföy sınıflandırmasında “kurumsal portföy” ise, büyük ölçekli işletmelere verilen krediler ile KOBİ'lere verilen kredilerden perakende portföy içerisinde sınıflandırılmayanları kapsamaktadır. Ayrıca içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan bankalar kurumsal portföyde yer alan krediler içerisinde “özel amaçlı kredilendirme” faaliyetlerini ayrı sınıflamak zorundadırlar. Bu kategori içerisinde, proje finansmanı, duran varlık finansmanı, mal/emtia finansmanı, gelir getiren gayrimenkul finansmanı ve yüksek volatiliteye sahip ticari amaçlı gayrimenkul finansmanı faaliyetleri yer almaktadır (Şekil 2). Bu kategoride yer alan kredilendirme faaliyetlerinin temel özelliği, kredi geri ödemelerinin, kredi kullanan tarafın ödeme kapasitesinden ziyade, krediye konu mal ve projeden sağlanacak gelirler ile yapılacak olmasıdır (Yüksel, 2005; 16).

Şekil 2: KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması

(Kaynak: Yüksel, 2005; 17.)

2.2.3. KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi

Basel II Düzenlemesi'nde, sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının iki bileşenden oluştuğu daha önce belirtilmişti. Bu başlık altında birinci bileşene göre, sermaye yükümlülüğü hesaplamaları dikkate alınacak ve bu kapsamda halen Türk bankacılık mevzuatında da uygulamada olan Basel I hesaplama sistemine öncelikle yer verilerek, Basel II Düzenlemesi ile sermaye yeterliliği belirleme ölçütlerinde ne gibi değişiklikler olduğu görülebilecektir.

Şu an Türkiye'de yürürlükte olan bankacılık mevzuatı içerisinde yer alan hesaplama sistemi, Basel I'e dayanmakta olup, bu sistem içerisinde perakende ve kurumsal portföy ayrımı bulunmamaktadır. Bu çerçevede, tüm KOBİ kredileri (teminatsız veya garantisiz olanlar) %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ayrıca temerrüde düşen KOBİ kredileri de %100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir (Yüksel, 2005; 17).

Basel II Düzenlemesi kapsamında sınıflandırılmış olan perakende ve kurumsal portföylerin basitten gelişmişe doğru sıralanan kredi riski ölçüm yaklaşımlarında sermaye yeterliliği belirleme ölçütleri ise aşağıda incelenmiştir.

2.2.3.1. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Basitleştirilmiş standart yaklaşımda, KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü herhangi bir derecelendirme notu ile ilişkilendirilmemiş olup, aynı portföyde yer alan tüm KOBİ kredileri aynı sermaye yükümlülüğüne tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede perakende portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri %75, kurumsal portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri ise %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ayrıca temerrüde düşen KOBİ kredilerinin risk ağırlıkları aşağıdaki kriterler dahilinde belirlenmektedir (Yüksel, 2005; 18):

- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %20'den az olduğu durumlarda %150 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %20'den fazla olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Denetim otoriteleri, özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %50'den fazla olduğu durumlarda %50 risk ağırlığı uygulanmasına izin verebilmektedir.
- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %15'ten fazla olduğu ve kredinin tamamının Basel II kapsamında dikkate alınmayan bir teminat ile koruma altına alınmış olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

2.2.3.2. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü, kurumsal portföy için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarına göre belirlenirken, perakende portföyde yer alan KOBİ kredileri %75'lik standart risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ayrıca standart

yaklaşımında temerrüde düşen KOBİ kredileri, basitleştirilmiş standart yaklaşımda kullanılan kriterler dahilinde risk ağırlıklandırmaya tabi tutulmaktadır (Yüksel, 2005; 18).

Kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredilerinin tabi olacakları risk ağırlıkları Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Standart Yaklaşım Dayalı Kredi Risk Ağırlıkları

Derecelendirme Notu	Risk Ağırlığı (Perakende)	Risk Ağırlığı (Diğer)
AAA’dan AA-’ye kadar	%75	%20
A+’dan A-’ye kadar		%50
BBB+’dan BB-’ye kadar		%100
BB-’den düşük		%150
Derecelendirilmemiş		%100

(Kaynak: Yüksel ve Taşkan, 2005; 12)

2.2.3.3. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

İleri düzey içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda sermaye yükümlülüğü, temel olarak bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme notlarıyla ilişkilendirilmiştir (TBB, 2006; 11). Bu yaklaşımları birinci bölümde ele aldığımız için burada yalnızca bu yaklaşımlar kapsamında KOBİ’lere yönelik risk ağırlıklı varlık hesaplama formüllerine yer verilecektir.

Kurumsal KOBİ Portföyünde Yer Alan İşletmeler İçin Hesaplama Yöntemi :

$$\begin{aligned} \text{Korelasyon (R)} &= 0.12 \times (1-\text{EXP}(-50 \times \text{PD})) / (1-\text{EXP}(-50)) \\ &+ 0.24 \times [1-(1-\text{EXP}(-50 \times \text{PD})) / (1-\text{EXP}(-50))] \\ &- 0.04 \times (1-(S-5) / 45) \end{aligned}$$

$$\text{Vade ayarlaması (b)} = (0.11852 - 0.05478 \times \ln(\text{PD}))^2$$

$$\text{Sermaye yükümlülüğü (K)} = [\text{LGD} \times \text{N} [(1-\text{R})^{-0.5} \times \text{G}(\text{PD}) + (\text{R}/(1-\text{R})^{0.5} \times \text{G}(0.999))] - \text{PD} \times \text{LGD}] \times (1 - 1.5 \times \text{b})^{-1} \times (1 + (\text{M} - 2.5) \times \text{b})$$

$$\text{Risk Ağırlıklı Aktifler (RWA)} = \text{K} \times 12,5 \times \text{EAD}$$

Burada,

R: Korelasyon katsayısı

PD: Temerrüde düşme olasılığı

b: Vade katsayısı

LGD: Temerrüt halinde kayıp

N: Standart normal dağılıma ilişkin birikimli dağılım fonksiyonu

G: Standart normal dağılıma ilişkin birikimli dağılım fonksiyonunun tersi

R: Korelasyon katsayısı

M: Vade

K: Sermaye yükümlülüğü

EAD: Temerrüt olasılığına maruz değer

S: Konsolide yıllık satış tutarını ifade etmektedir.

Perakende KOBİ Portföyünde Yer Alan İşletmeler İçin Hesaplama Yöntemi :

$$\text{Korelasyon (R)} = 0.03 \times (1 - \text{EXP}(-35 \times \text{PD})) / (1 - \text{EXP}(-35)) + 0.16 \times [1 - (1 - \text{EXP}(-35 \times \text{PD})) / (1 - \text{EXP}(-35))]$$

$$\text{Sermaye yükümlülüğü (K)} = [\text{LGD} \times \text{N} [(1-\text{R})^{-0.5} \times \text{G}(\text{PD}) + (\text{R} / (1-\text{R})^{0.5} \times \text{G}(0.999))] - \text{PD} \times \text{LGD}]$$

$$\text{Risk Ağırlıklı Aktifler (RWA)} = \text{K} \times 12,5 \times \text{EAD}$$

Formüllerden de görüleceği üzere, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda sermaye yükümlülüğünün hesaplanması diğer yaklaşımlara göre daha karmaşıktır ve bu hesaplamalar farklı girdi parametrelerine ihtiyaç duymaktadır (Yüksel, 2005; 20).

Perakende ve kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredileri için oluşturulan formüller karşılaştırıldığında dikkati çeken önemli bir husus, kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredileri için kullanılacak risk ağırlığı formülünün, işletme cirosu arttıkça sermaye yükümlülüğünün artması sonucunu doğuracak şekilde düzenlenmiş olmasıdır.

2.2.4. Kredi Risk Azaltım Tekniklerinin Dikkate Alınması

Birinci bölümde standart yaklaşımlarda, basit ve kapsamlı yöntem altında kabul edilebilecek kredi risk azaltım unsurları belirtilmiş ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda ise söz konusu unsurların kapsamının genişletildiği hususuna yer verilmişti. Bu bölümde ise, söz konusu kredi risk azaltım unsurlarının hesaplamalarda nasıl dikkate alınacağı incelenecektir.

EK-2'deki tabloda da görüldüğü üzere, Basel II'de dikkate alınan teminat türlerinin derecelendirme notu kriteri çerçevesinde belirlenmesi, Türkiye özelinde ve genelde gelişmekte olan ülkelerde, Basel I'de dikkate alınan bazı teminatların artık dikkate alınmaması sonucunu doğurmaktadır. Çünkü standart yaklaşımda tahvil ve bonoların dikkate alınabilmesi için, hükümet ve merkez bankalarınca ihraç edilenlerin en az BB-, diğer kesimlerce ihraç edilenlerin ise en az BBB- notuna sahip olması gerekmektedir. Ayrıca gayrimenkul ipotekleri standart yaklaşım kapsamında dikkate alınmamakta¹¹, ancak içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda dikkate alınabilmektedir. Teminatlara ilişkin bu kısıtlamalara karşın, Basel II'de bazı yeni teminat türleri de kapsama alınmıştır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek en önemli teminatlar hisse senetleri ve yatırım fonlarıdır.

¹¹ Standart yaklaşımda gayrimenkul ipotekleri bir teminat olarak dikkate alınmamakta, ancak belirli kriterleri sağlayan krediler gayrimenkul kredileri olarak dikkate alınabilmektedir.

Ancak her iki durumda da Türkiye’de yaygın olarak kullanılan ve Basel I’de dikkate alınmayan pek çok teminat türüne standart yaklaşımda yer verilmemiştir. Bu teminatların dikkate alınabilmesi ancak içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda mümkün olmaktadır (Yüksel, 2005; 26).

Kredi risk azaltımı için teminatların yanı sıra dikkate alınabilecek bir diğer unsur da krediler ve diğer alacaklar için alınan garantilerdir. Garantiler basitleştirilmiş standart yaklaşımda basit yöntem çerçevesinde dikkate alınırken, standart yaklaşımda ise yine basit yöntem çerçevesinde dikkate alınmakta ancak kur uyumsuzluğu durumunda garantili kısım kur kesintisi aracılığıyla azaltılmaktadır. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda ise garantiler, risk ağırlığı fonksiyonuna dahil edilen PD ve LGD oranlarını değiştirmektedir. Bunun yanında risk ölçüm yaklaşımları arasında, kabul edilen garantörlerin kapsamı da farklılık göstermektedir. Bu çerçevede, basitleştirilmiş standart yaklaşımda hükümetler ve merkez bankaları, kamu kurumları ve %20’den daha düşük bir risk ağırlığına tabi olan diğer taraflar; standart yaklaşımda hükümetler ve merkez bankaları, kamu kurumları, bankalar ve menkul kıymet şirketleri ile A- veya daha iyi bir derecelendirme notu bulunan diğer taraflar; temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda, standart yaklaşımdakilere ilave olarak, banka tarafından verilen derecelendirme notu A- veya daha iyi bir dereceye karşılık gelen tarafların garantileri dikkate alınabilmektedir. Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda garantörlere ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır (Yüksel, 2005; 26).

Her durumda, garantilerin dikkate alınabilmesi için, garantiler sonrası hesaplanan sermaye yükümlülüğünün garantiler dikkate alınmadan hesaplanan sermaye yükümlülüğünden daha düşük olması gerekmektedir. Aksi halde garantiler dikkate alınmayacaktır. Ayrıca kredi türevleri de risk azaltım aracı olarak standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda dikkate alınabilmekte ve garantiler ile aynı şekilde hesaplamalara dahil edilmektedir (Yüksel, 2005; 26).

Son olarak, kredi risk azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilecek bir diğer işlem de bilanço içi netleşme anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar ile bankalar herhangi bir taraftan olan alacakları (krediler) ile borçlarını (mevduat) netleştirmek suretiyle hesaplamalara dahil etmektedirler. Bu anlaşmalar standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda dikkate alınabilmektedir (Yüksel, 2005; 26).

2.3. Basel II Düzenlemesi Çerçevesinde KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar ve Getirilen Öneriler

Basel II'nin G-10 ülkelerinin uluslararası aktif bankaları için standart yaklaşımlarla uygulanması kararlaştırılan tarih 2007 yılı başı iken, Türkiye'de bu tarih 2008 yılı başı olarak planlanmıştır. Daha ileri yaklaşımların uygulanmayan başlanmasının ise, denetim otoritelerine başvurulması halinde, standart yaklaşımların uygulanmaya geçişini takip eden bir yıl sonra mümkün olacağı belirtilmiştir. Bu süreçte Basel II, özünde bir bankacılık düzenlemesi olmasının yanında, tüm ekonomik hayatı, özellikle de reel sektör içinde yer alan KOBİ'leri büyük ölçüde etkileyecek hükümler içermektedir. Bu hükümler çerçevesinde, KOBİ'lerin mevcut yapılarından kaynaklanan zayıf yönlerinin ortaya konulması ve değişim amacıyla çeşitli yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu amaçla, burada, Basel II sürecinde KOBİ'lerin yaşayabileceği sorunlar ele alınacak ve KOBİ'lerin bu sorunlarının ortadan kaldırılmasına yönelik çeşitli önerilere yer verilecektir.

2.3.1. KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar

Gerek G-10 ülkelerinde gerekse Türkiye'de Basel II Düzenlemesi kriterlerinin uygulamaya geçirilmesiyle birlikte Basel II'ye yönelik herhangi bir hazırlık yapmayan KOBİ'lerin ciddi birtakım sorunlarla karşılaşması kaçınılmaz olacaktır. Bu sorunları;

- Finansman sorunları

- Şeffaflık sorunları
- Riske dayalı kredi fiyatlamasına ve teminatlandırmaya ilişkin sorunlar alt başlıkları halinde incelemek mümkündür.

2.3.1.1. Finansman Sorunları

KOBİ'lerin kendi yapıları nedeniyle ortaya çıkan temel finansman sorunu özkaynak yaratamamalarıdır. Özellikle kuruluş aşamasında yeterli fon olanağının bulunmaması, girişimcilerin önündeki en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır. KOBİ'ler faaliyetlerini finanse ederken öncelikle özkaynaklarına başvurmakta, özkaynaklarının yetersiz olması durumunda ise banka kredilerine yönelmektedirler. Diğer alternatif finansman kaynaklarının kullanımı bu tür işletmelerde çok düşük düzeyde kalmaktadır. Basel II kriterleri çerçevesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar KOBİ'leri değerlendirirken öncelikle KOBİ'lerin sermaye yapısına bakacaklardır. Dolayısıyla sermaye yapısı güçlü olan KOBİ'ler yüksek kredi notu alarak düşük maliyetle kredi kullanırken; sermaye yapısı zayıf olan KOBİ'ler düşük kredi notu ile yüksek maliyetle borçlanmak durumunda kalacaktır (Ata ve Uğurlu, 2006; 391). Bu durum da doğal olarak güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere avantaj sağlayacaktır (TBB, 2004; 23). Buna ilave olarak KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğunun kurumsal yönetime sahip olmaması kredi maliyetlerini etkileyen bir diğer önemli parametre olarak karşımıza çıkmaktadır (Ata ve Uğurlu, 2006; 391).

2.3.1.2. Şeffaflık Sorunları

Basel II Düzenlemesi ile birlikte büyük önem kazanan şeffaflık, bankalar ile KOBİ'ler arasında sağlıklı bir işbirliğinin gerçekleşmesi için ön şart olarak görülmektedir (KobiFinans Bilgi Serisi-II).

Şeffaflık, gerek KOBİ gerekse kurumsal işletmelerin sağlıklı bir derecelendirme ve dolayısıyla verimli bir kredi süreci yaşayabilmesi için finansal ve

niteliksel bilgilerden oluşan gerekli tüm bilgilerini bankalara ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarına zamanında, güvenilir ve yeterli bir şekilde sunmasını öngörmektedir (TBB, 2004; 24).

Türkiye’de zaman zaman KOBİ’lerin farklı durumlar için farklı finansal raporlar üretmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu çerçevede, özellikle kayıt dışı işlemlerin KOBİ’lerin gerçek bilançolarında büyük yer kaplaması, ancak resmi kayıtlarında görünmemesi derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir (Babuşçu, 2005; 61).

Özellikle Türkiye’deki kayıt dışı ekonominin¹² %50’ler civarında olduğu dikkate alındığında KOBİ’ler tarafından şeffaflığın gereklerinin yerine getirilmesi büyük önem arz etmektedir. KOBİ’lerin hazırlamış olduğu bilanço ve finansal raporların uluslararası standartlar bir tarafa, yerel ve yasal standartlarda dahi olmaması, bu raporlarda işletmelerin gerçek durumunun gözükmemesi, işletmelerin gücünün genel olarak bu finansal raporların üzerinde olması, kurduğu ilişkilerde de bu işletmelere güven duyulmaması sonucunu doğurabilmektedir (KOBİ Girişim Dergisi, Ocak 2006; 33-34). Kaldı ki Basel II ile birlikte bankaların KOBİ’leri kredilendirirken dikkate alacakları en önemli unsur, işletmenin finansal tabloları kullanılarak üretilen (likidite, karlılık, borç ödeme gücü, büyüme, devir hızları, finansal yapıya ilişkin oranlar vb. gibi) kantitatif veriler olacaktır. İşletmelerin finansal tablolarından elde edilen söz konusu kantitatif verileri ile niteliksel özelliklerinin¹³ bankalar ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca değerlendirilmesi sonucu kendilerine kredi derecelendirme notları verilecektir. Bu derecelendirme notları, KOBİ’lerin bankalardan kullanacakları kredilerin maliyetleri

¹² Kayıt dışı ekonomi, ya hiç bir belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle gerçekleştirilen ekonomik olayın (alım-satım), devletten ve işletme ile ilgili öteki kişilerden (ortaklardan, alacaklılardan, kazanca katılan işçilerden vb.) tamamen ya da kısmen gizlenerek, kayıtlı ekonominin dışına taşmasıdır.

¹³ İşletmelerin niteliksel özellikleri kapsamında dikkate alınan konular, organizasyon ve yönetim yapısı, muhasebe sistemi, finansal yönetim kalitesi, satış ve pazarlama faaliyetlerinin etkinliği, pazardaki konumu ve rekabet edebilirliği, müşteri ve tedarikçileriyle ilişkileri, ürün/hizmet gelişimi, teknolojik yatırımları, iç denetim ve risk yönetimi düzeyleri vb. gibidir

ile birebir ilişkilendirilmiş durumda olduğundan, derecesi düşük olan KOBİ'ler yüksek kredi fiyatlarıyla karşı karşıya kalacaklardır.

2.3.1.3. Riske Dayalı Kredi Fiyatlamasına ve Teminatlandırmaya İlişkin Sorunlar

Basel II Düzenlemesi ile birlikte kredilendirmede, mevcut durumdan farklı olarak riske dayalı fiyatlama söz konusu olacaktır. Bu nedenle risk değerliliği düşük olan KOBİ'ler daha düşük maliyetle kredi kullanırken; risk değerliliği yüksek olan KOBİ'ler daha yüksek maliyetten kredi kullanacaklardır (Ata ve Uğurlu, 2006; 391). Basel II'nin getirdiği önemli bir yenilik de kullanılacak krediler için işletmelerin verecekleri teminatlardır. Çünkü Basel II metni, bankaların sermaye yeterliliği hesaplamasında sermaye yükümlülüğünü azaltıcı bir araç olarak kabul edilebilecek teminat türlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Basel II kapsamında kabul edilmesi öngörülen teminatlar daha önce belirtildiği gibi nakit para, altın, ana endeksteki hisse senetleri, mevduat veya mevduat sertifikası, yatırım fonları, derecelendirme notu iyi olan işletmelerin borçlanma senetleri, ana endekste olmamakla birlikte düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler, ana endekste olmamakla birlikte düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri barındıran fonlardır. Görüldüğü üzere Türkiye'de yoğun olarak kullanılan gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri risk azaltıcı özelliklere sahip teminatlar kapsamında bulunmamaktadır (Babuşcu, 2005; 62).

Ayrıca, Basel II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb.) teminat kapsamına alınması özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır. Diğer yandan teminatına ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği alınan kredilerin % 35 risk ağırlığıyla değerlendirilmesi öngörülmüştür (Aksoy, 2005; 18).

Teminatlardaki bu değişimlere bağlı olarak bankalar kredi kullanacakları işletmelerden öncelikle Basel II metninde belirtilen teminatlardan almak

isteyeceklerdir. Bunun mümkün olmaması halinde ise, diğer teminatların sermaye yükümlülüğünü düşürücü bir etkisinin olmaması nedeniyle bankalar bunun maliyetini kredi faizine yansıtacak ve işletmeler krediyi daha pahalı kullanacaklardır (Babuşcu, 2005; 62).

2.3.2. KOBİ'lerce Yapılması Gerekenler ve Getirilen Öneriler

Risk odaklı bir yaklaşımı hayata geçiren Basel II uygulamaları karşısında KOBİ'ler tarafından yapılması gerekenler aşağıda başlıklar altında incelenmiş ve bu konu kapsamında getirilen önerilere yer verilmiştir.

2.3.2.1. Muhasebe Kayıt Sisteminin Yenilenmesi ve Şeffaflığın Sağlanması

Basel II, finansal sektörde yer alan kuruluşların risk ölçümlerini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmelerini ve fiyatlandırmalarını bu risk ölçümlerine dayandırmalarını öngörmektedir. Söz konusu risklerin ölçülebilmesi için ise işletmelerin muhasebe kayıt sistemlerini sağlıklı bir şekilde oluşturmaları gerekmektedir.

Bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca derecelendirilmemiş, dolayısıyla derecelendirme notuna sahip olmayan veya bu notu düşük olan işletmelerin bankalardan kredi almakta zorlanacağı yeni sistemde, standart yöntemlerin bankalar tarafından uygulamaya sokulmasıyla birlikte bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının faaliyetleri ön plana çıkacak ve bu değişim işletmelerin finansal kayıt sistemlerini düzelterek daha şeffaf olmaları sonucunu da beraberinde getirecektir. Kendi üzerine düşenleri yerine getirerek muhasebe kayıt sistemlerini yenileyen ve daha sağlıklı bir muhasebe kayıt sistemi kuran işletmeler, bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından yapılan değerlendirmenin sonucunda yüksek dışsal derecelendirme notlarına daha kolay ulaşabilecek ve bankalardan daha kolay kredi alabilecektir. Bu durum bankaların da kredi verirken daha az sermaye yükümlülüğü

altına girmesini sağlayacak ve kredi portföy kalitelerini artıracaktır. Burada düşük derecelendirme notlarına sahip KOBİ'ler için ortaya çıkacak olan en büyük tehlike bankaların ek sermaye yükümlülüklerini karşılayacak bir risk primi ödemek zorunda kalacak olmalarıdır. Bu durum da, KOBİ'lerin borçlanma maliyetlerini artıracak ve doğrudan ürün fiyatlarına ve karlarına yansiyacaktır (Usta ve Güler, 2006; 230).

Türkiye'nin bugün en önemli sorunlarından birini üretim ve hizmetlerde yaşanan yüksek oranlı kayıt dışı işlemler oluşturmaktadır (Babuşçu, 2005; 63). Bu durum, Basel II Düzenlemesi açısından değerlendirildiğinde, risklerin büyük bir bölümünün kayıt dışında kalması ve bankaların bu riskleri ölçmemesi anlamını taşımaktadır. Bankalar doğal olarak ölçemedikleri, işletmelere ait bu riskleri ya üstlenmek istemeyecek ya da yüksek fiyatlarla üstleneceklerdir.

Türkiye'de risk odaklı yaklaşım hızla kabul görürken bu anlamda bir çözüm ancak bilinçlenme ile sağlanabilecektir. Esnek yapıları ve bankalarla yakın ilişkileri bu şeffaflık ve kayıt düzenindeki bilinçlenmenin, ekonomideki büyüklükleri de göz önüne alındığında, KOBİ'lerden başlaması gereğini ortaya koymaktadır (TBB, 2004;16). Uluslararası kabul görmüş standartlarda, güvenilir finansal tabloların üretilmesi KOBİ'lerce bir amaç haline getirilmelidir.

KOBİ'lerin hem fiyatlama avantajlarından yararlanabilmeleri hem de banka kaynaklı fonlara daha rahat ulaşabilmeleri için kayıt düzenlerinin geliştirerek işletme faaliyetlerini kayıt içine almaları ve bu kayıtları da eksiksiz bir şekilde bankalarla paylaşmaları gerekmektedir (TBB, 2004; 17). Bu gereklilik KOBİ'lerin raporlama, veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımlar yapmaları sonucunu doğuracaktır. Bu amaçla yapılacak çalışmaların maliyetli olacağı ve belirli bir dönemi kapsayacağı dikkate alındığında, biran önce çalışmalara başlanması KOBİ'lere önümüzdeki dönemde rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu çalışmalarını yürütmeyen işletmelerin bir süre sonra kısa sürede uyum sağlama gibi bir zorunlulukla karşılaşmaları kaçınılmaz olacaktır (Babuşçu, 2005; 63-64).

2.3.2.2. Derecelendirmeye Yönelik Hazırlıklı Olunması

Derecelendirme, bir işletmenin finansal verilerinden yönetsel niteliklerine, geçmiş performanslarından gelecekteki projelerine kadar pek çok faktörün bir arada değerlendirilerek nihai bir nota ulaşılması anlamına gelmektedir (TBB, 2004; 18).

Basel II ile birlikte ön plana çıkacak olan derecelendirme konusunda KOBİ'lerin yapması gerekenlerden ilki, ilk maddede de belirtildiği gibi muhasebe sistemlerinde şeffaflığın sağlanmasıdır. Bunun dışında, sermaye yapılarının güçlendirilmesi yönündeki çalışmalara da KOBİ'lerce önem verilmelidir. Aynı zamanda finansal yönetimin profesyonelce yürütülebilmesi için nitelikli insan kaynağına yatırım yapılmalı, ayrıca kurumsal yönetim kültürünün tüm yönetici ve çalışanlarca benimsenmesi sağlanmalıdır.

Özetle, derecelendirme faaliyetleri kapsamında KOBİ'lerin hangi hususların dikkate alınacağını bilmeleri, derecelendirmeye tabi tutulmadan önce bu çerçevede kendilerini değerlendirmeleri, eksik ya da zayıf yönlerini belirlemeleri ve bu yönde önlemler almaları gerekmektedir.

2.3.2.3. Kredilendirmede Geçerli Teminatlar Konusunda Bilgi Sahibi Olunması

Basel II uygulamasında KOBİ'ler için önem arz eden bir diğer konu da teminatlardır. Mevcut uygulamada bankaların kabul ettikleri teminatların önemli bir bölümü (gerçek kişi çek ve senetleri, ortak ve grup şirketi kefaletleri vb. gibi) Basel II uygulamasında risk azaltıcı bir unsur olarak dikkate alınmamaktadır. Bu durum Basel II nedeniyle sermaye ihtiyacı yükselen bankaları KOBİ'lerden daha likit teminatlar talep etme yönünde harekete geçirmiştir. Dolayısıyla, ancak Basel II uygulamalarında kabul gören altın, nakit, mevduat ve belirli şartları taşıyan borçlanma senetleri gibi daha likit teminatları gösterebilen işletmeler uygun koşullarda kredi olanaklarına kavuşabileceklerdir.

Yukarıda sözü edilen nedenlerden ötürü, KOBİ'lerin bankalarla kredi ilişkisine girecekleri zaman, farklı teminat talepleriyle karşılaşabileceklerinin ya da söz konusu teminatları veremedikleri takdirde daha yüksek tutardaki kredi faizini ödemekle yükümlü tutulacaklarının farkında olmaları ve kendilerine bu çerçevede yön vermeleri gerekmektedir.

2.3.2.4. Kurumsal Yönetim Kültürünün Benimsenmesi

Kurumsallaşma kelime anlamıyla değerlendirildiğinde; kuruluşun kişilerden bağımsız olarak belirli amaç ve hedefler doğrultusunda, belirli ilke ve değerler çerçevesinde yönetilmesini ifade etmektedir. Günümüzde kurumsallaşma, kuruluşun tüm stratejik kararlarına ve faaliyetlerine yön veren vizyon, ana amacı ve üstlendiği ana görevini betimleyen misyon, faaliyetlerini yürütürken uyacağını beyan ettiği kavramları içeren ilke ve değerler, faaliyetini yürütürken izlediği yol ve yöntemleri yansıtan politikalar ve kısa dönemli hedeflerine ulaşmak için sürdürdüğü uygulamalar başlıkları altında toplanan beş temel kurumsallaşma faktörü açısından belirli bir niteliğe, sürekliliğe ve dinamiğe sahip olması şeklinde tanımlanmaktadır. Basel II sürecinde kurumsallaşmanın ön plana çıkmasının sebepleri, risk değerlemesi sürecinde kurumsal yönetimin önem kazanacak olması ve derecelendirmeye kalitatif bir faktör olarak etki edecek olmasıdır (Usta ve Güler, 2006; 231).

Basel II ile birlikte bankalar kredi tahsis etmeden önce işletmelerin finansal performansı kadar kurumsal yönetim performansı ile de ilgileneceklerdir. Finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler, bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır. Böylece bankalar iyi yönetim uygulamalarına ve finansal performansına sahip KOBİ'lere daha avantajlı kredi ve finansman olanakları sunacaklardır (TBB, 2004; 28).

Kurumsallaşmanın gerek risk değerlemesi aşamasında gerekse derecelendirme faaliyetleri sırasında sağlayacağı avantajlardan yararlanmak isteyen KOBİ'lerin öncelikle vizyon, misyon, ilke, değer, politika ve uygulamalarını gözden geçirmeleri gerekmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin Basel II çerçevesinde öngörülen gelişimi ile paralellik arz eden kurumsal yönetim ilkelerinin de bu kapsamda tüm yönetici ve çalışanlarca benimsenmesi gerekmektedir. Söz konusu kurumsal yönetim ilkeleri şöyle ifade edilmiştir (Uyar ve Aygören, 2006; 64):

Eşitlik : Tüm faaliyetlerde pay ve menfaat sahiplerine eşit davranılması,

Şeffaflık : Ticari sır dışında işletme ile ilgili finansal ve niteliksel bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz ve tutarlı şekilde ilgili mercilere ve kamuoyuna duyurulması,

Hesap verebilirlik: Yönetimlerin pay sahiplerine/hissedarlara hesap verme zorunluluğu,

Sorumluluk: İşletme yönetiminin tüm faaliyetinin mevzuata, ana sözleşmeye ve işletme içi düzenlemelere uygunluğu ve bunun denetlenmesidir.

2.3.2.5. Alternatif Finansman Tekniklerinin Kullanılması

Basel II uygulaması çerçevesinde ortaya çıkabilecek banka kredisi kullanımını engelleyici, kredi maliyetlerini artırıcı ve diğer zorlayıcı faktörler, KOBİ'ler için alternatif finansman kaynakları yaratmayı ve bunlardan yararlanmayı şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla önemli hale getirecektir. Aşağıda işletmelerin banka kredisi almak yerine başvurabilecekleri alternatif finansman yöntemlerine ve bu yöntemlerin Basel II süreci ile etkileşimlerine yer verilecektir (TBB, 2006; 51-52, 54, TBB, 2004; 31-32):

Finansal Kiralama

Finansal kiralama (leasing), bir yatırım malının mülkiyeti finansal kiralama şirketinde kalarak, belirli bir kira karşılığında, kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve yapılan sözleşmede belirlenen değer üzerinden sözleşme süresi sonunda

mülkiyetin kiracıya geçmesini sağlayan çağdaş bir finansman yöntemidir. Türkiye’de son dönemlerde finansal kiralama yoluyla finansman olanağı sağlanması faaliyetlerinde önemli ölçüde artış kaydedilmiştir.

Bu finansman tekniğinin önümüzdeki dönemde yaşanacak global ekonomiye entegrasyon ile birlikte artması beklenmektedir. Ancak Basel II açısından düşünüldüğünde, banka kredilerinin kullanımının KOBİ’ler açısından daha maliyetli hale gelebileceği ve işlem prosedürlerinin daha uzun süreceği göz önünde bulundurulursa, örneğin üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik ve mülkiyet hakkının işletme için önemli büyüklükte vergi vb. gibi maliyetleri beraberinde getirdiği duran varlıkların finansmanında, KOBİ’lerin bankalardan kredi almak yerine kiralama yoluna gitmek isteyeceği düşünülebilir.

Factoring

Factoring, büyük miktarlarda kredili satışlar yapan işletmelerin, bu satışlardan doğan alacak haklarının factoring şirketi olarak adlandırılan finansal kuruluşlar tarafından satın alınması esasına dayanan bir finansal faaliyettir.

Basel II sürecinde banka kredilerinin fiyatlaması, söz konusu kredi için bulundurulması gereken sermaye tutarına bağlı olarak yapılacağından, yüksek sermaye bulundurma zorunluluğu getiren kredilerin kullanıcıya olan maliyeti de yükselecektir. Bu anlamda, KOBİ’lerin kendilerine yüksek maliyetler getirecek banka kredileri yerine factoring yöntemi, kendilerine seçecekleri alternatif finansman kaynağı kalemlerinden biri olabilecektir. Bununla birlikte, Basel II standart yaklaşımında, gerçek müşteri çek ve senetlerinin risk azaltıcı etkisinin bulunmayışı, bankalarca bu tür kıymetli evraklar karşılığı kullandırılan iskonto ve diğer türden kredi plasmanlarının daralmasına, bununla birlikte factoring şirketlerinin işlem hacimlerinde artışlar yaşanmasına neden olabilecektir.

Sermaye Piyasaları

KOBİ'lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler (hesap-kayıt düzeni, finansal yükümlülükler, vb. gibi), kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde imaj/tanınma sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri büyük ölçekli işletmelere kıyasla daha zordur. Ayrıca bazı durumlarda KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve işletme yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma endişeleri de bu işletmelerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanmaması sonucunu doğurmaktadır. Arz yönlü bu sebeplerin yanı sıra, talep yönünde de sermaye piyasalarının Türkiye'de yeterli finansal derinliğe sahip olmaması ve bu nedenle spekülasyona açık yapısı, KOBİ hisselerinin yüksek risk taşınması, bu işletmelerin genelde kar dağıtamayacak durumda olması, hisse senetlerinin likiditesinin düşük olması gibi sebepler dolayısıyla yatırımcıların bu hisselerine olan talepleri düşük kalabilmektedir.

Türkiye'de sermaye piyasalarının gelişimi adına son dönemde yaşanan en önemli gelişme, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin hisse senedi ve diğer menkul kıymetlerinin işlem göreceği "KOBİ Borsası" olarak da isimlendirilen "Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş."nin, Sermaye Piyasası Kurulu'nun onayıyla Aralık 2005 tarihi itibarıyla kurulması olmuştur. KOBİ Borsası, başta KOBİ'ler olmak üzere, gelişme ve büyüme potansiyeline sahip işletmelerin kaynak ihtiyaçlarına çözüm bulabilmek için, faiz ve anapara geri ödeme maliyeti olmayan, sermaye piyasası aracılığı ile hisse senedi ihracını yaygınlaştırma amacına yönelik olarak faaliyet gösterecektir.

Günümüzde, ulusal işletmeler arası yaşanan yoğun rekabet karşısında birçok küçük işletme yerini global pazarda rekabet edebilme gücüne sahip çok büyük işletmelere bırakmaktadır. Dolayısıyla, kendini mevcut şartlara adapte edemeyen, tedarikçi işletme zincirinin bir halkası olmayı başaramamış KOBİ'ler yok olma riski

taşımaktadır. Bu kapsamda, uluslararası rekabet olanağına sahip işletme olma yolundaki KOBİ'lerin sermaye piyasalarından sağlayacakları uygun maliyetli fonlar, varlıklarının devamı açısından çok büyük bir öneme sahiptir.

Bununla birlikte, sermaye piyasalarının şeffaf finansal yapıyı zorunlu kılması, olumlu/olumsuz ekonomik koşullar 1 anında yansıtıp risk yönetimini öncelikli hale getirmesi ve aracılık maliyetlerini ortadan kaldırarak artı fon yaratması nedeniyle bu finansman yönteminin, Basel II kriterlerinin yaratacağı etkiler de dikkate alındığında, orta ve uzun vadede ciddi bir hacme ulaşması beklenmektedir.

Birleşmeler, Hisse Devirleri ve Ortaklıklar

Gelişmiş ülke piyasalarında KOBİ'lerin gerek KOBİ ortaklık hisselerinin işlem gördüğü borsalar aracılığı ile gerekse de birebir hisse devirleri yolu ile kolayca maliyetsiz kaynak sağlayabildikleri ve ortaklık kurmak yolu ile daha güçlü bir finansal yapıyı oluşturabildikleri bilinmektedir. Örneğin ABD'de bulunan KOBİ'lerde banka kredilerinin finansman kaynakları içerisindeki payı % 30'larda iken, bu oran Avrupa'da bulunan KOBİ'lerde % 70 düzeyindedir. Bunda Amerikan ticari hayatındaki ortaklık ruhunun ve mekanizmalarının gelişmiş olmasının büyük rol oynadığı söylenebilir.

Ortaklıklar oluşturmak hemen hemen her tür KOBİ için uygundur, tek önemli sorun, bu işletmelerin işletme yönetimlerini ortaklarına açma zorunluluğunun olmasıdır. Buna karşın, dış yatırımcılar bu işletmelerin sermaye yapısını güçlendirecek ve yönetimine bölgesel olmanın da ötesinde ülkesel veya global bir bakış kazandırabilecektir. Bu tarz ortaklıkların yayılması, ülkedeki kurumsal kültür ve şirketleşme düzeyi ile yakından ilişkilidir.

Türkiye'de KOBİ'ler için bu tarz bir yapının bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun nedenleri arasında işletmelerin genelde aile işletmeleri şeklinde faaliyet göstermeleri, işletme sahiplerinin ortaklık kültürünü benimsememiş ve bağımsızlık eğilimi yüksek bir yapıda olmaları, ortaklıkların artmasını sağlayacak

etkin piyasa mekanizmalarının bulunmaması gibi faktörler gösterilebilir. Ancak Basel II ile başlayan süreçte, KOBİ'lerin maliyetsiz kaynak olanağı yaratabilmek, ticari faaliyetlerini sürdürebilmek ve rekabet olanağı sağlamak amacıyla ortaklık eğilimlerini artıracak beklenmektedir.

Kredi Garanti Fonu

1991 yılında kurulan Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. (KGF) KOBİ'ler için alternatif finansman seçeneklerinden biri haline gelmiştir. KGF, Türkiye'nin bütün bölgelerindeki KOBİ'lerin kendisiyle anlaşma yapmış bankalardan kullandığı her türlü nakdi ve gayrinakdi krediye verdiği garanti/kefaletlerle teminat sağlamaktadır. KGF uygulamasından KOBİ'ler ile esnaf ve sanatkarlar ve genç girişimciler faydalanabilmektedir. Böylece KOBİ'lerin banka kredileri kullanırken yaşayacakları teminat problemi KGF garanti/kefaleti ile giderilmekte, bu sayede KOBİ'lerin de banka kredileri kullanma olanağı artmaktadır.

Riskin paylaşımı ilkesine dayanan kredi garanti sistemi sayesinde daha geniş bir kesime, en düşük maliyetle, devamlı bir kredilendirme olanağı sağlanabilmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin ihtiyacına göre, orta-uzun vadeli ve uygun koşullu kredi alabilmeleri kredi garantisi ile kolaylaşmaktadır.

2.3.2.6. Diğer Konular

Yukarıda sözü edilen konular dışında KOBİ'lerin yerine getirmesi gereken diğer hususları ana başlıklar altında özetlersek;

- İşletmelerin ana faaliyet kollarında çalışmaları,
- Faaliyetlerinden doğan risklerini başkalarına devredecek finansal araçların kullanılması,
- Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere özellikle muhasebe ve

finansman konusunda nitelikli insan kaynağına yatırım yapmaları,

- Raporlama ve veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımların tamamlanması,
- Basel II ile öngörülen değişimlerin işletmelere olan etkilerinin tam olarak kavranarak eylem planı oluşturulması konuları ön plana çıkmaktadır (Babuşçu, 2005; 66, Yüksel ve Taşkan, 2005; 20-21).

SONUÇ VE ÖNERİLER

KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri ve piyasa koşullarında meydana gelen değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerde olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir konuma getirmektedir. Uluslararası ekonomik ilişkilerde ve sermaye piyasalarında yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişim, teknoloji alanındaki yenilikler ve küreselleşmeye ayak uydurabilmek amacıyla son yıllarda finans sektöründe oluşturulan düzenlemeler KOBİ'lerin geleceğini ve performanslarını çeşitli açılardan etkilemeye başlamıştır. Söz konusu düzenlemelerin en önemlilerinin başında sermaye yeterliliği düzenlemeleri gelmektedir.

Finans piyasalarındaki istikrar ve güveni sağlamak üzere Basel Komitesi tarafından yayımlanan sermaye yeterliliği düzenlemelerinin ilki olan Basel I'de KOBİ'lere ilişkin özel bir hüküm bulunmazken, bu düzenlemenin eksikliklerini gidermek üzere yayımlanan Basel II Düzenlemesi'nde KOBİ'lerin bankalarla kredi ilişkilerini etkileyecek önemli hükümler yer almaktadır. Bu hükümler KOBİ'ler için çeşitli finansal zorlukları ve yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir.

Basel II'nin Türkiye'deki KOBİ'ler üzerine ilk etkisi, KOBİ tanımlamasına farklılık getirmesidir. Türkiye'de geçerli olan tanımlamada KOBİ'ler, "250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı 25 milyon Yeni Türk Lirası'nı aşmayan" işletmeler olarak ifade edilirken; Basel II kapsamında ise, "yıllık satış hasılatı 50 milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler" olarak sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede, Türkiye'deki işletmelerin %99'u Basel II KOBİ tanımlaması kapsamına girmektedir.

Basel II standart yaklaşımında KOBİ'ler

- Bir bankacılık grubundaki toplam kredisi < 1 milyon Euro ise; perakende KOBİ,
- Bir bankacılık grubundaki toplam kredisi > 1 milyon Euro ise; Kurumsal KOBİ

olarak sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

Bu ayırmda, bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca derecelendirmeye tabi tutulmamış kurumsal işletmeler %100 risk ağırlığına tabi tutulurken; derecelendirme notu almış kurumsal işletmeler, bu kredi notuna karşılık gelen risk ağırlığıyla değerlendirileceklerdir. Türkiye'deki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun henüz derecelendirmeye tabi tutulmadığı göz önünde bulundurulursa, kurumsal KOBİ sınıfına giren işletmelerin (denetim otoritesinin izni ile) %100 risk ağırlığı ile değerlendirileceği ifade edilebilir.

Ayırmda perakende KOBİ sınıfına giren işletmeler ise; Basel II standart yaklaşımında %75 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Bu çalışmadaki uygulama kapsamında incelenen işletmenin perakende KOBİ sınıfına girdiği gibi, Türkiye'deki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun da bu ayırma dahil olarak %75 risk ağırlığı avantajından yararlanabileceği söylenebilir.

Basel II ile birlikte getirilen önemli bir diğer değişim de her işletmenin derecelendirmeye tabi tutulacağı gerçeğidir. İşletmeler, finansal yapılarının gücü, finansal tablolarının şeffaflığı, kurumsal yönetim becerileri, finansal yönetim kaliteleri ve risk yönetim düzeyleri başta olmak üzere çeşitli kalitatif ve kantitatif özellikleri göz önünde bulundurularak standart yaklaşımda bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda ise bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacaklardır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Basel II kapsamındaki söz konusu derecelendirme kriterlerini sağlayan işletmeler yüksek kredi notu alarak daha düşük maliyette kredi olanağına kavuşabileceklerdir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin genel durumu incelendiğinde, işletme sermayelerinin yetersiz olduğu, yürüttükleri kayıt dışı faaliyetler nedeniyle finansal

tablolarının şeffaflıktan uzak olduğu, aile işletmeleri olmaları sebebiyle kurumsal yönetişimin sağlanamadığı, etkin risk yönetimi ve finansal yönetimi sağlayacak personelin işletmelerin bünyesinde istihdam edilmediği gözlemlenmektedir. Türkiye'deki KOBİ'lerin Basel II kriterleri çerçevesinde yüksek kredi notuna kavuşabilmeleri ve banka kredisi temini sırasında güçlüklerle karşılaşmamaları adına Basel II'ye uyum sürecinde; finansal yapılarını güçlendirmeleri, faaliyetlerini kayıt içine alarak uluslararası standartlarla paralellik gösteren finansal tablolar üretmeleri, bu kapsamda veritabanı ve raporlamaya yönelik yatırımlar yapmaları, kurumsallaşma yönünde adım atarak kurumsal yönetim kültürünün tüm örgüt çalışanlarına benimsetilmesini sağlamaları, risk yönetimi ve finansal yönetim konusunda uzman insan kaynağına yatırım yaparak işletme bünyesinde risk ve finans yönetimini etkin bir şekilde gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

Basel II'nin getirdiği diğer bir yenilik de, standart yaklaşım altında KOBİ'lerin bankalardan kredi kullanmaları aşamasında gösterebilecekleri teminatların risk azaltıcı etkilerinin bulunması halinde kabul edilebileceğidir. Bu kapsamda, Türkiye'de de yaygın olarak kullanılan ve uygulamadaki işletmenin de bankalardan kredi temini sırasında kullanmayı tercih ettiği gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak kefaletleri risk azaltıcı etkisi bulunmaması sebebi ile teminat olarak dikkate alınmayacaktır. Gayrimenkul ipoteklerinin Basel II kapsamında teminat olarak dikkate alınabilmesi ise; özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır. Bu çerçevede, KOBİ'lerin teminat yapılarını Basel II ile uyumlu hale getirmeleri gerekmektedir.

Türkiye'de 2009 yılı başında uygulamaya geçirilmesi planlanan içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar ile birlikte standart yaklaşımdaki söz konusu sınırlamalar ortadan kalkacak, KOBİ'lerce her türlü teminat kredi temini sırasında kullanılabilir olacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye'de Basel II'nin standart yaklaşımlarla 2009 yılında, daha ileri yaklaşımlarla ise 2010 yılında uygulamaya geçirileceği göz önünde

bulundurulduğunda, kalan süreçte, KOBİ'lerin Basel II kriterlerine uyum sağlayarak uygun maliyetlerle kredi temin edebilmeleri ve rekabet avantajı sağlayabilmeleri için aşağıdaki hususları yerine getirmeleri önerilir:

- İşletmelerin ana faaliyet konularında çalışmaları,
- Sermaye yapılarını güçlendirmeleri,
- Kurumsal yönetim kültürünün oluşturularak tüm çalışanlarca benimsenmesinin sağlanması,
- Kayıt dışı faaliyetlerin kayıt içine alınarak uluslararası standartlarda finansal tabloların düzenlenmesi ve şeffaflığın sağlanması,
- Finansal raporlamaların sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için teknolojik yatırımların yapılması,
- Etkin finans ve risk yöntemlerini, bu konuda uzman kişileri istihdam ederek işletmelerinde uygulanabilir hale getirmeleri,
- Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlanması, uyum sağlanamıyor ise; oluşabilecek riskleri yönetecek politikalar geliştirilmesi,
- Faaliyetlerinden doğan risklerin tanımlanması ve bu riskleri yönetmeye yönelik finansal araçların kullanılması,
- Basel II ile öngörülen değişimlerin etkilerinin bilinmesi ve oluşabilecek problemler için alternatif politikaların işletme bünyesinde geliştirilmesi.

KOBİ'ler yukarıda sıralanan önerileri yerine getirmeleri durumunda, küçük olmalarının kendilerine sağladığı esneklik ve uyum avantajını en iyi şekilde değerlendirerek Basel II Düzenlemesi'ni kendileri için bir fırsat haline dönüştürebileceklerdir.

KAYNAKLAR

Akbaş, U. “Operasyonel Riskin Ölçümü: Türk Bankacılık Sistemi Sorunlarını Açabilecek mi?”, <http://www.riskyonetimi.com/Operasyonel%20Risk-Ugur%20Akbas.doc> (E.T.:21.05.2006).

Akgemci, T. (2001), “KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler”, KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/7%5CTA.pdf> (E.T.: 10.10.2006).

Aksoy, T. (2005), “Basel II: Temel Düzenlemeler, Etkiler ve Ülkemize Yönelik Öneriler”, ASMMMO Bülten, Yıl:15, Sayı:162, (s.14-23).

Aktaş, R. BAŐCI, Savaş. (2006), “KOBİ’lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 5.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi Bildirileri, (s.434-442).

Alp, A. (2002), “Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye”, İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.

Altıntaş, M.A. (2006), “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği”, Ankara: Turhan Kitabevi.

Aras, G. (2001), “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları: Tezgahüstü Piyasalar ve Risk Sermayesi Finansman Modeli”, Erciyes Üniversitesi, I.Orta Anadolu Kongresi Bildirileri, (s.59-67).

Aras, G. (2005). “Basel II Uygulamasının KOBİ’lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf> (E.T.:10.10.2006).

Aras, G. MÜSLÜMOV, Alövsat. “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi’nde KOBİ’lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri”, [http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/Kuresel KOBI MAG.pdf](http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/Kuresel%20KOBIMAG.pdf) (E.T.:10.10.2006).

Ata, A. Uğurlu, Mustafa. (2006), “Küresel Rekabet Ortamında Basel II’nin KOBİ’lere Etkilerinin Analizi”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 5.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi Bildirileri, (s.384-392).

Atiker, M. (2005), “Basel I ve Basel II”, Konya Ticaret Odası: Etüd-Araştırma Servisi Bilgi Raporu, <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf> (E.T.:04.12.2006).

Aydın, A. (2000), “Sermaye Yeterliliği ve Var”, TBB, http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/sermaye_var.doc (E.T.:03.12.2006).

Aytulun, A. “Basel II”, <http://www.tmud.org.tr/download/BaselIIKriterleri.ppt> (E.T.: 10.10.2006).

Babuşcu, Ş. (2005), “Basel II ve Şirketler Üzerindeki Etkileri”, Ankara Sanayi Odası-Aylık Yayın Organı: ASOMEDYA, Ekim 2005, (s.46-67).

BDDK. (2005-a), “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı”, [http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10 Soruda Basel-II.pdf](http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10%20Soruda%20Basel-II.pdf) (ET.: 26.10.2005).

BDDK. (2005-b), “Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 1. Anket Çalışması Sonuçları”, [http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/basel2 anket sonucu.pdf](http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/basel2%20anket%20sonucu.pdf) (ET.:27.10.2005).

BDDK. (2005-c), “Basel II Semineri: Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Ülke Uygulamaları”, [http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/taiex sunum.zip](http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/taiex%20sunum.zip)

(E.T.:02.07.2006).

BDDK. (2005-d), “*Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları*”, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel2_2.Anket_Calismasi_Sonuclari.pdf (E.T.: 02.07.2006).

Beşinci, M. (2005), “*Basel Kriterleri, Basel II'nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci*”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı:45, (s.22-32).

Beşinci, M. Kaya, F. (2005), “*Uluslararası Finansal Piyasalardaki Yasal Düzenlemeler ve Basel II'ye Uyum Süreci*”, *İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı:236, (s.50-64).

BCBS. (1988), “*International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*”, <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf> (E.T.:12.12.2006).

BCBS. (1996), “*Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks*”, <http://www.bis.org/publ/bcbs24.pdf> (E.T.:12.12.2006).

BCBS. (2000), “*Principles for the Management of Credit Risk*”, <http://www.bis.org/publ/bcbs75.pdf> (E.T.:12.12.2006).

BCBS. (2006), “*History of the Basel Committee and its Membership*”, <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (E.T.:12.12.2006).

BIS. (1999), “*Supervisory Lessons to Be Drawn from the Asian Crisis*”, http://www.bis.org/publ/bcbs_wp2.pdf (E.T.:12.12.2006).

BIS. (2001), “*The New Capital Accord: An Explanatory Note*”, <http://www.bis.org/publ/bcbsca01.pdf> (E.T.:12.12.2006).

BIS. (2004), “*International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*”, <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> (E.T.:12.12.2006).

B, K.E. Akçay, M.Barış. (2005), “*Risk Yönetimi*”, İkinci Baskı, İstanbul: Scala Yayıncılık.

Boyacıoğlu, M. A. (2002), “*Operasyonel Risk ve Yönetimi*”, Bankacılar Dergisi, Sayı:43, (s.51-66).

Candan, H. Özün, A. (2006), “*Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*”, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Çağıl, G. Çıtmacı, B. (2003), “*Basel 2 Düzenlemeleri Işığında Bankalarda Risk Yönetimi*”, VII. Ulusal Finans Sempozyumu Bildirileri, (s.267-292).

Çalpınar, H. (2001), “*Ülkemizde KOBİ’lerin Yatırım Kararlarında Uygulanacak Ekonomik ve Mali Yöntemler İle Değerlendirme Tekniklerinin Bir Model Olarak Önerilmesi*”, Erciyes Üniversitesi, I.Orta Anadolu Kongresi Bildirileri, (s.243-250).

Değirmenci, N. (2003), “*Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi*”, (Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi), TCMB, Ankara.

Ercan, M. K. (2005), “*KOBİ Borsaları*”, <http://w3.gazi.edu.tr/~mkercan/kobiborsalari.pdf> (E.T.: 10.10.2006).

Ergezer, Z. (2006), “*Basel II’de Regülasyonlar ve Risk Yönetimi*”, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4038 (E.T.: 09.10.2006).

Gürlek, B. (2002), “*SWOT Analizi*”,

<http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/etkinlikler/bilgilendirme/Gurlek.ppt>

Karabıçak, M. ALTUNTEPE, Nihat. (2001), “*KOBİ’lerin Kredi Yoluyla*

Finansmanı”, Erciyes Üniversitesi, I.Orta Anadolu Kongresi Bildirileri, (s.282-294).

KobiFinans Bilgi Serisi –II,

http://www.kobifinans.com.tr/bilgi_merkezi/02020503/9800 (E.T.: 05.10.2006).

KOBİ Girişim Dergisi,

http://www.kobigaranti.com/wps/themes/html/GbTheme/pdf/kobi_girisim/EKO_girisim_ocak06.PDF (E.T.:18.01.2007).

Koç, S. (2005), “*Basel II Uzlaşısı Kapsamında Banka Finansal Tablolarının Analizi*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Korkmaz, T. K. (2004), “*Bankalarda Kredi Riski Ölçümünde Alternatif Yöntemler*”, Active Dergisi, Sayı:37.

Korkmaz, T. Cura, G. (2006), “*KOBİ’lerin Finansal Olanakları ve Finansal Yapıları: Zonguldak Çaycuma’daki KOBİ’lere Yönelik Anket Uygulaması*”, İstanbul Kültür Üniversitesi, 3.KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi Bildirileri, (s.147-157).

Küçükçolak, R.A. (1997), “*KOBİ’lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü*”, İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.

Küçüközmen, C. (2004), “*Basel-II Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini*”, BDDK, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar-3.pdf> (E.T.: 12.11.2005).

Leblebici T. D. “*Bankacılıkta Operasyonel Risk ve Sermaye Yeterliliği*”,
http://bsy.marmara.edu.tr/TR/sempozyum_bildirileri/DILEK%20LEBLEBICI%20TEKER_62-69_.pdf

Leblebici Teker, D. Ülengin, B. (2005), “*Bankacılıkta Operasyonel Risk Ölçüm Modellerinin Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir Bankaya Uygulanması*”, İ.T.Ü Dergisi, Sayı:1, (s:13-24),
http://www.itudergi.itu.edu.tr/tammetin/itu-b_2005_2_1_D_LeblebiciTeker.pdf

Mazıbaş, M. (2004), “*Basel-II İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): Denetimsel Gözden Geçirme*”, BDDK, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar2.pdf> (E.T.:12.11.2005).

Oktay, E. Güney, A. (2002), “*Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri*”, Doğu Akdeniz Üniversitesi, “21.Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu”,
http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/ertan_oktay.pdf (E.T.: 12.12.2006).

Özerkek, Ö. (2006), “*Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı’nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçleri Üzerindeki Etkisi ve Örnek Bir Uygulama*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Parasız, İ. (2000), “*Modern Bankacılık-Teori ve Uygulama*”, İstanbul: Kuşak Ofset.

Saka, T. (2002), “*Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bakış*”, Active Dergisi, Sayı:25, <http://www.makalem.com> (E.T.:21.05.2006).

Sakarya, Ş. Kara, S. (2006), “*Avrupa Birliği Sürecinde KOBİ’lerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Risk Sermayesinin Uygulanabilirliği. Türkiye Üzerine Bir İnceleme*”, İstanbul Kültür Üniversitesi, 3.KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi Bildirileri, (s.171-183).

Sayılır, A. Dirlik, S. Mercan, S. (2006), “*KOBİ’ler Finansal Destekleri Kullanma Yetkinliğinde mi?(Muğla İlinde Ampirik Bir Çalışma)*”, İstanbul Kültür Üniversitesi, 3.KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi Bildirileri, (s.185-196).

Selimler, H. (2002), “*Sermeye Yeterliliği*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

TBB. (2000), “*Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi*”, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc> (E.T.: 18.11.2006).

TBB. (2002), “*Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi*”, [http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%20D%FCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%20D%FCzenlemesi(Ekim%202002).doc) (E.T.:26.11.2005).

TBB. (2003), “*Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası*”, <http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/Roadmap%20sunum-TBBsonrev.ppt#2> (E.T.:26.10.2005).

TBB. (2004), “*Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri*”, http://www.tbb.org.tr/turkce/yayin/Konferans_KOBI_Kitapci.pdf (E.T.: 13.07.2006).

TBB. (2006), “*Bankacılar Dergisi*”, Sayı:58, Eylül 2006, (s.3-63), <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/58.pdf> (E.T.: 22.10.2006).

TSPAKB. (2005-a), “*Basel II: Yeni Sermaye Yeterliliği Standardı*”, Sermaye Piyasasında Gündem, Sayı: 31, (s.6-20), http://www.tspakb.org.tr/docs/ebirlik/gundem_200503.pdf (E.T.: 08.12.2005).

TSPAKB. (2005-b), “*Bankaların Kamuyu Aydınlatma Yükümlülükleri*”, Sermaye Piyasasında Gündem, Sayı:37, s.6-17,
http://www.tspakb.org.tr/docs/ebirlik/gundem_200509.pdf (E.T.:08.12.2005).

Tuncer, E. (2006), “*Basel II Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Lüks mü?*”, Active Dergisi, Sayı:48, <http://www.makalem.com> (E.T.: 08.10.2006).

TÜİK. 2002, “*Genel Sanayi İşyerleri Sayımı – 1.Aşama Sonuçları*”.

Uçar, D. D, A.Ö.. (2005), “*CBS Projelerinin Stratejik Planlaması ve SWOT Analizinin Yeri*”, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara,
http://atlas.cc.itu.edu.tr/~dogruahm/D%20Ucar_CBS%20Projelerinin%20Stratejik%20Planlamasi%20Ve%20Swot%20Analizinin%20Yeri.pdf (E.T.: 21.12.2006).

Usta, Ö. Güler, S. (2006), “*KOBİ’lerin Finansmanı Üzerinde Basel II Kriterlerinin Etkileri ve Değişen Koşullarda Kredi Sağlamaya Yönelik Önlemler*”, İstanbul Kültür Üniversitesi, 3.KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi Bildirileri, (s.225-236).

Uyar, S. Aygören, H. (2006), “*Basel II İlkelerinin KOBİ’lere Olası Etkileri:Finansman Maliyeti, Finansal Raporlama ve Muhasebe Açısından Değerlendirme*”, Mali Çözüm Dergisi (İSMMMOMO Yayın Organı), Sayı:77,<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/77malicozum/03%20hakemli%20suleyman%20uyar.pdf> (E.T.:13.12.2006).

Yayla, M. Türker Kaya, Y. (2005), “*Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*”, BDDK ARD Çalışma Raporları: 2005/3,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/calismaraporu_2005_3.pdf
 (E.T.:26.10.2005).

Yelkikalan, N. Kalmış, H. (2001), “*KOBİ’lerde Verimlilik Yönelimli Yapılandırma Stratejileri*”, Erciyes Üniversitesi, I.Orta Anadolu Kongresi Bildirileri, (s. 386-394).

Yılmaz, E. (2006), “*Türk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, F. (2003), “*Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler*”, https://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf (E.T.:12.12.2006).

Yörük, N. (2001), “*KOBİ’lerin Kredi Yoluyla Finansmanında Karşılaştıkları Sorunlar ve Tokat İlinde Bir Uygulama*”, Erciyes Üniversitesi, I.Orta Anadolu Kongresi Bildirileri, (s.47-58).

Yüksel, A. (2004), “*Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)*”, BDDK, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar-1.pdf> (E.T.: 12.11.2005).

Yüksel, A. (2005), “*Basel II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri*”, BDDK ARD Çalışma Raporları: 2005/4, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel_II_SME.pdf (E.T.:26.10.2005).

Yüksel, Ö. Taşkan, E. S. (2005), “*Basel II Kriterleri ve KOBİ’lerin Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesine Etkileri*”, EBSO, <http://www.ebso.org.tr/tr/enformasyon/duyuru/BASEL%20II-Izmir%2029.09.2005.ppt> (E.T.: 22.10.2005).

18.11.2005 Tarih ve 25997 Sayılı Resmi Gazete, “*Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik*”

<http://www.ceterisparibus.net/>

<http://www.kobinet.org.tr/>

<http://www.kosgeb.gov.tr/>

<http://www.tcmb.gov.tr/>